

TRIKÁL JÓZSEF

SEMMIBŐL
A VÉGTELENBE

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT

Trikál József dr.

*

SEMMIBŐL A VÉGTELENBE

TRIKÁL JÓZSEF D^R

SEMMIBŐL
A VÉGTELENBE

BUDAPEST

A SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT KIADÁSA

Nihil obstat. Dr. Michael Marczell, censor dioecesanus. Nr. 8653/1943.
Imprimatur. Strigonii, die 2. Nov. 1943. Dr. Joannes Drahos, vicarius generalis.

Stephaneum nyomda Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28.
Felelős : ifj. Kohl Ferenc.

BEVEZETŐ.

Két dolog ejti gondolkodóba az embert. A Végtelen és a Semmi. Ha kinyitja a szemét és kitágítja elméjét, érzékei is érzik és gondolatai is megsejtik a Végtelent és az ember eltelik a Végtelenség örömeivel.

A Végtelen felvillanása lelkünkben az ember ragyogó szellemi erejének lendületét dicséri. De mi a Végtelen? Ez már ésszel föl nem fogható!

Ha viszont az ember behúnyja szemét, vagy megbénítja szelleme szárnyalását, sőt esetleg kiöli belőle a magasságokba ívelés lázát, akkor a Semmi sötét és szomorú éjszakája borul rá. De mi ez a Semmi? Isten semmije-e, amelyből mindent alkotott? Vagy valami ür és hiány, amelyet ki kellene tölteni? Az előbbit ésszel szintén föl nem fogjuk! Az utóbbit mindig elszenvedjük, ha valami nélkül szűkölködünk. Alacsonyságban, nyomorúságban tengődünk!

Lelkem e sorok írása közben a Végtelenre, Isten Semmijére és a mi szegénységünkre gondol.

A Végtelenhez képest, aki bennünket Semmiből alkotott, ici-picinyek vagyunk. A tökéletes nincstelenséghez képest ellenben a Végtelenbe felfutó életlángok.

A Végtelen szinte szembeszökő. A végtelen nagy és a végtelen kicsiny emberi számításaink

alá esnek. De a Semmihez, amelyből minden ered, semmikép hozzá nem férhetünk. Ez a Semmi Isten titka. A nincstelenség pedig elménk fogalma. Az nem valami! Az csak szomorú anyagi, vagy szellemi szűkölködésünk jele. És egyúttal kifejezi a vágyat, hogy a homályból a fénybe; az alacsonyságból a magasságokba emelkedjünk. Többek legyünk!

A Végtelent tehát csak a végtelen Isten ismeri.

A Semmi, amelyből minden ered, szintén csak a Végtelen rejtélye. Egyedül Ő ismeri azokat ez összabályokat, amelyek szerint minden a létbe szökött.

A nincstelenség, a homály lelkünkben jut öntudatra. Ott ébred föl a lelkesedés is, hogy mindig többek, jobbak és magasabbrendűek legyünk. E törekvésünket a Végtelen lelkesíti; segíti, nemesíti. A Végtelen Igéje, végtelen gondolata emeli az egyént és az egész emberiséget, hogy a semmiből a Végtelen igazi gyermeke legyen.

Akadnak azonban tudósok, akik nem ismerik a Végtelent, de ismerni vélik azt a Semmit, amelyből a Végtelen minden alkotott. És a Semmit, mint világfakasztó erőt, hatalmat, sőt lényiséget kezelik. A Semmit istenítik. A szív és az ész nincstelenségéből, homályából, szorongásaiból is a Semmihez menekülnek.

Honnan eredsz? Honnan származik minden? A Semmiből! — felelik. Hová fut ki életpályád? Hová rohan és rohan minden a mérhetetlen térben és időben? A Semmibe!

Nagy háborúnk vérözönében ezer és ezer ember a vigasztalan Semmiben hisz és eltávolodik a Vég-

telen kegyelmes és magához, szívéhez emelő gondolatától és boldog bírásától.

Éveim lassan leperegnek és az elmúlás és a pusztulás gondolatai között kesergek ez emberi szellem alásüllyedésén. Igaz! az ember a Végtelenhez képest szinte semmi, de a hamis bölcselők semmijéhez képest a Végtelenből fakadó és örökre felfelé ívelő láng. Az álbölcsék semmije az igazi bölcselő számára üres és feneketlen pokol, amelybe ma belezuhantunk.

Ha az ember a Végtelenről meg nem feledkezik, akkor nem tornyosulnak ma a pusztulások és a romok szinte az egekig.

Mert tagadhatja-e valaki, hogy véres, zord és borzalmas időköt élünk. Kezdeté messze visszanyúlik, vége a távoli jövő kódébe foszlik. Nagy értékek pusztulnak el és dőlnek romba napról-napra. *Emberi értékek!* Millió és millió fiatal test fullad vérébe. *Művészi értékek.* A teremtmény észalkotásai porlanak széjjel. *Erkölcsei értékek.* A jóság, az igazság nagy eszméi elhervadnak. *Jogi értékek.* A társadalmat, a családot, a közösséget fönntartó hatalmas szellemi kapcsok szétpattannak s a szociális erők teljesen csődöt mondanak. *Bölcséleti értékek.* A nagy bölcselők gondolatai füstbe mennek; rendszereik szétmállanak. *Vallási értékek.* Nagyon sokan kétségbeesve néznek az égre, az egek Őrére: mikor segít? Mikor bukik el az ördög ereje s dől meg a gonoszság titka?

Mundus in maligno positus. Nyakig vagyunk a bűnben s a bűn gonosz lángjai az egekig csapkodnak. Meddig? ... Meddig? ... Minden gondol-

kodó fő tanácstalanul néz maga elé . . . S elsenyved a gond és a bizonytalanság miatt.

Mundus in maligno positus. Így volt ez az Úr Jézus idejében is. Akkor is tenger volt az ember nyomorúsága, de akkor Isten megkönyörült. Szent Fiát küldte el, hogy a világot jobb útra térítse: megváltsa.

De az ember jobban szereti a bűnt, mint az erényt: az állatiasság durva kitöréseit, mint a szellemiség gyümölcseit . . . Az ember boldog a bűnben.

Az Úr Jézus úgy váltott meg bennünket, hogy isteni gondolkodást, szellemiséget sugárzott a világba. Istenek helyett a jó Isten eszméjét adta. A háborúk istene helyébe a béke boldogságát ragyogtatta. Az állati barbárságokat a nyolc boldogság kegyelmeivel fékezte. A jogtalanságokat isteni igazsággal győzte le. Az észet és a szívet megrontó emberi bölcseséget Isten elrejtett örök bölcseségével nemesítette. Az emberiségért önmagát áldozta föl. A gyűlölködésekért szeretetet sugárzott az emberi szívekbe. Az örökös bizonytalanságot és kétkedést a saját isteni erejében és hatalmában gyökeredző eleven hittel helyettesítette. S a kétségbeesést boldogító reménnyel emelte föl.

Azt mondotta: Én vagyok az út, az igazság és az élet. És szavai nyomán új életutak, isteni igazságok és természetfölötti életerők szövődtek az emberiség történetébe. Megszületett az égi ember, az égi társadalom, az égi keresztény államszervezet, az égi bölcsélet: szóval a keresztény világrend.

De az ember a paradicsomkert boldogságát is

megúnja. Az ember kettős természete: az állatiság és az eszesség zordon harcban áll egymással. Állatisága a földet, eszessége az eget keresi. De az állatiság érzéki vágyai, érzéki szemléletei, keserű és kegyetlen szenvedélyei erőteljesebb ingerrel, erővel hatnak rá és elhomályosítják szellemiségének finom igényeit, eszményi lelkesedéseit.

Az állatiság nem nyugodt és meddő hatalom. Sőt nagyon is buja és szenvedélyes hőforrása a bűnnek, a gonosz életfölfogásnak, a téves bölcsesletnek s mindannak, ami Isten országát döngeti és az ördög világát építi.

Mundus in maligno positus.

Ez a mi háborús világunk az ördögi szellem műve. Krisztusnak nincs benne semmi része.

Ez a mi háborús világunk az Istentől elfordult bölcsesség és az anyagba belebódult állati szellemiség gyümölcse.

Az állati természetnek nem kell Isten elrejtett örök bölcsessége. Épp azért mohó vággyal és mind a tíz körmével az arany, a hatalom, a haszon után tör. Mérhetetlen vaksággal és még mérhetetlenebb kapzsisággal minden anyagi értéket megszerezni vágy.

Ez a kor a végtelenig felfokozott hatalom- és aranyvágy kora. A győző lesz majd a világ ura s mindenki az ő rabszolgája. Borzalmas épp ezért az állati erők fellángolása, gyűlölködése s kegyetlenkedése, hogy ezt a világuralmat elnyerje. De borzalmas az a szenvedés, reménytelenség és szomorúság is, amely az emberiségre szakadt.

A tanult és tanulatlan lelkében fölébredt a két-

ségbeesett gondolat: mi a sorsunk? . . . merre megyünk? . . . hová jutunk? . . . Hát azért élünk-e a földön, hogy rabszolgaságban sínylődjünk? . . .

Bölcs és nem bölcs szeme belémered az ismeretlen jövőbe. Lelkének mélyéről igyekszik fényt kicsiholni, hogy lásson . . . és megértse: mi végre vagyunk a földön.

És mikor e sorokat leírom, felhangzik a rádióban Wagner muzsikája: Szigfrid halála. Csontomig és velőmig hatnak a borzalmasan bús dallamok. Érzem a halálba rohanó hősök ütemes dübörgő lépteit, a földet rengető titánok makacs, halált megvető hősieks elszántságát és önfeláldozását. Ma e zene a sztalingrádi hősokeket ünnepli. Ők menetelnek e bús hangok ütemeire! . . . De hová? . . . Azt mondják, ők a Niebelungok fiai, a germán mítosz új életre kelt megtestesítői. A német nép ősi hősi szellemének eszményképei és halált megvető megtestesítői. Valóban, ez így van! De bármily meg-
rázó is a zene és bármily bámulatot keltő száz és százezer fiatal embernek halálmegvetése, mi tudjuk, hogy ez a fiatalság jórészt tényleg az ősi mítosz pogány szellemi magvaiból kelt életre és a mostani (nem pedig a krisztusi!) szellemet sugározza. Nem az örök élet és a föltámadás hitével rohantak a halálba, hanem azzal a bölcséleti szellemiséggel és öntudattal, hogy az élet és annak egész útja sorsszerű tény és idesoródás. Miután a sorsot megmásítani s eltéríteni nem lehet, ez a nemzedék beleveti magát teljes elszántsággal és bátor harcrakészséggel az ismeretlen végzet mindent elborító és megsemmisítő hullámaiba. Szel-

lemisége mögött a rideg «megváltozhatatlan» tátong, az «örökké ismeretlen» ködlik. A mélységes szeretetnek, az istenien fönségesnek, a nagy krisztusi szeretetnek és az örök életnek hite nem gyúl bennük lángra. Ők végleg eltűnnek az istenek alkonyában!

A zene hangjainál ez az utolsó érzelemhullám rázkódtatta meg minden idegszálamat. Elgondoltam, hogy azért múltak-e el évszázadok, . . . azért jött-e el Krisztus, . . . azért halt-e meg értünk, . . . hogy ezen nagy világégésben megint a pogány istenek szellemisége lángoljon föl? . . .

Elfeledtük-e tehát őseink hitét: mi végre vagyunk a földön? Elfeledtük-e, hogy a halál egy új élet kezdete és hogy ez új életben megtisztulva látjuk meg egymást? Elfeledtük-e, hogy a földön is nemcsak magunkért élünk, hanem mindnyájunkért, az egész emberiségért? . . .

Tudom, hogy a rideg önzés mellett él és hat a közösség érzése is. Sajnos . . . elsősorban és gyakorlatilag mindenki magáért él. A közösség tudata, szolgálata ellenben inkább elv, mint döntő érv. Kivételek kivételek maradnak.

És az én lelki szemeim egy német bölcselőre! Heideggerre irányulnak. Az ő bölcslete is a tiszta önzés bölcslete. És mily sok volt a követője: E pillanatban a közösség hangsúlyozása őt talán háttérbe szorította. De mennyi a híve e bölcselőnek a gyakorlati életben öntudatosan vagy öntudatlanul! Mennyien követik őt még olyanok is, akik nevét sohasem hallották! Ösztönösen, a kor szellemétől átitatva . . . Heidegger sok ezer és ezer egyén harsonája. Az ő neve azt a szellemiséget

jelenti, amely kérdi: miért létezel? . . . milyen a létezésed? . . . és hová fut ki a pályád? . . . Mi is ezzel a kérdéssel foglalkozunk. Krisztus szellemében.

Kell is ezzel a kérdéssel foglalkoznunk. Hiszen az idők szelleme nem ismer országhatárokat. Sem tiltó táblákat. De mi nem elégedünk meg a mítoszok példáival. Mi Krisztus szellemében élünk. Minket nem lelkesítenek a pogány zenei hangok. Mi az angyalok dalánál lelkesedünk: Dicsőség a magasságban Istennek és békesség a földön a jóakarátú embereknek!

E kis mű tehát röviden megismertet Heidegger szinte gyakorlati pogányságával. Azután gondolatainak kapcsán felújítjuk a krisztusi keresztény bölcsélet tanait a létezés (existencia) ágas-bogas kérdéseire és feleleteire vonatkozólag.

Célunk: az életüket áldozó katonáinknak és az otthonmaradottaknak vigasztalást, jó reménységet és győzelmes krisztusi tanokat nyújtani.

E feladat nem könnyű, mert igen elvont kérdésekkel kell foglalkoznunk. Olyanokkal, amelyekkel a hitetlen bölcselőknél nem találkozunk vagy azokat egyszerűen tagadják és hallgatóikat a sivár kétkedés vagy a hangzatos jelszavak karjaiba dobják.

Főgondolataim tehát a létezés körül forognak. Honnan a létezés? . . . Ki a legfőbb létező, a tiszta végtelen Lét? . . . E Létből ered és e Lét képét másolják a létezők mind előkelőségük szerint. Főképp pedig az ember! Minden létező igyekszik az lenni, ami eszméjénél fogva kell, hogy legyen!

Mindennek az eszméje pedig az isteni Igében rejlik. Ott tündöklük!

Mivel ugyanis az ember nem maradt hű eszméjéhez, az Ige emberré lett, hogy mint ember az Ige eszméjét ragyogtassa és Isten országát a földön megvalósítsa. Az ember feladata pedig Isten Igéjében élni és az Ige eszméjét kialakítani. Az örök isteni rendnek munkásává felesküdni.

Végül Isten országának szellemét óhajtom föl-vázolni és ábrázolni: miként áll meg szilárdan a keresztény katona és a nemkatona a háború és az élet viharai között? . . . és miként küzdheti föl magát ki-ki a mulandóságból az örökkévalóságba, a földi élet szürkéségéből a dicsőségbe, a halálból a föltámadásba?

A hitetlen bölcselők e kérdésekre: honnan ered minden? . . . és hová torkollik minden lét? . . . — feleletet nem adnak. Ha pedig adnak, azt mondják: a semmiből jöttünk elő és a semmibe rohanunk. A Lét-tel szemben ők a Semmi tanítói.

Ez a semmi minden reménység szomorú alkonya. A komor és rideg ősz csontig dermesztő lehellete.

De ez a nyers ősz inkább a természet fuvalma. Az ember lelkére is ráborulhat az ősz, de ez az ősz nem okvetlenül fagyasztó, sőt sokszor inkább derűs és nyugodt hangulat, amely már a Végtelenség közelségében ébred.

Szeretném, ha ezen kis művemben alkonyodó koromnak őszi éneke zengene.

Heidegger bölcselete, a semmi bölcselete, váltotta ki lelkemből a reményteljes jövő himnuszát. A Lét dicsőségét.

A semmi semmi. Minden a Lét. A Lét a mult, a jelen és az istenszellemű jövő végtelen termékeny forrása. Az élet hit! Aki hisz, az hegyeket mozgat. És az ősz ridegségében is meleg, sőt forró lélekkel küzd a Lét diadaláért.

HEIDEGGER BÖLCSELETE.

Bármily fölkapott gondolkodó is Heidegger, mégsem eredeti bölcselelő. Ami munkáiban bölcselet, az eszünkbe juttatja Berkeley, Kant, Stirner, Kierkegaard stb. bölcseletét. Ami pedig a bölcselete keretein kívül esik, az hangulat, keserű elmélkedés és reménytelen lemondás.

Azt mondtam, hogy Berkeleyt másolja. Ez az angol bölcselelő vallotta: solus ipse existo. Egyedül én létezem. Amit látok, hallok, tapintok és ízlelek, azok csak Istennek lelkünk vásznára vetített képei. Ez a híres szolipszizmus. Én, Én, Én vagyok csak! Minden más csak látszat.

Kantot is utánozza. Vele taníttja, hogy magunkon kívül minden csak az Én-ben fölcsillanó jelenség. Semmit sem ismerünk meg úgy, amint az szűzies önmagában létezik. Mindent csak um-zu, magunkhoz viszonyítva, a magam lelke tükrében tükrözve ismerem meg. De kétséges, hogy megismerem-e magamat is valóban. Ki ismeri maradék nélkül ön magát? Csak a lélek. De megszólal-e bennem a lélek mindig őszintén és a maga szűziességében? Főleg, ha a lelket magamból kiojtom.

Heidegger elszakította azt a fonalat, amely a végest az első okhoz fűzi. Heidegger úgy áll a világban mint a gyermek, akit anyja játszás közben valamiért magára hagyott a mezőn. Egyszer csak

szétteljesít és elkezd keservesen sírni. Aggódalom (Angst), félelem fogja el és megremeg... Nem tudja, hogyan és honnan jutott ide. És azt sem tudja, mi lesz most már vele. A tengerre kidobott hajós csónakjában tudja, hogy minden vihar és háborgás ellenére is rajta függ Isten szeme... és bízik. De Heidegger tagadja Istent és az élet tengerén mint kidobott «holmi» érzi magát. Nem tudja, honnan ered? Nem tudja, hová viszi kalandja? Nem tudja, mi az élet célja? Szeretné tudni a lét egész értelmét, de elszakadt Istentől és ezért egész lényén a szorongás (Angst) hatalmasodik el. De azt látja, hogy minden megsemmisül és lemondóan vallja, hogy a pusztta megsemmisülés, a halál az ő létének is a célja. Sein zum Tode. De e ponton szinte kiegyenesedik önérzete és merészen tanítja: ha már meg kell halnunk, haljunk meg hősieken! Vállaljuk ezt a véget (finitizmus), ezt a sorsot, mert ez a vég hősie, heroikus (Heroismus der Endlichkeit), sőt titánokhoz méltó (titanischer Finitismus). Ezen jelszó hatása alatt millió és millió hitevesztett fiatalember rohan ma a halálba. Mind-egyik titán, mint a német hőskor titánjai. És mind-egyik magasabb cél nélkül mint a sors kitett gyermeke pusztul el.

Heidegger bölcseletében ugyanis még a közösségnek magasabbrendű tudata és a közösségért való önfeláldozás is hiányzik. Az ő szemében az ember-sors is egyszerű holmi (Zeug), a vele való viszony az együttlét egyszerű mozzanata. A «Man» személytelen az ő gondolatában. És az ilyen emberrel semmiféle erkölcsi személyes viszonyban nem

vagyunk. Heidegger embere valóban teljesen egyedül, társtalanul áll a mindenségben és semmi egyéb mint egy hatalmas «Zeughausbesitzer». Ez a szolipszizmus, az egyedülállóság csúcsa. És elmondhatja mint Stirner: Ich bin der einzige. Und die Welt ist mein Eigentum.

Heideggerek mindig voltak és lesznek. A túlzó kételkedők, az Én-imádó idealisták, az anyagimádó gondolkodók elvesztették a Végtelennel való kapcsolatukat és a «lenni — nem lenni» keserves kínjait élik át. Céltalanok, magasabb eszményiség nélkül tévelygők, de azért az Isten gondolata olykor-olykor mégis megrezzen bennük. Ha Voltaire szelleműek is! Mert isteni szikrával jöttünk e világra, ha mindjárt e szikrát mégoly vastag hamuréteg fedi is. De ha Mauriac parancsát teljesítjük és lelkünk eleven forrását megtisztítjuk (purifier la source), újból föllángol lelkünkben az isteni tűz, feltör az elfojtott forrás . . . és újból tudjuk: honnan jöttünk és hová megyünk . . .

Heidegger bölcselete nyomot hagyott a keresztény bölcseletben is. Régi fogalmak újra divatba jöttek. Elkopott színűk új fényt nyert.

Kutatjuk, mily értékük van régvallott fogalmainknak e bölcselettel szemben?

Mi végre vagyunk a földön? Hogyan jelentünk meg a földön? A semmi, vagy a Lét gyermekei vagyunk-e?

A LÉTEZÉS (EXISTENCIA) KÉRDÉSE.

Az első kérdés tehát: a Semmi-e a fő vagy a Lét?

Sokféle a mai ember, mert sokféle a nevelése, tanultsága, életszemlélete. Azután más a francia, más a német, más az orosz és mondjuk: más a magyar ember multja, hagyományai, irodalma, művészete és bölcsellete. Minden népnek más a szellemi légköre. Igaz, hogy Európa népei nem különültek el teljesen egymástól. Az eszmék világa minden népen végigzúgott és hatott. Épített vagy rombolt. De a fajok vérmérséklete más és más. És az eszmék hatása is erősebb vagy gyöngébb itt, mint ott.

Sajnos, a bölcsélet is sokat rombolt minden nép lelkében. A XVIII. század hitetlen bölcsellete, a XIX. század anyagelvűsége túlharsogta az idealizmus nemes eszméit. A liberalizmus pedig, amely a hitetlenséggel és az anyag imádásával párosult, a gyakorlati életet is megfosztotta minden magasabb eszményiségétől. Az égből is kilakoltatta Istent!

A tudomány meg a bölcsélet mellé szegődött. A XIX. század természettudománya is kimarta az Istent a természetből, a lelket a testből és az embert az állat szintjére süllyesztette. Negyven év távlatából nézem a szellemiséget. Átélttem a lélek nélküli lélektan, az életelv nélküli természettudomány, az

első ok nélküli vallástudomány tévedéseit. Átéltém Haeckelnek, a nagy lélekgyilkosnak, pusztító hatását és a teljes atheizmus korát. Átéltém azt a szomorú ténytet, miképet vált az istentelen szellemiség hatása alatt a fejjet és a kézzel dolgozó munkásosztály istentelenné s végül bolsevistává. De megéltém ezt a szellemiséget is, amidőn a természettudós már ismét istenhivő, a bölcselet pedig hosszú századok után újból metafizikus. A vallás és a bölcselet újra élednek. Az előbbi segítségére siet a bölcseletnek. Az utóbbi pedig újból átgondolja: ki vagyok? . . . hogyan létezem? . . . mi a helyem a világrendben? . . . Vagy általában: mi a Lét és a létezés? . . . Előttém tárul föl a létezők végtelen gazdagsága . . . S mégis, ha e végtelen sokféleség eredetét keresem és a mérhetetlennek gondolt idő homályába visszazálok, érzem, hogy mindennek van eredete, gyarapodása s a térben és időben való meggyökerezése. De hogyan szökött létbe a szervetlen és a szerves világ? Hogyan nyert létezés (EXISTENCIÁT) minden e világon? . . . Annyit tudunk, hogy magától semmi sem ered, nem születik. Mindennek van oka. De ha mindennek van oka, akkor a mindenség előtt semmi sem volt? . . . Hogyan jött tehát létre a semmiből a mindenség? . . .

Ime! . . . így fénylik föl szemeink előtt a lenni vagy nem lenni nagy kérdése. Ha tagadod az ősokot, akkor nincs semmi sem előtte. De a semmi sötét néma éj. Onnan nem virrad föl a lét. Ha befogódzol az első okba, akkor magát az örök Létet nyered el, akinek mélységeiből az egész mindenség létet, erőtet és működési képességet nyert.

A tagadás nem nyit sehová sem utat. A Lét állítása világok értelmét és kincseit nyitja meg számunkra.

Azt mondja az Irás: «dicsérik az Urat, akik keresik őt». Mert akik keresik, meg is találják s azok dicsérik, akik megtalálják. S mily formában találak meg Uram, ez elmélkedések kapcsán? Megélem-e, ki vagy Te nekem? Megérezem-e, ki vagyok én Neked? Rövid már életem fonala s ha elszakad e földön, föllángolok-e Benned? Benned, aki minden létnek nemcsak bölcsője, de végső boldog állomása is vagy! . . .

ELSŐ RÉSZ.

A létezés titka. Lenni vagy nem lenni.

Az ember mindig ember volt. Még a mérhetetlen idő sötét távolában is, amikor a föld alkalmassá lett az emberi élet hordozására, az ember ember volt. Képességei az ősembernek is voltak. Érzékei, eszmélései őt is izgatták. Az ő lelkében is földerengett a létezés keletkezésének és elmúlásának a titka. Az ősember ugyan nem a XX. század embere, de a mai ember is őbelőle virágzott ki.

De érezte-e, hogy ő is csak a sors kitett gyermeke — mint sok mai ember érzi. A sorsról, a végeztéről aligha volt sejtelme. De érezte, hogy a természetben sok minden (növény, állat) él hatalmas alatt. Érezte, hogy abban a borzalmasan rámeredő természetben mérhetetlen erők lebegnek körülötte. Vagyis érezte, hogy alatta és fölötte más is van mint ő. Az alsóbbrendű lényeket hatalmába kerítette. A felsőbbrendűek előtt tisztelettel meghajolt.

Igy alakulhatott ki lelkében az ismeretlen hatalmak iránti hódolat, de ez még nem volt bálványozás.

A vallások földrajza ma csodálattal állapította meg, hogy például a legkezdetlegesebb afrikai törzsek is hisznek égi hatalomban. Hisznek lélekben és a lélek halhatatlanságában. De még nem bálványimádók.

A bálványimádás akkor veszi kezdetét, amikor

az ősemler a rossz eredetével kezd foglalkozni. Amikor kérdi: Honnan ered a sok rossz a természetben és az emberi életben? . . . És ébredező képzelő ereje rossz erőket, rossz hatalmakat költ, akik őt sujtják, neki kárára vannak. De a rossz lényiségekkel szemben később jó erőket is elgondol, akik őt védik és oltalmazzák.

Ezen forrásból ered a mitológia sok-sok isteneivel és szellemi lényeivel.

Az emberi szellem tovább kutatott. A nép közül főlzárnnyalt egy-egy kiváló szellem. És a mitológiát az ész ítélőszéke elé állította. És kereste: mi igaz a nép hitében és mi nem? . . .

Igy született meg a bölcselő. Ezt a folyamatot Európa művelődéstörténetében a görögök szemléltetik. Az ő néphitüket elemezték első bölcselőik. Hol komoly prózában, hol meg költeményekben. És eljött egyszer Szokratesz ideje is, aki az egy Isten eszméjét hirdette a sok-isten hívővel szemben. És ezen eszme igazságaért a méregpoharat is kiürítette.

De a nép nem tűrte, hogy hitét bántsák. Platonak és Arisztotelesznek is menekülniök kellett emiatt a halál elől. Mégis az egy Isten eszméje győzött.

Majd másféle bölcselők is töltámadtak. Ezek a természetet is vizsgálták és kutatták: mi lüktet a mindenség mélyén? Isten-e? . . . vagy Isten talán nincs is? . . . Parmenidesz pl. kimondta, hogy minden egy . . . és Isten minden. A világ az Isten. Személyes Isten nincs. Amit látunk vagy bármikép érzékelünk, az mind: Isten. Isten egy és minden . . . Isten! Nincs semmi, ami nem Ő. Minden,

ami csak van, az az Ő megjelenése. A tenger felszínén millió fodor és hullám játszik, de mindez a tenger jelensége. Ember, fű, fa, állat, kőzet, kristály . . . minden csak Isten jelensége. Egyedül Ő **LÉTEZIK**. Minden más létezés csak *látszat*. Ez a tan az elvont minden-istenítés.

Ellenfele Demokritosz. Ő meg kitalálta, hogy minden anyagi parányokból, illetőleg finomabb vagy durvább parányok keveredéséből ered. A szellem is! A lélek is! Isten nem létezik. A szellemiség és az istenség látszata is csak jelenség. A parányok keveredésének és fölbomlásának látszata. A törvény, a rend és a célszerűség sem szellemi valók, hanem az anyag mozgásának látszatai . . . Ime, a nyers anyagelvűség! . . .

Ha előbb az ember Isten keblén pihent, most az anyagba süllyedt. Az ember sem igazi létező, hanem az anyag egyik létezési *módja* . . . Az ember is merő anyag . . .

A pantheista tehát ezek után vallja: Isten vagyok. Az anyagelvű tanítja: anyag vagyok.

E két rendszer az egész emberiség szellemi történetén végighúzódik. És mind a kettő megfosztja az embert és vele együtt a mindenség összes lényeit az igazi létezésről (existencia-tól).

A kettő között az igazság! Nem vagyok Isten, csak isteni. Nem vagyok végtelen. Gyarló vagyok! De isteni vagyok. Bennem él az istenség eszméje és ereje.

De pusztá anyag sem vagyok, csak anyagi. Mert magamban hordozom a Végtelen eszméjét. Tehát égi lény is vagyok!

Ezt a tant a kinyilatkoztatás is megerősítette.

Ezen bölcséletben az ember: ember. Létezik! Van! Nemcsak jelenség! Nem csupán látszat. Sőt a többi más lény is valósággal van. És kitől van? . . . Az anyagtól nem . . . Mert az anyag nem ismeri a Végtelen eszméjét és szellemét. A Végtelen az «Én» és ez az «Én» mindenek szülője . . . Ő az első ok. Ő az első Lét. Ő minden okozatnak és létnek örök, kimeríthetetlen forrása. Ezt az első létezőt Létnek nevezem. Nagy L-lel írom. Mert Ő az első, a kezdet és a vég is, akihez minden visszatér . . . Ha Ő nincs, akkor a mindenség fölött csak üresség, végtelen sötétség feszül. A semmi uralkodik gondolataink fölött. Ha Ő van, akkor tudom, hogy minden a Lét ölében pihen. Ott nyer életkedvet, életerőt és életfeladatot. És így lesz a létünk színes, dallamos, illatos és ízes. Mert a Létben minden igazság, minden jószág és minden szépség bennpihen . . . És onnan virágzik ki . . .

Ebben a Létben kegyelem lenni. Mily szépen mondja Szent Ágoston: Otthonod neked minden valóság, mert nélküled semmi sem volna azokból, ami van. Mit hívogattuk tehát, hogy jöjj hozzám? Hiszen nem is volnék, ha bennem nem volnál. Semmi volnék, én Istenem, semmi volnék, ha te bennem nem volnál. Vagy inkább így igaz, hogy semmi volnék, ha benned nem volnék, mert tőled, általad és benned vannak mindenek. Így is igaz Uram, így is! . . .» (Vallomások I. 7. o.)

A Lét ölén pihenni.

Ha gondolatban a mindenséget egy szempillantással átfogom, érzem a Végtelent és a végezt . . . Azt, ami csak *kialakulóban* van és azt, ami már az élet színpadára *lépett*. Sőt megfigyelem a dolgok *eltűnő változásait* is. Az élet *teljét* . . . és a *hervadást*. Mindez nagy hatással van rám és érzem a próféta szavait: betöltöm az eget és a földet (Jer. 23, 24).

Mert minek van mindezek között gyökeres léte? A Végtelennek! Ő egyszerre a Lét és a létezés. Az Ő léte egy a létezéssel. Ő nem lett. Ő mindig *van*. Ő az örök jelen. Nincs multja, nincs jövője . . . Ő *van*. Benne minden együtt van öröktől és változatlanul. Ő az a Lét: *aki van*. Ha Ő nincs, semmi sincs! Ő tart össze mindent! Ő tölt be mindent, mert «magad tartod együtt az egész világot azzal, hogy betöltöd».

Mi az értelme tehát a semminek? . . . A semmi: semmi. Nem létező. Csak hiányt jelent. A hiány pedig oly lények tulajdonsága, amelyek születnek, élnek és eltűnnek . . . A kicsinyből hiányzik még a nagyság. A gyengéből az erő. A tudatlanból az okosság. Minden lesz, nő, fejlődik, hanyatlik és összeomlik. Az ily lény nem *van*, hanem lesz. De hogyan ered? . . . Kitől jön létre? . . . Nem önmagától. Hiszen senki és semmi sem lehet önmagának az apja-anyja. De a semmiből sem eredhet, mert ezer nulla is csak nulla. Tehát minden csak attól származhat, aki maga a Lét, a végtelen Lét, és aki ép ezért létesíthet is. A Lét nem halott lét. A halálból magától nem ered élet. A Lét a legelőbb, a leg-

cselekvőbb Lét. A Lét forrás, kimeríthetetlen forrás. Minden anyag: növény, állat, ember és szellem belőle ered. Ő minden... És Ő mindennek bölcs akarata szerint osztja a létet, erőt és működést...

Aki a Végtelent tagadja, a «semmi» szakadéka-nak a sötétségében áll, jobban mondva oda képze-li magát. De a semmi nem valóság! A «semmi» csak hiány. Csodálatos, hogy az ész képes még a semmit is úgy elképzelni, mintha az valami volna.

Az anyagelvű, az istentelen, a semmit tárgya-sítja, sőt megszemélyesíti. Melléje költi a zordon Sors élő hatalmát és fogalmát is. Mintha ez is való-ság volna. Iparkodik kíváнатossá is tenni ezeket a *csinált erőket*. Például a mai hitetlen ifjú a háború zivatara között föleszmél: miért élek én?... Istenért?... Az nincs! Miért élnek és szenvednek a népek?... A közösségért?... De a közösség inkább faj- vagy pártközösség, mint a népek közössége. De talán magamért élek?... De az «ÉN» a mai korszemlemben a közösségbe olvadt... Megmondja Heidegger, miért élek és halok. A hő-siességért! A semmiért! A semmit vállanom kell hősiesen. Hősiesen kell a semmibe rohannom: meghalnom!...

A semminek tehát nincs existencia-ja. A semmi az existencia hiánya, a létezés tagadása.

A semmi épp ezért sem az élettelen, sem az élő világnak nem lehet oka, forrása. Sőt — józan ész-szel! — a semmi nem lehet a vágnak, a szeretet-nek, a lelkesedésnek sem a tárgya. Csak létezők lehetnek az akarat mozgatói, célkitűzései, vágyai.

Az akarat csak a jót, valami neki való jót keres és nem a semmit. A mai existencialis bölcselet, amely a semmibe zuhan, érthetetlen és oktalan. A mi bölcseletünk érthető és okos. Mi nem a semmihez, mi a Léthez fohászkodunk. Ahhoz, aki mindenben egészen ott van, mert Ő a Lét és a létet adó. Nélküle minden semmi! Igen, Uram! én is semmi volnék, ha benned nem volnék. És nélküled énekemet sem zenghetném el! . . .

A Lét fensége. A Semmi semmisége.

Ki tudná megmondani, mi minden létezik a földön. De minden, ami van, lény, létező. Vagyis nem semmi. Mindennek van belső alakja, eszméje és ennek megfelelő élete vagy létezési módja.

Ezek között a földi lények között a tudomány talál kapcsolatot és hasonlóságot. Az ásvány-, a növény- és az állatvilág egymás mellett és egymás fölé vagy alá vannak rendelve és egymásra utalva. Szinte az egyik a másik nélkül meg sem áll. Épp ezért a lények egyenkint is és összesen is végesek, határoltak.

De vajjon a Létet, aki mindennek az oka, a lények közé sorolhatom-e? — IGENIS! Ha azt mondom: Isten lény, akkor azt állítom, hogy Ő VAN és Ő nem semmi. Fontos ez a kijelentés az istentelenekkel szemben, akik Őt tagadják és a semmivel teszik egyenlővé. De még más okból is. Vannak ugyanis gondolat-lények is. De ezek csak a gondolatban és nem a térben és az időben léteznek. Gondolni sok mindent lehet. És a gondolat-

lényről (észlényről) sok mindent állíthatok is gondolatban, de nem a valóságban.

Az istentagadók lelkében Isten is lehet gondolat-lény. És minden, amit róla tanítanak, merő gondolatok, a képzelő ész kitalálásai . . . úgy, amint a semmi is csak gondolatlény . . .

Mi azt mondjuk, hogy Isten lény és valóságban létezik . . . Úgy mint bármely ásvány, növény, állat vagy ember. De ezzel nem tagadjuk Isten végtelenségét, sem pedig a teremtet, az időben keletkezett lények értékét nem fokozzuk föl a végtelenig. Tudjuk, hogy Isten önmagától van. Minden egyéb az Ősöktől ered. Ő a Teremtő, minden más teremtmény. Ő az első ok. És minden más ok az Ő okozata.

Isten végtelensége mégis megzavart sok gondolkodót. Félt Istent a véges lényekkel együtt említeni, egy sorba helyezni: Őt szinte lefokozni. Helytelen félelem! És úgy a multban mint az existenciakérdés jelenében is akadnak teológusok, akik ezt a hasonlóságot (az analogia entis-t) tagadják. Bizonyára valami különleges szemléletből. Hiszen a bölcselő ész a teológiában is majd ilyen, majd olyan szempontból nézi a kérdéseket. Én vallom, hogy a Végtelen és a végesek világa a *lény* fogalma alá tartozik. Vallom továbbá, hogy a végtelen Lét mindent a maga egységes egészével tölt be és értékessé tesz.

Az én gondolatom: kicsi és nagy csak a mi értékelésünk. Istenhez mérten minden kísértékű. De Istennél nincs kicsiny vagy nagy. Az Ő világtervében mindennek megvan a helye és szerepe. És az

Ő akarata, hogy minden megállja a maga helyét. A létezés birodalmába belépni és itt helytállni, ez a lények legfőbb kötelessége. Minden az legyen, aminek Isten terve szerint lennie kell.

Ha a Végtelen és a véges között ezt a szűk hasonlóságot is elvetem, nem tudom a létezők eredetét megmagyarázni. Ha a Végtelenhez nincs kapcsom, hogyan lépek át a nem-létből a létbe? Készakarva kerülöm a szót, hogy a semmiből a létbe. Mert semmiből semmi sem lesz. Viszont, ha már a létezésem küszöbe előtt *vagyok*, akkor eljőhet a megszületés ideje. A létezés küszöbe a Végtelen, akiből minden elindul. Akiben mint eszme, minden öröktől fogva létezik.

A képzelet beszél például az idők méhéről, az erők rendszeréről, amelybe minden be van ágyazva. Ám az idők méhe csak szép szó. Az erők rendszere viszont magyarázatot kíván. Sokféle az erő. Nehézkedési, mechanikai, fizikai, kémiai és élettani erők mind erők. Mindnek ismerjük a hatását, működését és törvényeit, de nem mondhatjuk, hogy ezek bármelyike is világot teremtő erő. Véges mindegyik, de végessége keretében mindegyik e világhoz tartozik. A Lét birodalmában működnek és a Létből erednek, de egyik sem maga a Lét! A Létből erednek és a Lét parancsát teljesítik, de nem uralkodnak. A Lét uralkodik és működik bennük és velük.

Azt mondhatná valaki, hogy mi az összes erőket nem ismerjük. Ez talán igaz. De az erőkből, amelyeket ismerünk, az ismeretlenekre is következtethetünk. Millió *véges* erő sem egyenlő a Végtelennel. A végesek összege is véges; a mi erőink pedig mind

végesek. Mihelyt egy új erőt megismerünk, szolgálatunkba hajtjuk és az, mert véges, szolgál is nekünk.

Amikor az ok nélküli okot: Istent Létnek nevezük, azt akarjuk kifejezni, hogy Ő minden, Őbelőle ered minden erő és Őhöz tér vissza minden erő. Ő az Alfa: a kezdet és az Ómega: a vég. Vele mindent megmagyarázunk, nélküle semmit. Ha Ő nincs, semmi sincs! Ha Ő van, minden van! Ő az erők ura és alkotója. Minden más teremtmény és véges.

De ha valaki makacsul állítja: igenis, a semmi is lehet ok! — mit felelünk még rá?

Ki látta, hallotta, szagolta, ízlelte vagy tapintotta a semmit? — Senki! Hisz a semmi mindennek a hiánya. Viszont minden, ami van: látható, hallható, szagolható, ízlelhető vagy tapintható. A Szentírás kérdi: Aki a szemet teremtette, az nem lát? Aki a fület alkotta, az nem hall? — És így bizonyítja, hogy Isten mindent lát és hall. Mi gondolatunkat így fogalmazhatjuk: Hogyan teremthet az ész, akinek nincs esze? Hogyan alkothat az érzékszerveket, aki nem érez? Hogyan hozhat létre bármit, mikor ő maga *semmi*?

Viszont a Teremtő mindent teremthet, mert Ő mindennek a boldog birtokosa. És minden, amit Ő teremt, az Ő kezeinek, szellemének a műve és Őréa út. Igen! minden Őréa út, Hozzá hasonló, bár nem egyenlő mértékben. Ezzel a hasonlósággal foglalkoznak a bölcselek, amikor az analógia entis címen gondolkodnak. Az alapgondolatuk: minden hasonló a Léthez, mert Ő mindenben egészen ott

van. De azért semmi sincs a világon, ami őt egészen be tudná foglalni. A Létnek ezen reánk való kiáradása a mi nagy kegyelmünk és a mi nagy fölemelkedésünk. Az ásvány, növény és az állat is, ha megszólalhatnának, ezt a dalt zengenék: «Minden létező a Létet másolja». S mikor minden a Létet utánozza, másolja, ugyanakkor a Lét mindent együtt tart, egybe foglal, hiszen mindenben az egy isteni Lét ragyog, minden Őt utánozza és így minden rokon is egymással.

A létezők a Lét utánzatai.

Hogy született meg ez a gondolat a bölcselők lelkében? A felelet rendkívül szép, mély és érdekes. Eredetét a platoni bölcséletben fedezzük föl. És innen ment át a keresztény bölcséletbe.

Platon látja Istent és körülötte az ideák, az eszmék világát, a mennyországot. Ám az ideák vágytak az anyag, a megtestesülés után és behulltak az anyagba. És céljukat elérték. De nem érték el boldogságukat. Minden, ami anyagba hullt, boldogtalan és vágyik vissza az istenek szellemi honába.

A keresztény bölcséletben ez a gondolat így módosult. Isten, a Végtelen, a Lét, mindent magában foglal. Ő a székhelye és hazája az eszméknek, a megvalósulásra képes létcsiráknak.

De ha minden a Létből ered, akkor minden a Létet tükrözi. A gyermekek a szülőkre ütnek, a lények pedig a Létre. A Lét, vagyis Isten, és a lények között tehát megvan a hasonlóság oka. És ez nagy dolog. Mert ha mi véges lények vagyunk

is, Istent mégis csak *a végesekből* ismerhetjük meg a földön. A véges lények ugyanis mind Isten nyomai. Viszont, hogy is tudnánk mi a Végtelent megragadni, ha Ő nem teremtett volna bennünket erre képeseknek. Ha nem volnánk Isten képmásai. Bár csak *ex partibus*, részenként kúszunk föl az Ő magaslataira, de csúcsához mégis csak közeledünk.

Isten teremtményei olyanok, mint a régi görög-római művészet maradványai. A hozzáértő a töredékekből is megsejti a nagy művészek teremtő egyéniségét és alkotásaik szépségét.

Tehát eredetileg minden Isten Igéjében pihen. A teremtés pillanatában azonban az isteni eszmék a tér és idő keretébe lépnek, megvalósulnak . . . az ősi fészekből kirebbennek. Élő és élettelen eszméje a *testetlen* Létből kiteljesedik: megtestesül és a világrendben, a mindenség házában neki megfelelő szerepet nyer. Ásvány, növény, állat ösztönösen és öntudatlanul teljesítik hivatásukat. Az ember ellenben föleszmél és keresi helyét a mindenségben . . . Keresi a boldogságát! A föleszmélést keresi a boldogság vágya is.

Az ember tehát mérhetetlen magasban áll minden más lény fölött. A föleszmélés és az öntudatra ébredés az öntudatos és készakaratos élet alapja.

Minden olyan — amilyen az eszméje. Az embernek is azzá kell lennie, amilyen az eszméje. Akarnia is kell azzá lennie. Mert ő tud nem akarni is. Képes arra, hogy a lényege mélyén szunnyadó képességeket elsorvassza.

Ész és akarat világteremtő erők. Isten végtelen ész és végtelen akarat. Az ember, bár véges ész és

véges akarat, mégis ész és akarat. Igaz: nem semmiből teremő ész és akarat, de mégis alkotó ész és akarat. Ez a hasonlóság Isten és ember között. Azért mondja a Szentírás is: Isten az embert saját képére és hasonlatosságára teremtette.

A hasonlóság azonban még távol van a teljes valóságtól. A Végtelen egyedül Végtelen.

A végtelen isteni lényeg: a Lét mindent magában foglal. Minden teremtetten lényegnek Ő az ősalapja. Ha Ő nem volna vagy nem akarna teremteni, semmi más lényeg, lét nem volna a világon. Mert semmi sem szökhet a létbe önmagától. De az isteni Lét akar és tud semmiből teremteni . . . És mindenben az Ő terve és eszméje valósul meg. Főképp pedig az emberben!

Az alkotó ember műve is minden ízében, megjelenésében és mivoltában a művész lényegét másolja, utánozza. A mű valamiképp részesül a művész lényegében. Az ecsetvonásról is megismerjük a művészt, a verselésről a költőt, a gondolat természetéből a tudóst. Ezt vallja Szent Tamás Istenről is. «Az összes teremtményeknek megvan a sajátos lényegük és ezen lényeg szerint részesülnek az isteni természet hasonlatosságában.» (Iq. 15a. 2.)

«Minden dolognak létalapja az isteni lényeg. És minden dolog az isteni lényeg utánozása. De egy dolog sem utánozza az isteni lényeg maradék nélkül, mert akkor az isteni lényegnek csak egyetlen egy mása és utánzata lehetne. Másrészt azonban a teremtetten dolgok mind végesek és tökéletlenek. Tehát csak végesen és tökéletlenül utánoznak, de

minden utánzat mégis az isteni lényeg másolata, utánzata» — legyen az ásvány, növény vagy állat.

De a teremtmények között a legkiválóbb istenkép az ember, mert ő eszes, szabadakaratú és alkotó.

Mivel eszes, boldogan fogja föl, hogy ő Isten képmása. Mivel akaratos, igyekszik megvalósítani magában az isten-képet és *ilyenkor* ő a legnagyobb alkotó. Mert az eleven isten-képet egy más alkotás sem múlja fölül.

Aki pedig önmagából kialakítja az isten-képet, az a legboldogabb. Az tudja: miért él? Az megéli, hogy az ily élet boldogság és nem «szorongás». Angst.

Természetünknel fogva is óhajtunk valakihez hasonlítani. A bölcselő a végső szépségeket és tökéletességeket keresi. És ajánlja, hogy azokhoz hasonuljunk. A végső pedig, amit semmi sem múl fölül, Isten, a Lét telje.

De most szemünk előtt folyton az existencia, a létezés lebeg. A lények lényegüknél fogva erősek és gyengék. Időtállóak és mulandók. Halandók és halhatatlanok. A legmaradandóbb a földön az életelen anyag és azután a szellemi világ. Az anyag évmilliók tanuja. A szellem az évmilliókat is túléli. Az anyag magában véve maradandó, de holt és csak így változatlan. A szellem örökké él. De nem mindegy, hogy miképpen: Boldogan-e vagy boldogtalanul?

Csak az a szellem boldog, aki mélyen a Létben, az isteni lényegben gyökeredzik. A hétköznapi életben sokszor ezt is mondjuk: gyöngé existencia.

De leggyöngébb existencia az az ember, az a lélek, amely Istenen kívül él . . . Nincsen gyökere. Nincs élettalaja. Nincs jövője . . . A földből kiszakított növény elpusztul. A hazájából, a népéből kirángatott ember elsenyved. Az isteni lényegből kiszakított ember nyomorult . . . Micsoda bámulat fogna el bennünket, ha Folignói Angela szemével láthatnók azt, QUI EST ESSE, aki a Lét . . . és láthatnók, hogy ez a Lét hogyan léte minden teremtménynek (quomodo est ESSE omnium creaturarum)! . . . Micsoda bizonyosság és megnyugvás fogná el lelkünket az élet nagy szorongattatásai és szenvedései között! . . . Hogyan karolnánk át ezt az ESSE-t, Létet összes testi és lelki erőinkkel! . . .

Az istentelenek vakok a Léttel és a lét forrásával szemben. Hová menekülnek tehát, hogy erőt merítsenek? Hangzatos jelszavakhoz, földi boldogságot ígérő javakhoz, elfásító hangulatokhoz, testi élvezetekhez . . . Amint életüknek nincsen gyökere, épúgy nincs Istenben boldogsága sem . . .

Létezés ez? . . . Istenből ugyan ki nem léphetnek, mert ő még a poklot is betölti, de nem érzik és nem élik meg soha: mily édes az Úr! . . . az Ő soha el nem múló boldogsága, öröme . . .

Egész életük csak üresség. Mert akármerre kívánczik is az emberi lélek, mindenhol fájdalom szegezi, ha csak Benned, Uram, nem marad. A világ szép dolgait is hiába keresi, ha rajtad kívül keresi. Hiszen azok nem is volnának, ha Tőled nem erednének.

Hűség a Léthez.

A levegőbe nem lehet ingát akasztani. A semmiben nem lehet gyökeret verni, sem életet tenyészteni. Minden lét lelke és ápolója a teremtő Lét: Isten. «Erős Istenünk, téríts meg minket, mutasd meg orcádat és megszabadulunk». (79. Zs. 4.)

Nem minden létezés egyforma erős, egyformán szilárd és egyenlően boldog. Olykor megkérdezzük egymást: hogy' vagy? . . . Élek! — feleli az egyik. Hát csak tengék-lengék! — feleli a másik. De van olyan is, aki örömet sugároz magából . . . Mindjárt tudjuk, hogy jó a sorsa . . . Életkedv a lendítő ereje. Emelkedés az útja . . . Ezek a boldogok . . . De a boldogság maga sokszínű. Forrása is sokféle. Élni lehet kissé . . . vagy félig . . . vagy egészen aszerint, amint az existencia (a létezés föltétele) is gyenge vagy erősebb vagy szilárd. A «lényeges» emberek, akik lényegük magjából élnek, kemények . . . céljukat betöltők . . . boldogok! Existenciájuk sziklaszilárd!

Beszélünk logikai igazságról, ha valamit színtül-tig teljesen megismerünk.

Beszélünk erkölcsi igazságról, ha úgy beszélünk és cselekszünk, amint belsőleg érezzük és nem képmutatóskodunk.

Végül beszélünk lényünk igazságáról, ha minden érzésünkkel és gondolatunkkal azon vagyunk, hogy a lényegünkben folyó hivatásunknak eleget tegyünk . . . ha jelszavunk: az akarok lenni, amire teremtvé vagyok.

Ha pap a hivatásom, egészen pap leszek. Ha orvos a hivatásom, szívvel-lélekkel jó orvossá fejlesztem ki magamat. Mert minél jobban valósulok meg, annál szilárdabb a létalapom, az existenciá-m... annál lényegesebb az életem... annál *igazabb* és önmagamhoz *hűségesebb* vagyok.

Akinek nincs lényege, vagy nem él lényegéből (természetének magjából), az híjával van annak a természeti erőnek, amely véréből és képességeiből fakad, lendít és a magasba tör. Annak élete nem teljes élet.

Aki nem él lényegéből, az nem lehet boldog. elhibázza életét. Más életet él. Nem éli a maga életét. Nem futja ki igazi egyéniségét. Annak az élet teher, robot... Mert nem üdíti az a varázserő, amely tehetségéből ered. Az nem játszva éli életét... Az arcának verejtékével dolgozik. Élete Elhibázott. Existenciá-jában nincs lélek, ... nincs öröm, ... nincs lelki fölemelkedés, mert nem igazi ember...

A térben és időben minden lényeg úgy igyekszik megvalósulni, amint csak teheti. Ásvány, növény, állat tényleg minden erővel olyan törekszik lenni, ahogyan az isteni Létben mint eszme ragyog. Torzképpé egyik sem fajul.

Az ember — sajnos! — ellentétbe juthat a Léttel. És meghamisíthatja eszméje igazságát. S amily mértékben torzul el, olyan mértékben gyöngül existenciá-ja, létezési erőssége. Amily mértékben szakad el a Léttől, oly mértékben veszít létezési erejéből. A Lét nemcsak szülőanyánk, hanem erőforrásunk is. Akik tehát nem tudnak feleletet adni

arra a kérdésre: én honnan eredek? ... vagy: honnan származik az egész mindenség? ... az a semmibe kénytelen kapaszkodni és torzul fejezi be életét. És torzképet alkot a mindenség céljáról is.

«Istenben élünk, mozgunk és vagyunk» — mondja a Szentírás. Ő ad nekünk létet, erőt és működést. Ez az existenciá-nak, létezésünk nagy kérdésének megoldása. Ezen pontig a platonikus bölcselők is eljutottak a tiszta ész világánál. De mi látni akarjuk azt is, hogyan mélyült el ez az igazság a keresztény bölcséletben.

Könyörgök Uram, segíts mindezt megérteni. Nyilatkoztasd ki, mi vagy Te nekem és minden hívednek? Mi vagy az egész mindenségnek. Te az örök zöldelő jelen. Te vagy mindennek bölcs ősi, öröktől való kezdete. Nálad nélkül nincs kezdet és nincs vég. Te ringattad bölcsőmet és Te tárod föl szemem előtt az örök élet kapuját. Az alkonyat embere ím felsír: «Mondd lelkemnek: *Én vagyok a te üdvösséged!*»

MÁSODIK RÉSZ.

«A Lét mint Ige».

Heidegger bölcselete hatott a *hittudományra* is. A «Semmi» dicsőítése, a «Sors» életre s halálra ható ereje, az istennélküliség szorongó érzése, a kilátástalan hősiesség, a megsemmisítő halál oly zordon gondolatok, amelyek a mitológiai ember lelkét idomíthatták, de a keresztény szellemiség örömteli, bizakodó, istenfiúi és halál utáni diadalmas érzéseit ki nem elégíthették.

A keresztény bölcselő a Lét fogalmában örömteli gondolatokat ízel meg, hisz Isten a Lét teljessége... és épp ezért Ő maga a Lét minden hiány és tökéletlenség nélkül. De már a görög bölcséletben is rátalálunk egy más fogalomra, az Ige fogalmára, amely a Szentháromság hittitkában az Atya hatalma mellett az örök isteni bölcseséget és tudást személyesíti meg, míg a Szentlélek a szeretetet, a vigasztalást. Amily végtelen az Atya, olyan végtelen az ő harsogó, teremő szava, Igéje, a Fiú Isten.

Mivel e kis dolgozatban nem Heidegger bölcséletének ismertetése és elvetése a főcél, hanem a krisztusi igazságok szembeállítása és az észt meg a szívet nemesítő hatásainak kidomborítása, azért Szent János evangélista alapján fölújítom az Igéről szóló tannak embereket és az egész világot megújító örvendetes, vigaszt fakasztó «új hír»-ét. Főleg szomorú háborús világunkban rászorulunk a nemes

buzdításra, örömet gyújtó gondolatokra és erőt fakasztó ígéretekre.

Az isteni Ige az Atya erejével és a Szentlélek életfakasztó tüzével mindennek a kezdete. Ezért mondja Szent János: «Kezdetben vala az Ige». Nem a semmi!

És ezentúl már az Ige lebeg szemeink előtt. De nemcsak úgy amint az *örökkévalóságban* boldog isteni életét élte, hanem amiként *mint Ige közöttünk* is megjelent és előkészítette Isten országának elindulását bennünk mindnyájunkban és az Egyházban.

Mert az Ige megtanít arra is, milyen legyen az ember élete Isten országában? Milyen legyen ez az ország a lélekben? . . . milyen a mindennapi életben? . . . milyen a halálban? . . . és végül: milyen a halál után, ha életünk hajója az isteni révbe ér? Isten ölen!

Ezeket az igazságokat olyan lelkes szeretettel kell hirdetni és szívünkbe fogadni, amilyennel az istentagadók a maguk «semmi»-re alapított életnézetüket vallják és az emberfölötti hősiesség erejévé feszítik.

A keresztény gondolat csupa valóság. Teljesen kézzelfogható, mert maga a megtestesült Ige vallotta, tanította, halálával megszentelte és dicsőséges föltámadásával megpecsételte és ezzel zálogát adta a mi boldog jövőnknek is!

Mily hatalmas erőforrás az Ige! . . . És mily hatalmas lelki lendületre van szükségünk, hogy az Ige mélységeibe és terveibe bepillanthassunk. Mélyülj el lelkem és meríts erőt a Végtelen felé való repüléshez.

«Kezdetben vala az Ige».

Szent János evangéliuma így indul el: «Kezdetben vala az Ige és az Ige Istennél vala és Isten vala az Ige . . . Minden általa lett és semmi sem lett Ő nélküle, ami lett. Benne élet volt és az élet volt az emberek világossága . . . És az Ige testté lőn és mi közöttünk lakozott. És láttuk dicsőségét telve kegyelemmel és igazsággal».

Ugyancsak Szent János első levelében ezt tanítja: «Ami kezdettől fogva volt, amit hallottunk, amit szemeinkkel láttunk, amit néztünk és kezünk tapintott az életnek Igéjéről, azt hirdetjük» . . . Majd később kijelenti: . . . «hármán vannak, akik bizonyosságot tesznek a mennyben: az Atya, az Ige és a Szentlélek. És ez a három egy» . . . Végül Szent János a Jelenések könyvében látja a világ bíróját «vértől ázott ruhába öltözve . . . és a neve Isten Igéjének hivatik . . .»

Micsoda nagy élmény robbant föl Szent János lelkében, amikor az Úr Jézust Igének nevezte! Az ókori bölcselők is sejtettek valamit az Igéről, de Szent János ráérmélt arra, hogy az az Úr Jézus, akit ő látott, hallott és tapintott, akinek keblén az utolsó vacsorán megpihent, ez az Úr Jézus az Ige, a Szentháromság második személye. Ő az örök bölcsesség és minden igazság eleven forrása és minden létező teremő ereje és benső szilárd támasza. Ő egy az Atyával, «mert aki az Atyát látja, az a Fiút is látja» . . . És megfordítva. Ama napon — mondja Apostolainak — majd belátjátok, hogy én az Atyámban vagyok, *ti pedig énbennem*.

Kezdetben vala az Ige! De mi az a kezdet? Mikor születik meg a kezdet? E világban élünk. Felettünk feszül a csillagos ég. Volt idő, amikor nem volt csillagos ég. Volt idő, amikor az egész mindenséget, a határtalan ürt, elektronok milliárdjai töltötték be. Sőt volt oly idő is, amikor elektronok sem rohantak a mindenség területein. Mi volt akkor? Még kezdet sem volt. Mert a kezdet azt jelenti, hogy megindul a létezők hada ott, ahol addig semmi sem volt. Megindul a létezők csírázása, kifejlődése és halála. Megindul az elektronok nyüzsgése, keveredése és az ásvány-, növény- és állatország létbeszökése évmilliók alatt.

De mi indította el a kezdet folyamát? Mikor a kezdet elindult, csak az Ige ereje, a bölcsesség feszült mindenütt. A világok törvényszerű kibontakozása, a mechanikai, fizikai és kémiai igazságok alakító munkássága; az élet törvényeinek felcsillanása, szóval az élettelen és élő világrend talpraállása a bölcsesség műve. Mert épül-e ház, törvények és tervek, tehát igazságok nélkül. Épül-e repülőgép, rádió stb. bölcs elgondolás nélkül? És van-e bölcsesség igazság nélkül? Ki hinné ezt el, hogy a legkisebb gép, vagy a legegyszerűbb alkotás véletlenül szökik a létbe. Minden mű a művészt és annak bölcsességét dicséri.

Mivel tehát abból, ami a világrendben előttünk fekszik, valaha semmi sem volt, azért mégis kellett oly szellemiségnek a mindenség fölött uralkodnia, aki mindennek az ősoka, ősforrása, teremtménye, létbeszólítója. Az elektronok bámulatos világának is.

És ez az ő s ok a kezdetek kezdete. És mi ez a kezdet? A látható világ remek, színes és bámulatos tarkaságából főleg mi ragyog föl előttem és lelkemben? A bölcsesség, az örök igazság! Ez szaggatja szét a ködöt, amely szemeim előtt a világ kezdetét homályba borítja. És lelkesen énekelem: «Bölcsesség uram a kezdet és e kezdetben teremtetted az eget és a földet». Igédben, Fiadban, Erődben, Bölcsességben, Igazságodban.

Az Ige tehát minden létező kezdete, öle és szülője.

Lehet-e biztosabb existencia, mint Isten ölen?... mint az Ige tövén? . . . mint az Ige erején?

Lehet-e több erő, igazság és szellemiség, mint a végtelen bölcsesség keblén? . . . Szent János az Úr Jézus keblén pihent, mi is az Ő szívében nyugszunk. Lehet-e boldogabb hely, mint az Ige ölen? . . . «Jöjjetek Hozzám mindnyájan, akik fáradtak és terheltek vagytok és én megnyihítlek titeket.» Így hív Ő magához . . .

A jó szó mindig fölüdít és fölfrissít.

A jó szó annál lélekemelőbb, mennél magasabb helyről jön.

A jó szó annál erősítőbb erő, mennél erősebb hatalom áll mögötte.

Van-e az Igénél gyengédebb szív, lélekemelőbb hang és erősebb hatalom? . . . Varázslatosabb szó?

Az Atya az Igével: az Ő Fiával és a Szentlélekkel áll mellettünk, él bennünk és tart fenn minket. Ki ad erősebb existenciát a Szentháromságnál?...

Az ember véges lény és egymagában gyöngye és bűnös. Inkább a bűnre, mint az erényre hajlik.

Inkább elmerül a bűnök rengetegében, mint a kegyelmi élet örömeiben. A történelem a rosszra hajló emberi természet bűneinek leírása. A történelem kevés erény és tömérdék bűn történeti elbeszélése. Nagyjaink történetében az egész világtörténelem visszatükröződik. A «ma» is a multnak és talán a jövőnek is a képe. Ezt a bűnös emberi természetet már a világ kezdetén akarta és akarja az Ige megváltani. De, amit az Ige akart, azt akarta az Atya és a Lélek is. Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta érte, hogy aki hisz, üdvözüljön és örök élete legyen. Az üdvösség pedig a legigazibb existencia. Üdvösség nélkül nincs életteljes existencia, csak halál, csak a semmi! Azért zengje minden lélek velem, a multba elvesző szolgálóddal együtt: Te váltod ki életemet a romlásból, te koronázod meg irgalmassággal és könyörülettel; betöltöd jóval kívánságomat és a te hazádban megint ifjúvá újhodom, mint a sas.

«Isten vala az Ige.»

Szent János evangélista, *Kaifás főpap ismerőse*, Isten áldotta lángész. Szelleme az isteni Lét csúcsain lebeg és látja a Szentháromság titkát: az Atya, a Fiú és a Szentlélek egységét.

A Fiú az Ige! Isten örök gondolatainak megismerője. Isten végtelen tudásának kincsesháza és boldog birtokosa.

Az Ige örök, mint az Atya! Örök, azaz a végtelenség minden mozzanatában az Atyában lángol föl, az Atyától származik, az Atya bölcsességének fénye.

Azért is vala kezdetben az Ige és az Ige Istennél vala és Isten vala az Ige. Igen, Isten vala az Ige!

Minden emberi ige, gondolat jön, megy. Esetleges. Az Ige Istenben öröktől fogva egyformán fénylik és nemcsak futó, változó jelenség, mint az emberi ige és a gondolat. Nem múló gondolat, nem esetleges ötlet az Ige. Az isteni Ige maga Isten! Isten vala az Ige. Az Ige, mely «Istennél vala», egyenlő az Atyával, azaz «Isten vala az Ige». «Ez vala kezdetben Istennél».

És mit művelt az Ige kezdetben az Istennél? . . .

«Minden általa lett és semmi sem lett nélküle, ami lett».

Más szóval: mindennek az eszméje öröktől fogva az Igében él. És nincs eszme az emberben és nincs semmi észszerűség a természetben, ami öröktől fogva nincs meg az Igében . . . és nem öröktől fogva kész megjelenni. Minden útban van «lenni».

Minden existencia, minden létezés ősi gyökere és fészke az Ige. A természetben, az időben és térben csak az valósul meg, ami öröktől fogva az Igében él. És akkor valósul meg, amikor azt az Ige gondolja. Az isteni síkon (transcendentia) minden öröktől fogva való! A földi síkon ellenben minden időben és térben születik és meghal. Az isteni síkon minden tökéletes. A földi síkon, a természetben, minden szépségét veszti, mert a természeti tényezők sokszor gátolják az isteni eszme tökéletes kiteljesedését. Azért panaszkozik Szent János:

Az Igében «élet» volt. És ez az élet volt az emberek világossága. És a világosság világít a sötétség-

ben, de a sötétség nem fogadta be . . . «Az igaz Világosság megvilágítt minden embert, aki e világra jön . . . A világon volt és a világ általa lett . . . és a világ nem ismerte meg Őt. Ime az Ige drámája! Harca a sötétséggel! A tudatlansággal! Az ördöggel is!

Mikor az Ige Jézusban megtestesült, az isteni élet ragyogott az emberek előtt és ez «az élet volt az emberek világossága». Sajnos! — az életnek ezt a világosságát nem fogadta be minden ember. Ez az igaz világosság most is szakadatlanul megvilágítt minden embert, aki e világra jön. De mint Jézus életében . . . úgy: ma sem ismeri meg őt minden ember. Nem ismeri meg őt a világ sem . . . Pedig csak annak a lénynek van szilárd gyökere és létalapja (existenciája), amely követi az Ige eszméjét és példáját . . . Aki nem az Igére épít, a homokra épít!

Csak az a világ, az az emberiség és az az ember építi életét szilárd talajra, amely az Igén nyugszik, azaz Krisztusból él és Krisztus szellemében alakítja ki történetét. Az a világ, az az emberi élet, amely az Igét: Krisztust befogadja, hatalmat nyer arra, hogy Isten fiává lehessen. Az ilyen «nem a vér, sem a test ösztöne, sem a férfi akarata útján, hanem Istentől születik». Ezek egyenként és összesen Isten gyermekei.

Szent János Istentől ihletett lángelméje így rajzolta meg az istenies, az igés élet eredetét, méltóságát és hivatását. Így szögezte le, hogy csak azok létezése (existenciája) szilárd, akik Istentől erednek, Istennel együtt élnek és Istenben gyökereznek

(omnia per ipsum et cum ipso et in ipso). És az Úr Jézus keblén nyugvó Szent János látta és élvezte az örök Igének, a mi örök eszményünknek és a mi létünk biztos zálogának is életét Istenben. És amikor az Ige testté lőn és mi köztünk lakozék, látta az Ő dicsőségét mint az Atya egyszülöttének dicsőségét telve kegyelemmel és igazsággal . . . És ez isteni élet azért zajlott le köztünk, hogy úgy éljünk mi is, mint a megtestesült Ige: telve kegyelemmel és igazsággal . . . É. nem, mint a sors kitett gyermeke!

Az ilyen élet a legbiztosabb lét. Istenre, Igére épített élet.

«És az Ige testté lőn.»

«Az út, az igazság és az élet» ereje tündöklük és erősít bennünket. Átöleli a szívnek, az észnek minden ízét és porcikáját. És hőökké, apostolokká edz, mint valaha a keresztény apostolokat, vértanukat és hitvallókat. És mégis mibennünk ez igazság csak olyan halvány fény! Az élete őszét zengő szolgád sok csetlése-botlása között csak most érti meg, hogy sem a jelen, sem a jövő, sem a múlt, hanem az Ige, az örök mozdulatlan örökkévaló bölcsesség, igazította élete folyását.

Az Ige testté lőn, hogy a tévedéseket eloszlassa, az ember értelmét megvilágítsa és megtanítsa, mi az ember létezésének a célja? Az existencia kérdése tehát az egész világtörténelmen végighúzódik. Mert Krisztus a világtörténelem világossága és alakítója!

A pogány világ nem ismerte az emberi lét isteni

hívását, az ember végső célját. A pogány népek vallásán végighúzódik ez a tudatlanság. És ez a tudatlanság megfosztja a népek életét minden magasabb eszménytől és az életet szinte állati szintre helyezi. Az ember valamikép ugyan mindig érezte természetfölötti eredetét és rendeltetését, de ez a sejtés a vastag állatiaságból nem csiszolt ki isteni szépséget, erkölcsöt és eszményt.

Zoroaster és Sakja-Muni, mint vallásos újítók is, tanításuk közé oly tévedéseket keverték, amelyeket az ész és a lelkiismeret visszautasít. Még Mózes törvényei is telve vannak tökéletlenséggel. Átmeneti munka. El kellett tűnnie, mikor a fejlődött ember megérett Isten országára.

A létezés nagy kérdését tehát nem Heidegger vetette föl. Oly régi az, mint maga az emberiség. És addig fogja az emberi észet foglalkoztatni, amíg csak ember lesz.

A létezés nagy kérdése oly nagy horderejű, hogy az örök Ige azért testesült meg, hogy necsak tanítással, hanem istenemberi életével is élénk vázolja: mit kell hinnünk és hogyan kell e hitet életté alakítani, hogy lelkünk és testünk léte (existenciája) szilárd legyen.

Igen! Az Ige ezért testesült meg. Az Ige ezért egyesült személyesen az emberrel, az Ő legreमेkebb művével.

Valamint az Ige az életet évmilliók előtt az anyagba zárta, majd pedig az érzést az élethez, a gondolatot pedig az érzéshez kötötte, úgy az idők teljén az emberi természetet egyesítette önmagával... és Isten fiainak országát hozta le a földre.

Isten most már nem Sion hegyéről, nem az égő csipkebokorból szólal meg és dörög az emberek fülébe. Ő most emberi nyelven beszél, emberi módon tanít. És főleg úgy él, hogy senki sem fedheti meg Őt a bűn miatt.

Jézus teljes világossággal tudta, hogy Ő Ige s az Isten Fia. És hogy Őt Atyja e világra küldötte. Benne ez a tudat nem az isteninek zavaros sejtelme volt, amely a titokzatos természetűeket jellemzi, hanem a személyes élő és Benne rejlő Istennek világos és folyton éber öntudata. Az Ő isteni és emberi természete között semmi közvetítő nem volt. Az emberi természet volt az eszköz; Isten, az Ige pedig a közvetlen mozgató erő. Minden cselekedete emberi és isteni jellegű, egyszóval kifejezve: isten-emberi volt.

A megtestesült Ige nem szűnt meg hangsúlyozni sem a tanítványok, sem a zsidók előtt, hogy Őt Isten küldötte és hogy Ő egy az Atyával. Szent János evangélista, az Ige harsonása, evangéliumában ezt erőteljesen kiemelte. A 14. fejezetben egyfolytában olvassuk az Úr Jézus bámulatos szavait.

«Ama napon majd belátjátok, hogy én az Atyámban vagyok, ti meg énbennem és én tibennetek . . .»
 «Ez a beszéd, amelyet hallottatok, nem az enyém, hanem azé, aki engem küldött, az Atyáé . . . Ezt mondtam nektek, amíg nálatok voltam . . . A Szószóló pedig, a Szentlélek, akit az Atya majd a nevemben küld, megtanít mindenre és eszetekbe juttat mindent, amit nektek mondtam . . .»
 «Most azonban elmegyek Ahhoz, aki engem küldött . . .»
 «Az Atyától jöttem ki a világra . . . Ismét elhagyom

a világot és megyek az Atyához . . .» A Cedron-pataknál fölkiált: «Atyám, itt az óra, dicsőítsd meg Fiadat, hogy Fiad megdicsőítsen Téged . . . Ez az örök élet, hogy megismerjenek Téged, egyedül igaz Istent és akit *küldöttél*: Jézus Krisztust» . . . Majd apostolaiért imádkozik: «Amint Te *küldöttél* engem a világba, úgy küldöttem el őket én is a világba» . . . «Én őbennük, Te meg énbennem, hogy tökéletesen eggyé legyenek és megismerje a világ, hogy Te *küldöttél* engem és szeretted őket, amint engem is szerettél, Atyám . . .» Ezek világos szavak!

Jézus idegei sohasem túlfeszültek. Nem merül soha önkívületi ábrándozásokba. Minden tehetsége egyensúlyban van. Midőn Istent Atyjának nevezi, érzi is szavainak benső igazságát és ezt nem igazolja Önmaga előtt, mert ez tény. Mózes reszket Isten előtt. A rettenetes Úr arcát az ember nem láthatja, mert rögtön meghal. Jézus látja és szereti Atyját. A prófétákat Jehova szava mint a villám éri és elragadja. Ők azt mondják: Az Úr mondá nekem... Jézus folyton hallja Isten szavát és sajátjaként közli. A legvallásosabb szellemek elragadtatásban keresik Isten jelenlétét és egy pillanatra érzik közelségét. Jézus tulajdonul bírja Istent. Nem kell elragadtatnia. Ő Istenben él és szemtől szemben látja Őt. Magában hordozta az Igét, a Fiú-Istent. Azért az isteni sugallat benne folytonos, nem változó jövőmenő fény, hanem az a fény: az örök Ige végtelen, mindig ragyogó fénye, világossága.

Ez a fény egyúttal vakító fény. A zsidók nem tudták megszokni és nem voltak képesek megér-

teni, hogy az a názáreti Jézus Isten. És elítélték Őt halálra. Látták cselekedeteit, hallották elragadó szavait. És sokat hallottak az alexandriai bölcselők-től is az Igéről. De ők süketek, vakok maradtak. Sem Jézus tanítása, sem isteni élete és cselekedetei nem hatoltak elméjük mélységébe s nem értek el szívük gyökeréhez. Az Úr Jézus látta konokságukat és vakságukat. Megértette, hogy a régi tudás nem mindig kapocs új ismeretek befogadására. Sőt sokszor akadály, elfogultság, gátlás. Azért örült az Úr Jézus, hogy tanítását az egyszerű lelkek, a gyermeki szívek befogadták. És harsonázta is: . . . «hacsak nem lesztek olyanok, mint a gyermekek, nem mentek be Isten országába!» . . .

Isten országa! . . . Mikor valósul meg ez az ország? . . . Mauriac egy helyen mondja: messze van még az Isten országa. Talán igaza van. Ha a mai világot nézzük, szomorúan keressük Isten országát. De én a történelem folyásából kiérzem, hogy az embereknek még a hitetlenség és a tévedések minden poklán át kell esniök . . . és saját szenvedésük tüzeiben kell megtisztulniok . . . Ha majd egyszer nem lesz ellenvetésük, akkor ébred föl bennük a hit szelleme. Hiszen ez az igazság már kezd erőt nyerni. Az az ember, aki mindent tudni akart mint Isten (akár az ördög segítségével is!), az az ember ma már nagyon szerény. És a tudását igen kevésre értékeli . . . Egyik (Boutroux) azt mondja: a tudás csak hit. A másik (Poincaré) szerint a tudomány csak föltevés. A harmadik (Le Roy) vallja, hogy a tudomány ereje csak a meg-egyezésből és nem föltétlen igazságból ered (con-

vencio). Viszont vannak rendszerek, amelyek Szent Ágostonnal tanítják, hogy maga az Ige látja bennünk és velünk Isten műveit. Az Ige a mi látó szemünk!

Azután a förtelmes bűnös élet is majd egyszer csömört támaszt. A rettenetes igazságtalanság is, amely a társadalomban a nagy gazdagság mellett a feneketlen szegénységet is nemzette, a krisztusi életforma felé tereli az embereket.

Eljön az idő, mikor majd nagy átértékelés megy végbe az emberiségben úgy, mint Krisztus tanai és élete nyomán a római világrendben . . .

Eljön az idő, mikor az Ige ismét megtestesül az emberiség lelkében és szívében . . . és az emberek Isten fiaivá lesznek.

Krisztus a kezdet és a vég. Ő a tegnap és a ma. Ő mindig ugyanaz. Ő a Lét. Csak az ember változik . . . És hol alkalmas az isteni szellemiség befogadására, hol pedig szinte képtelen arra. De azért Krisztus mindig eleven valóság. Mert Őbenne és tanításában az élő személyes Isten, a mennybéli Atya jelenik meg, akinek Ő látható élő és személyes kifejezése. Ez az isteni erő teremt majd ismét magához méltó erős, isteni emberiséget . . .

A régi zagyva bölcséleti rendszerek mind elbuktak és ma a bölcselő és a nem bölcselő már csak annak igazságában hisz, ami hasznos! Ölni hasznos? Ölj! Népeket kiirtani hasznos? Tedd! Micsoda fény fog kiszabadítani e vak sötétségből? A te öregedő híved vallja: Te vagy Uram elborult lelkünk megvilágosítója!

«És miköztünk lakozék...»

A tizenkét éves Jézus azt mondotta szüleinek: Hogyan, hogy kerestetek? Nem tudjátok-e, hogy nekem abban, ami Atyáméi, kell lennem? . . .

Az Úr Jézus feladata Atyja akaratát teljesíteni az idők végéig. Ő úgy rendezte be a földön életét, úgy szervezte meg egyházát, úgy ígérte meg a Szentlelket . . . mint aki örökké köztünk marad. A megváltás és megszentelés műve az Ige örök hivatása. Azért mondotta tanítványainak: Nem hagylak árván titeket, eljövök hozzátok. Egy kevés idő még és a világ nem lát többé engem. Ti azonban láttok engem, *mert én élek* és ti is élni fogtok.

Krisztus tehát él: köztünk él. Létezése tény és nagy erő. A Heideggerek megtévedt koreszmék kifejezései. Jönnek-mennek mint a XIX. és XX. század sok-sok észrontó, életet sorvasztó erői . . . Krisztus ellenben minden ellenállás, tagadás ellenére is a szívekben és az igazságban él. Az Ő létezési formája örök isteni. Napja az örökkévalóság! Az örök jelen! Az isteni lét!

Azt mondják, Krisztus csak lángelme. Mem! Ő örök Isten. Akár befogadják Őt a korok, akár tagadják, mindig mint Istent szeretik vagy mint Istent gyűlölik. A lángelme is isteni ajándék, de az Ige-Krisztus a lángelmék ősi fészke.

Az emberi lángelme bármily nagy legyen is, sohasem tökéletes . . . Korlátolt! Túlzó! Gyenge és egyúttal erőszakos. Hirtelen föllángol és ismét aláhanyatlik. Hibázik és csalatkozik. Ihletsége

időnkint kiapad és műve hanyatlík. Alkotását pedig idővel elhagyják. Ritkán időtálló!

Krisztus szelleme más . . . Szava, élete és művei ma is köztünk hatnak és mennyei világossággal vezetik az emberiséget. Az ég és föld elmúlnak, de az Ő igéi el nem múlnak. Bámulatra készítenek az észet. Kormányozzák a lelkiismeretet. Ellenállnak a századok változandóságának és erőlködésének. És amint eltűnt a hihetetlenül bölcselkedő XVIII. század, amint a mulandóságba szürkült az anyag-elvű, a pozitivistá és darwinista XIX. század; úgy fog a Nietzschek, a Stirnerek, a Marxok istentagadó kora Heideggerékkal együtt a feledésbe merülni. Ó, Uram, ha könyvtáramon végigtekintek, szomorúan látom, hogy korom jelességei ma már ismeretlenek! -

Millió és millió lélek tévedt meg tanításuk hatása alatt. Millió és millió existencia maradt a csatatereken «boldogító» eszméiktől elvarázsolva . . . De az Igét nem győzik le! . . . Örök, mint az igazság.

Az ember a történelem folyamán sokféle életformát öltött magára és fog még magára öltetni . . . De a legtökéletesebb életforma mindig Krisztusé marad. Ez az életforma a legmagasabb emberi erőket főséges összhangba egyesíti és a legfőségesebb tárgyra irányítja, melyet az emberi ész, akarat és szabad tevékenység még elérni képesek. Az igazság, a jószág és az «eszményi» forrásai nemde Isten? Istenben, az Igében, a Krisztusban élni tehát annyit tesz, mint az igazságból, az örök jószágból és a tökéletes szépségből táplálkozni. Az Ige minden erőnköt felfokozza és boldogítja . . .

Papini megírta minap Szent Ferenc titkát. És leleplezte, hogy szentünk szabadságért, igazságért, jószágért és szépségért lelkesedő szellemét csak Krisztus elégítette ki. És a nagy szellemek a századokon keresztül nem mind Krisztusból merítették-e az igazságért, nagy tettekért és szépségért hevülő lelkesedésüket? . . . Mert Őnemcsak többé-kevésbé új és eredeti (és nem is elvont) eszméket tanított, hanem mint élő és személyes Isten Őn magát közölte, Őn magát adta közvetlenül láthatóan, megtapinthatóan, áldást osztóan, csodákat művelve és Őn magából erőt árasztva. És aki őt látja, látja az Atyát is. Aki Benne hisz, az Atyában is hisz. Ő nem csak mutatja a mennyet, hanem azt magában is hordozza és számunkra megnyitja. De nemcsak földi életében, isten-emberi megjelenésében, de most is! . . . Hiszen közöttünk él! . . . Ahol ketten vagy többen nevében összejövünk, Ő közöttünk megjelenik . . . — így ígérte. És a szentmisében, meg a szentségeiben is . . . Ő maga él. A hívő, amikor vallása szertartásaiban résztvesz, egyesül az Ő isteni lényével. Mint Isten a lelkét, a maga Lelkét közli velünk. Ez a közlés örökké tart és minden jóakarató ember részesül benne.

Bibliai szempontból az emberiség két részre oszlott: zsidókra és pogányokra. A zsidók hallottak Isten országáról, de tudásuk még tökéletlen és egyoldalú. A pogányok előtt pedig ismeretlen. Az egész emberiség a rossz hatalma alatt nyögött. És képtelen volt járma alól fölszabadulni.

Jézus feladata volt az emberiséggel Istennek magának a Lelkét közölni. Ő egymaga legyőzi a

rosszat . . . És ezen Lélekben keresztel és újjászüli nemcsak zsidót, hanem minden embert. Majd meghagyja Apostolainak: «Menjetek az egész világra és kereszteljétek meg minden embert az Atyának, Fiúnak és Szentléleknek nevében» . . . Kivétel nélkül! . . . Zsidót és pogányt egyaránt.

Jézus minden *egyéni* és *faji* elfogultság fölött állott. A *korszellem* tévedése és gyűlölete nem ragadt rá. Eredetisége emberi külső alatt isteni jellegű. Egyetemes teremtmény erővel bíró . . . és változatlan. Minden faj és az egész emberiség teremtménye fölötte lebeg.

Bár zsidónak született, semmiben sem hasonló népének zsidós lángelméihez. Nem palesztinai, nem alexandriai . . . Épúgy fölötte áll a jeruzsálemi Hillelnek, mint a görögös hatású Philónak. Szavai, tanítása egyikre sem emlékeztet. Csak önmagához hasonló. Ami mond, az minden időre, emberre és népre vonatkozik faji elfogultság nélkül. Az emberek, és nem a fajta példányképe cselekszik Benne. Műve tekintettel van az egész emberiség örök és lényeges igényeire . . . erényeire és bűneire, javára és kárhozatára. Mivel az emberi természet legmélyéről szállnak föl igéi, amíg az emberi természet emberi marad, igazságai is örök emberi tulajdonságokat ölelnek föl. És ilyeneket ápolnak vagy metszegetnek, hogy Isten Lelke az emberiségben maradjon, . . . Isten akarata beteljesüljön, . . . és Isten Lelke az egész emberiséget magához ölelje.

De az égbe távozó Úr Jézus a maga munkáját ma is folytatja. Közöttünk él és ápolja azt az élet-

formát, amely Isten országát egyedül valósítja meg. Az Úr imájában szakadatlanul fölhangzik: «Jöjjön el a Te Országod, legyen meg a Te akaratod». Ő ezt a nagy művet szüntelenül gondozza és valósággá érleli.

«Az én Atyám mindig munkálkodik, én is munkálkodom . . .» — mondotta a zsidóknak. E szavakkal Isten és a sajátmaga lényegét is kifejezte. Az az Isten és Ige, aki bennünk van és akiben mi vagyunk, Lelkét folyton közli velünk, folyton közreműködik bennünk és Egyházában, hogy országa bennünk és kívülünk megvalósuljon . . . Csak akarjuk is ezt megvalósítani! . . .

Főleg, hogy kivirágozzék bennünk és az egész emberiségben az a létezési mód, alak és forma (existencia), amely az Ige örök gondolataiban él az emberről, az emberiség hivatásáról és üdvösségéről! . . . Hogy ne gonosz emberi képzelődések, hanem Isten örök gondolatai valósuljanak meg az emberiségben! . . .

Ó, Uram! Mennyire eltávozott a mai kor a te boldogító elveidről. Mily szörnyű, embertelen eszmék bolondítják és korcsosítják! És boldog-e? Add nekünk, Uram, magadat s vezesd vissza a kort magadhoz, hogy életünk folyása egyenesen kebled felé igazodjék és elborult lelkünk megvilágosodjék!

Az Ige Fiai.

«A magáéba jött, de övéi nem fogadták be.» Hogyan lehetséges ez? Az ember test és lélek. Anyag és szellem. Nem csak test és nem is csak

lélek. A kettő együttvéve. A test pedig mindig gyöngíti a lelket.

A test lelkes test. A lélek antennája: Alkalmas arra, hogy a lélek hatása alatt, mint az elektromos lámpa huzala, áttüzesedjék. A lélek izzását magába fogadja. Lelkivé válják! De nem mindig.

A lélek viszont szintén anyagiás lélek . . . Nem tiszta lélek. Az anyagi világ csúcsa, a szellemi világ kezdete. A két világ küszöbén a helye. Az anyag erői benne összpontosulnak. És képes az anyagi világot megismerni. De szellem is . . . És ezért alkalmas arra, hogy a szellemi világ hatását is fölfogja . . . Sőt, majd egyszer, a tiszta szellemekkel szellemi módon érintkezzék. De a földön szellemi ereje sokszor gyöngye és a test uralkodik rajta.

Az ember tehát a szellem és az anyag hatása alatt áll . . . És a kettő között ingadozik. Testi anyaga a földhöz húzza. Érzéki vágyai, képességei, szenvedélyei és testének testi követelései benne a szellemet gyöngítik. Az emberi test nem általános, mindenkivel egyforma anyag. A születések révén az ősök hajlamai, képességei, szenvedélyei is benne szunnyadoznak . . . és várnak alkalomadtán az ébredésre . . .

De a lélek sem általános lélek. A léleknek is vannak eredeti hajlamai, belülről kigyúló lángjai . . . és a körülményekhez képest egyéni művei. A test a föld felé, a lélek a szellemiség felé irányul. Szent Pál mondja: Más törvényt érzek tagjaimban és mást a lelkemben. A kettő harcol egymás ellen . . .

Az ördög az érzékiség, a test vágyait izgatja, ébreszti és gyújtja lángra. A test vágyai pedig job-

ban gyönyörködtek, közvetlenebbül incselkednek, mint a szellem örömei. Amazok nyersebbek . . . A hús és a vér lázadásai, ösztönös követelései. Emezek szelídek, finomak, megtisztultak. Könnyebb az ördög dolga. Nehezebb a kegyelemé, Istené. Könnyebb az ördög sikere, mint az Istené. Azért széles a pokol országútja és azért keskeny a mennyországé . . .

Pedig a test és a lélek értéke között óriási a különbség! «A lélek az, ami éltet, a test nem ér semmit» — mondja az Üdvözítő. Azért testesült meg az Ige, hogy a lelket megmentse. Megvilágít Ő minden embert, aki a világra jön. A világra jött, de a világ nem ismerte meg őt. A magáéba jött, de övéi nem fogadták be. De akik befogadták, azoknak hatalmat adott, hogy Isten fiaivá lehessenek . . . Ők az Istentől születtek! Újra születtek!

Isten fiainak tehát újra kell születniök «vízből és a Szentlélekből» . . . Különben senki nem mehet be Isten országába, — mondja Nikodémusnak. De ki születik így újjá? Az, akit a lélek kegyelme megillet. Mert a szél (mint a Lélek) ott fúj, ahol akar. Így van mindenkivel, aki Lélekből született. Isten pedig jóságos! Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda, hogy senki, aki benne hisz, el ne vesszen, hanem örök élete legyen». És mégis az az ítélet, «hogy a világosság eljött a világra, de az emberek jobban szerették a sötétséget, mint a világosságot, mert cselekedeteik rosszak voltak . . .» Mert mindenki, aki rosszul cselekszik, gyűlöli a világosságot és nem megy a világosságra, hogy cselekedeteit meg ne róják. Aki pedig az igazságot cselekszi, az a világosságra

megy, hogy cselekedetei napfényre jussanak, mert Istenben újra születtek.

Most azt keresem, milyennek kell lenni Isten fiai existenciájának vagy létcéljának és életformájának . . . és milyen az valójában?

Látjuk, hogy az ördög a testet ápolja. Isten — a lelket. Az ördög ismeri Istent. És főcélja, hogy az emberek szívéből Istent és a hitet kiirtsa és önmagát bálványoztassa. Isten a sátánt üldözi és a test helyett a lelket menti, mert *«a test nem ér semmit . . .»* *«A lélek az, ami éltet.»* *«Ez igék, melyeket mondtam, lélek és élet»*. Más helyen az Üdvözítő így szól: *«Tested világítója a szem. Ha szemed tiszta, egész tested is világos lesz; de ha szemed rossz, egész tested sötét lesz. Ha tehát a benned levő világosság sötétség, mily nagy lesz akkor benned maga a sötétség!»* . . . Más szóval: a szem átvilágítja a testet, mint a lámpa a szobát. De ha a lámpa nem világít, sőt sötétít, milyen sötét lesz akkor a szoba, illetőleg a test! A lélek hajléka!

Kinek könnyebb a dolga: Istennek, vagy az ördögnek? . . . A felelet könnyű.

Az ördög oly létcélokat és létformákat teremt, amelyek a testnek élvezetesekek és kedvesek! De eredményük a halál.

Isten ellenben azért halt meg, hogy legyőzze a halált és örök életre ébredjenek Isten fiai.

Az ördög existenciái a pokolba semmisülnek . . . A jó Istené az örök boldogságra fényesülnek. Ott az örök sötétség, itt az örök világosság. A rosszak az ördögben, a jók Istenben élnek.

Mi már most az oka, hogy az ördög birodalma

oly nagy, mint a világ? . . . és Isten hívei oly kevesek? . . .

Már az imént érintettem e kérdést! Látom a jót . . . és nem teszem. Látom a rosszat — és mégis elkövetem. Mi ennek az oka? Az aránytalanság a test, illetőleg a bűn törvénye és a szellem törvénye között.

Mihelyt az anyagot, a testet a kísértések áthatják, a test (az anyag) hajlamai azonnal érvényesülni igyekeznek. A test és a bűn törvénye nagy erőszakkal követeli mindazt, ami a testnek kellemes, gyönyörteljes és kielégítő. Az ember pedig, aki szellemileg még nem ébredt öntudatra, vagy pedig sem a szellemben, sem pedig Istenben nem hisz, vakon követi ezen hajlamok, sőt ösztönök igényeit mint az «élethez tartozó» és «az életet fejlesztő» követeléseket. És ha hisz is a szellemben és az Istenben, akkor is nehéz a csiklandozó kísértéseknek ellenállni . . . Hiszen milliók követik a test unszólását, milliók szelleme hoz áldozatot a testiség javára. Amióta pedig a világ beleveté magát az élvezetek mámorába, egyre *elfinomultabb* testi gyönyöröket eszel ki, . . . egyre több utat-módot talál ki, hogy vágyait fokozza és kielégítse. Az egész fizikai világot testi élvezetének kielégítésére használja föl.

De nem elég neki a fizikai világ! Szellemi erejét is képes fölhasználni oly élvezetek hajhászására, amelyek a testi kéjt fokozzák. A szellemi erők is tehát a bűnt szolgálják. Az örültek háza, a mindenféle idegkórházak a bizonyítékok, hogy az ember saját szellemét elsorvasztja a test javára. A maga-

sabbrendű erőket, amelyek szellemében rejlenek, alacsonyabbrendű céloknak, a test észbontó és kárhozatos hajlamai szolgálatába hajszoja. Tüzet lop az égből a pokol számára!

Az Üdvözítő más életcélt és létformát (existenciá-t) tűz az Isten fiai elé.

A test erőit óhajtja a szellem szolgálatába illeszteni. A testet kívánja átszellemesíteni és a Szentlélek templomává módolni. Természetesen ez az átértékelés ellenkezik a hús és a vér igényeivel. De az ilyen ember «új teremtmény», «Isten szántóföldje», «Jézusnak tagja», Isten fia!... Krisztus szellemisége az égi embert, az «új embert», az örökkévalóság polgárát szüli... És sokan vannak-e ezek?

Amint az Úr Jézus (Szent Lukács szerint) vándorolt városról-városra (Lk. 13, 22—30), egy valaki (úgy látszik, nem volt megelégedve a követők számával!) mondá neki: Uram! Kevesen vannak-e, akik üdvözülnek? — Az Úr Jézus feleletét később adom! De a tanítványok lelkében is fölmerült e kérdés, amikor a gazdag ifjút bús-szomorún elmenni látták. «És ki fog akkor üdvözülni?»... «Istennél minden lehetséges...» felelé az Üdvözítő. Igen, Uram! a Te ajándékoz a szeretet, amely kigyullad bennünk és feléd sietünk. Fölfelé megyünk, az égi Jeruzsálem békéje felé s «vigadozunk, mikor azt mondják nekünk: az Úr házába megyünk.»

Az Ige és világa.

Az Úr Jézus tanításában a világnak jelentése félelmetesen rossz. A világ fejedelme az ördög! A világ az ördög országa. A világ Őt, az Üdvözítőt, nem ismeri. Ő nem e világból való, mely Őt és övéit is gyűlöli. A világ Őt és övéit ezerféle üldözéssel sujtja, de azért hirdeti: Ne féljete, én legyőztem a világot! A világban szorongatás vár rátok, de bízzatok, én legyőztem a világot!

A világ az ördög birodalma, mert az emberek nagy száma az ördögöt követi.

Ma is? A megváltás után is? . . . Gondolkodjunk! Vegyük elő a térképet! . . .

Állapítsuk meg, hogy bár a katolikusok száma a kétmilliárdot túlhaladó emberiségben is elég jelentékeny, de nem túlsok. Azután gondoljuk meg, hány katolikus él . . . és hány nem él katolikus módon! . . .

Ugyanezt elmondhatjuk a protestánsokról, a görögkeletiekről és Egyházunkon kívül élő megkeresztelt egyénekről. Azután mennyi a pogányok száma Ázsiában, Afrikában, a tengerek szigetein? !... A hittérítés számára igen nagy a tér . . .

Eljön talán az idő, mikor a nagy világháború az egész föld szerkezetét megváltoztatja.

Volt idő, mikor a Földközi-tenger volt a népek igazi tengere. Kelet nagy népei, az asszírok, a babiloniaiak, a perzsák, az egyiptomiak mind a Földközi-tenger felé vették országútjaikat. De egy szép napon fölfedezték Amerikát és a gazdasági élet az Atlanti-óceánra ment át, s a Földközi-tenger

csak kis beltengerre zsugorodott. A gazdasági élet ma megint új medret ás magának. Előtérbe zúdul a Csendes-óceán! Mily hatalmas népek között terül el ez a roppant nagy és gazdag terület. Oroszország, mondjuk, 200 milliós nép! Kína több mint 400 milliós. Japán (Mandzsukóval) 130 milliós. Amerika Angliával, ki tudja mennyi. Azután vegyük e népek közé Indiát és a többit! A szorosan vett Európa kis területté zsugorodik. És Krisztus követői is háttérbe kerülnek! Mily hatalmas munka vár a rengeteg pogányság között a hittérítésre.

Ám maradjunk Krisztus híveinél! . . . Krisztus hívei között is nagy az ördög aratása.

Most nem tekintek be a zsúfolt templomokba. Nem kérdezem meg, mennyi az áldozók száma. Nem lesem meg, milyen a családok benső vallásossága. Fölteszem, hogy minden rendben van. De ha azt nézem, hogyan érvényesül Krisztus szellemsége az államok vezetésében, a közéletben, a törvények hozásában, akkor igen szomorú képet kapunk . . . Milyen hatalmas és lendületes rohammal tudta a XIX. században a liberalizmus, a szabadkőművesség, a szocializmus és a kommunizmus Krisztus szellemét a törvényhozásból, az egyetemekből, általában az iskolákból kimarni! . . . Hogy világiasodott el a tudomány, az irodalom, a művészet, a bölcsélet, a jog- és a társadalomtudomány, a földművelés, ipar és a kereskedelem, szóval az egész közélet! . . . Hogyan nyomta bűnös bélyegét még az Egyházra és papjai működésére is! Mert hiszen a papságot is utolérte az elvilágiasodás. Reformra, elmélyítésre szorult lelki életünk. —

Instaurare omnia in Christo ! Krisztusban mindent meg kell újítanunk! így harsonázott X. Piusz pápa!

Ha végül most az existenciális bölcselet szempontjából nézzük világunkat és kutatjuk, milyen életforma, milyen létcél vezeti ma is annak szellemét, megtaláljuk abban az összes bölcseleti rendszerek útmutatásait Tales-től Heidegger-ig. Az anyagelvűek a lelket tagadva mondják: . . . porból lettünk és porrá válunk. Nincs lelkünk! . . . Az idealisták az észet istenítik bűneivel, hibáival, tévedéseivel. Heideggerék régi kiadásban azt vallják: Sors bona nihil aliud! Fő a jó sors, más minden semmi! . . .

Az emberiség korszakonként más-más élet- és létcélt tűzött ki magának (existencia). A hit és a hitetlenség, az anyag és a szellem útjai között hínázott ide-oda.

Természetesen Krisztus óta változott a világ! De az ördög is értett a saját világának fönntartásához. És ha az ember a nagy politikát nézi, gondolkodni fog, hogy ma is nem ő-e a világ ura.

Mikor az ördög Krisztust megkísértette, nagy hibát követett el. Úgy beszélt, *mintha* tudná, hogy Jézus Isten fia. Pedig nem tudta, mert az Istent csak nem kísérti meg! De megkísértette. És Jézus a kísértést legyőzte. És ezzel iskolapéldát adott nekünk is arra, mint győzzük le az ördögöt és kísértését. Mert az ördög nagyon jól tudja, mi az ember gyöngéje és hol kell őt megfogni és hatalmába keríteni.

Az ember bűnös módon szereti az anyagi javakat. Tehát biztatja, hogy uralkodjék az anyag, a

természet birodalma és erői fölött. Ő segíti is mindebben az embert.

Az ember telhetetlen. És képes az ördöggel is szövetkezni a hatalomért, hogy hódítson, legyőzzön egyéneket és népeket . . . megsemmisítsen. Képes az ördögöt is imádni a «hasznosság» bölcséletének szellemében.

Végül hír és dicsőség az ember álma. Lelkesíti őt a győzelem mámore, mások legyőzése, a rekordok megteremtése.

Ezek mind lét- és életcélok. Ezek a vágyak kicsinyben és nagyban kitermelik az elhivatottakat, az erőszakos existenciákat. És ezek nyomják bélyegüket a világ arcára. E három kör keretébe beilleszkednek a híres felfedezők. A tengerek, sivatagok, hegyek és a sarkok kutatói . . . A tudósok, a katonák, az államférfiak, akik mind a hármass kísértés hatása alatt lelkesednek és boldogítják a világot. Emlékezzünk még meg az irodalomról, színművészetéről, a filmről és a rádióról. A kísértés e berkekben is hódít és sztárokat nevel a hiúság vásárában.

Természetesen e területeken Jézusnak is *lehetnek* hívei, akik Jézus nevében és szellemében dolgoznak. De az ördög ígéretei, jutalmi és varázsigéi megszédítik a gyengéket.

Művük nem Jézus keresztyének jegyét viseli. Szellemük e világ szelleme és mozgatójuk, ihletőjük: az ördög. De minden, ami nem isteni, múlkony . . . Eloszlik, mint a köd és a pára. Lehet, hogy a történelem nevüket megőrzi. De mi a történelem Isten örökkévalóságához és az Ő örök emlékezetéhez képest? . . . Az Isten képére alkotott embert az

idők hódolata, lelkesedése és dicsőítése nem izgatja. És nagyravágyását nem fokozza. És nem felejtí el, hogy egyedül Istenért és a halhatatlan lélekért érdemes dolgozni. «Ez az örök élet, hogy megismerjük Istent és az Ő Fiát» — mondja az Úr Jézus.

Az ördög csillogó existenciái *mulandók*. A mi büszke énünk is eltűnik. És a világ látni fogja, hogy bölcsességünk esztelenség, hatalmunk csak zsarnokság és cselszövés, dicsőségünk forrása pusztán a hiúság, uralkodásunk csak ideiglenes és csalfa, mert nemsokára az önzésünk és erőszakoskodásunk által elnyomottak bosszúja mégis csak utólér. Ez az emberiség történelme a sátán befolyása alatt.

Az Úr Jézus követője pedig mindebből látja, mily borzasztó hatalmakkal kell szembeszállnia, hogy Mestere szellemébe begyökeresedjék és kötelességét meg földadatát teljesítse. «Isten országa» — mondja ő — az erőszakosaké, akik harcolnak érte. Az ördög országaért nem kell harcolni. Az mindenki ölétébe hull!

A rossz csirája az emberben benn van. Vele születik. Tehetségeit és testét is befolyásolja. Az ördöghöz vonzza!

A rossz csirája mutatkozik:

abban a zsarnoki érzéki vágyban, amely életének első lehellete óta gyötri és a szenvedélyekben virágzik ki.

Benne rejlik a gőgös hajlamokban, melyek Istentől elválasztják és hiúságra, dicsőítésre s mindarra bírják, ami önszeretetét növeli.

Megvan az uralkodás után való vágyban és a győzelemért való ama küzdelemben, amely őt

elsővé, mindenki fölé emelkedővé, saját hivatás-körében központtá, kiskirályá, mindenhatóvá emeli.

És vannak a történelemben olyanok is, akik maguk szinte Isten helyét igyekeznek elfoglalni.

A kísértések a jók lelkében is föllángolnak. De a jó lélek Jézus nevében és igéivel elűzi a sátánt és győz, ha akar. A kísértésből öröm származik és «az angyalok jönnek és szolgálnak» a jó léleknek, úgy, mint az Üdvözítőnek a kísértés pusztájában!

De az Úr Jézus azt is mondja: mundus in maligno positus. A világ a gonoszságba süllyedt. Mi vár tehát a világra?

Az Ige és az ördög.

Ahol az ember, ott az ördög. Ott van Ádám paradicsomában és itt, a mai világban. Isten kertjében és az ember száműzetésében.

Isten életformát ad Ádámnak a boldogság kertjében. És az ördög is átalakul «a világosság angyalává» és távlatot nyit az ember szemében. Halál, nyomorúság, rabság nincs Isten szellemében. Halál, nyomorúság és rabság az ördög közelében! Nem haltok meg sohasem, mondja, sőt olyanok lesztek, mint az Isten, ha parancsát megszegtek és esztek a tilos gyümölcsből. És íme! . . .

Az ember Isten akart lenni az ördög kegyéből. És elszakadt a fonal Isten és az ember között; megszilárdult a barátság az ördög és az ember között. De ez a barátság rabság és nem szabadság. E rabság alatt nyög az ember kezdet óta.

Ki szabadít meg az ördög rabságából? Majd

egy szűz fiat szül és eltiporja az ős-kígyót, a jó Isten erre tesz ígéretet.

Az existenciális bölcsélet már a paradicsomban kezdődött. Ott merült föl a kérdés: mi végre vagyok a földön? Istennek szolgálok-e, aki törvénye mellett szabadságot adott — vagy az ördögnek, aki Istenné akart tenni és a bűn szolgaságába taszított? . . . Az ember az ördög mellé állt, mert nem szabadság, hanem isteni hatalom kell neki, hogy ő is rabszolgát tarthasson.

És Krisztus eljöveteléig tenger volt a bűn és mérhetetlen a rabszolgaság. És ha papíron a rabszolgaság meg is szűnt, az életben ma is mindenki rabszolga.

Mert Isten országa a zsidóknál is csak vágyálom, a többi népeknél pedig valóság az ördög birodalma, a milliók rabsága egy miatt . . . E ponton álljunk meg és gondolkodjunk! . . .

Miért jött el Krisztus? Hogy fölszabadítson a bűntől és azután a rabszolgaság alól. Az ember, Isten képmása, többre született — és nem bűnre, hazugságra és rabszolgaságra. Eljött Krisztus, hogy az embereket örök és isteni hivatásukra megtanítsa . . . és az ördög hazugságát lerontsa. Hogy az ördögi létezési mód helyett istenit teremtsen.

Ismerjétek meg az igazságot — mondja az Úr Jézus a zsidóknak (Ján. 8, 32) — és az igazság megszabadít titeket. «Ha megmaradtok az én beszédemnél és megismeritek az igazságot, az igazság szabadokká tesz benneteket.» (U. o. 36.) Létetek levegője a szabadság lesz. De a zsidóknak nem kellett szabadság!

Két zászló leng ma is a világban: az igazság és a szabadság zászlója, meg a hazugság és a rabszolgaság zászlója. Az egyik Krisztusé, a másik az ördögé. Az egyik alatt Krisztus mintájára élnek, a másik alatt az ördögöt követik. Szabadság Krisztussal, rabság az ördöggel.

De a világtörténelem is bizonyítja, hogy az ember nem becsüli a szabadságot. Bár tenger vér folyt a szabadságért, az ember nem tud vele élni . . . és elviselhetetlenné válik számára. Igen, . . . elviselhetetlenné, mert nyakig úszik a bűnben. Rabja minden bűnnek. És a büntől vár gyönyört, boldogságot, hatalmat, gazdagságot, tekintélyt. A világ a bűn existenciájának járma alatt boldog. Az ördög szellemiségében elégül ki. Ez nagy szerencsétlenség ! . . .

Az egész ószövetség az ördög hatalmát csillogtatja. Méltán mutathatja meg az ördög a pusztában Krisztusnak az egész világot és mondhatja: «Ezt a hatalmat és dicsőséget mind Neked adom. Mert mindez az enyém. És annak adom, akinek akarom. Ha tehát leborulsz előttem, minden a tied lesz!»

Az ördög még nem ismeri Krisztust, a Megváltót, az Istent. Csak mint embert . . . És azért szól hozzá így. Azért akarja magának meghódítani és Őt is rabszolgájává tenni . . .

És ha jönne ma egy ismeretlen megváltó, annak is eldicsekedhetne mint a világ fejedelme, mert hisz szinte ma is ő az úr a «polgári demokráciában» és a «faji elbizakodottság»-ban.

Ha tudni akarom, merre megy most a világ,

sajnálattal látom, hogy az ördög még talán sohasem kísértette meg úgy a világot, mint ma.

És ha megkérdezné valaki, mit ígér ma is az ördög a világnak? — feleletem: amit az Úr Jézusnak ígért a pusztában. Mert az ember mindig ugyanaz . . . Ugyanazok a vágyai, reményei, álmai, törekvései, szenvedélyei. Legföljebb mindez ma bonyolultabb és újabb formában lebeg képzeletében . . . Mert az élet is, a tudás is, a szív igényei is eltérébelyesedtek . . . Finomabbak! Sokoldalúkká váltak . . . De mind bűnösök. Rabszolgatermők!

Krisztus kísértésében ráismerünk az ördög politikájára és emberismeretére . . . nagyravágására, amely mind oly örök, mint amilyen állandó maga az emberi természet.

Krisztus kísértése egyúttal az emberiség örök megkísértése. «Az emberiség sorsát — mondja Mereskovszky — az idők kezdetétől végezetéig helyesen találták meg a három kísértésben.» Krisztus azonban legyőzte a kísértést és megtanított, hogyan kell azt legyőzni. A világ kísértése és bukása máig is tart. De legalább Krisztus példája előttünk lebeg és mindig akadnak, akik az ördögöt legyőzik és Krisztus életformáját veszik föl.

Az ószövetségben még nem beszéltek így: Krisztus vagy az ördög. Ma ez ismét hatalmas jelszó, főleg ebben az alakban: Krisztus vagy Antikrisztus. Krisztus a szabadság hordozója, az Antikrisztus a rabszolgaságé. Szabadság ma is csak Krisztussal van, rabszolgaság pedig az Antikrisztussal. Ma is vannak Antikrisztusok bőven! Azért van rabszolgaság is bőven . . .

Az ördög és sok Antikrisztus ma is így szól az emberhez: Ha Isten Fia vagy, mondd a kőnek, hogy váljék kenyérré. És felelé neki Jézus: Meg van írva, hogy az ember nemcsak kenyérrel él, hanem Isten minden igéjével!

Krisztus megéhezett, azért mondja az ördög, hogy váljék a kő kenyérré. Ma az ördög az éhes Krisztusnak azt mondaná: változtasd át a követ arannyá, ezüstté, vassá, rézzé, drágakővé!... hiszen Te uralkodol a fizika, a kémia és a mágia felett is. Tégy hát csodát! Az ördög ezer és ezer tudóst és nemtudóst izgat, lelkesít: ... váljék az anyag kezeid alatt mindenné... és elégítsd ki tudományszomjadat, vagyon-éhségedet! De Krisztus ma is azt mondja: «Az ember nemcsak kenyérrel él, hanem Isten minden igéjével!» Nem az anyag a fő, hanem az isteni szellemiség, ami a lelket táplálja és Istenbe begyökerezi...

Azután, hogyan mutogatja az ördög kinek-kinek hajlamai szerint az erdőt, mezőt, földbirtokot, házat stb. ... Ezt a hatalmat és dicsőséget, sőt, ha nagy emberről, nagy államférfiről van szó, ezt az egész földkerekséget neked adom, ha leborulsz előttem. És kicsinyje-nagyja leborul a kísértő előtt. Főleg a hatalmasok, a népeket rabszolgasorsba igázók... és az országokat meghódító néphadseregek vezérei. Ők pusztulást és nyomort visznek mindenfelé. Ezek az ördög rabszolgái... és az anyag rabszolgái. Nem független, nem szabad és föld fölé szárnyaló szellemek. A hús és a vér hódolói! Nem a szellemiség bámulói!...

Ma, a repülés korában az ördög «a lég fejedelme»,

elvinné az embert valami veszélyes helyre vagy valami veszélyes gépbe ültetné és parancsolná: repülj! . . . Hiszen te nem félsz! . . . Te már a gépeddel egy vagy! . . . Mutasd meg, mit tudsz, . . . hogy az emberek megbámuljanak! A krisztusi ember azt felelné: ne kísértsd a te Uradat, Istenedet! Ne gúnyold ki a Gondviselést hiúságból! Ne légy a rekordok hőse pusztá játékból! . . . Az ördögi ember, aki esetleg saját ereje felől téves álmokban ringatódzik, hallgat az ördögre és lebukik . . .

Igy tesznek mindazok, akik gőgből, önzésből, hiúságból vagy nagyravágyásból emberfölötti cselekedetekre vállalkoznak. A földi dicsőség, a földi hatalom lebeg csak szemük előtt. Az ördög szüntelen tudja izgatni, lelkesíteni híveit. Értéktelen jutalmakat helyez nekik kilátásba, amelyek a lélek szépségét, szellemi igényeit nem elégíthetik ki. Sőt, elterelik a lelket örök hivatásától. Megfosztják természetfölötti látásától, hogy csak a földiekre, az ideigvalókra ügyeljen, az örökkévalóságot pedig elfelejtse.

Ez az ördög munkája a földön. Ilyen földi existenciák, földízú, földvagyó, földön uralkodó és elhatalmasodó lények növekednek varázskörében... Ezeknek különleges céljuk a megsemmisülés, mert Isten ítélete a semmiségtől is szigorúbb büntetés . . . Az örök kárhozat.

Krisztus szelleme a kísértés alatt és után másképp bontakozik, ki mint az ördögé. Krisztus ereje is nagyhatalom!

Őt is eltölti az erős és bölcs vágy, uralkodni az anyag fölött. Ő a vizet borrá változtatta. Őt kenyér-

rel ötezer embert elégített ki. A halottakat föltámasztotta. Az élő és terméketlen fügefát halálra ítélte. Igen, . . . Ő is meg akarta nyerni hitének az egész világot . . . És azért művelt csodákat, hogy az emberek higgyenek tanításában . . . és az Ő országának polgáraivá szegődjenek . . . De Ő nem a maga dicsőségét kereste, hanem Atyjáét! A szabadság, az alázatosság, az igazság menyyei királyságát alapította. Ő járt a tenger síma tükreén. És repülhetett volna a levegőben angyalai kíséretében, de pusztá hiúságból ilyet nem tett. Természetesen az ily cselekedetek, csodák a zsidók képzeletét lebilincseltek volna. Talán nagy sikereket is elérhetett volna. De Ő ily eszközökhöz feltűnésvágyból, hiúságból nem fordult. Ily módon csak a sátán uralkodott az emberek, a zsidók fölött és ezekkel együtt az anyag fölött.

Az Úr Jézus legyőzte a kísértést. És arra tanított, hogy mi is legyőzzük az ördögöt. Ha nem követjük, sorsunkat el nem kerüljük. Mert eljön az idő, mikor a mi büszke Énünk már csak rossz emlék; bölcsességünk esztelenség, . . . hatalmunk csak cselszövés és zsarnokság, . . . dicsőségünk csak mulandóság, . . . uralkodásunk pedig csak mint ideiglenes és csalfa álom tűnik el. És önzésünk és erőszakoskodásunk által legyőzöttek és elnyomottak dühe néz ránk . . . és jó, ha bosszújuk áldozatai nem leszünk.

Az ördög existenciái, az ördöglelkűek mulandó életűek, mulandó jelenségek, az örökkévalóság számára terméketlenek, múló pillanatok, ha még oly csillogó is a hatalmuk, erejük és dicsőségük! . . .

Krisztus élettársai az időben lehetnek kicsinyek, szerények, igénytelenek, szürkék és szegények, de az örökkévalóság számára annál becsesebbek... Dicsőségesek és halhatatlanok... Mert az a helyes felfogás, hogy az ember *Istenben örökkévaló*... és csak a földön uralkodik rajta az idő. Isten gondolatában mi öröktől fogva élünk... Az időben csak megtestesülünk, hogy örök hivatásunknak megfelelően éljünk és így a boldog örökkévalóságot kiérdemeljük. Az ördög ezt az időt használja ki ellenünk. Mert ő is meg akarja alapítani az időben élők között birodalmát, az ördög országát. Valamikor az ördög is boldog lélek volt, de a próbát nem állotta ki. Fellázadt Isten ellen és örökre el-
kárhozott. «Hogyan buktál el Lucifer (világosság-hordozó), ki egy szent reggel keletkeztél?» — kérdezi az Irás. És ez a Lucifer örök típusa a rossznak és az emberrontó ördögnek és az ördögök fiainak.

Senki se gondolja, hogy Lucifer jelképes lény!... a képzelet szülöttje! Az Úr Jézus kísértése idejében is és később is, mikor ördögöket űzött, az ördögöt nagy hatalomként értékelte. Az evangéliumok «ördögnek» nevezik őt, Jézus gonosznak, sátánnak, démonnak és világ fejedelmének, «kezdetől fogva gyilkosnak» hívja. Minden ember érzi végzetes támadásait kisebb-nagyobb öntudatossággal. Befolyása annál félelmetesebb, mennél titkosabb. Isten országával ellenkezik és láthatatlanul saját országa megerősítésén, diadalán dolgozik.

Aki kétségbe vonja az ördög létezését, az nem ismeri el Jézus nagy művét, a *megváltást*. Ha nincs sátán, akkor az Úr semmit sem adott az emberek-

nek a földön. Egész élete küzdelem a semmivel és a semmiért.

A küldetéséből visszatérő hetvenkét tanítvány örömmel mondja: Uram, az ördögök is engedelmeskednek nekünk a Te neved által! Jézus pedig feleli: «Látám a Sátánt mint a villámlást lehullani az égből. Ime . . . adok nektek hatalmat, hogy . . . tapodjatok az ellenségnek minden erején» (Lukács 10, 1—24). És az Úr együtt örvendett tanítványai-val a Szentlélekben.

És az Úr Jézus ma is tanítványai-val együtt küzd az ellenség minden hatalma ellen, hogy a pokol kapui se vehessenek erőt rajtuk.

Krisztus megkísértése tehát világtörténelmi tény. És ennek a kísértésnek, míg ember lesz a földön, nem lesz vége. Sőt, az ördög három kísértésében ráismerünk mindenféle rosszra a történelemben. Mert ez a háromféle kísértés az emberi természet gyökeréig hatol és az egész emberi természetből kiágazó bűnös hajlamokat lobbantja lángra és tűzeli uralomra mindennap és órában . . .

A világtörténelem ördöge valóságos lény, bár arca láthatatlan. De láthatók Krisztus ellenségei, az Antikrisztusok, akik mind azt az őt Antikrisztust követik, aki a kísértés hegyén először jelent meg és Jézust megkísértette, de Jézus őt legyőzte.

Nagy ígéret a jóknak Jézus megkísértése, mert Szent Pál szerint neki is «hasonlatosnak kellett lennie az atyafiakhoz, hogy könyörülő legyen, mert amennyiben szenvedett *Ő maga is megkísértetvén*, segíthet azokon, *akik megkísértetnek* (Zs. 2, 18).

«Nem olyan főpapunk van, aki gyarlóságainkon

nem tudna megindulni, hanem *megkísértetett* hoz-
zánk hasonlóan» (U. o. 4, 15).

Aki üdvözülni akar, annak győznie is kell, mert
győznie lehet is . . . Krisztus példája szerint!

Boldog az a lélek, akinek halálos ágyán az Üdvö-
zítő azt mondja: győztél!

Az Ige országa.

A zsidó nép várta Isten országának eljövetelét, de
ezen ország fogalmát, értelmét félreértette. Valami
hatalmas világbirodalomról álmodott, amelynek ve-
zető népe és központja a zsidóság lett volna. Isten
örök gondolatainak helyébe saját vallási és politikai
álmaikat illesztették a sok szorongattatás közepette.
A vágyálmok a merész elgondolások szülői.

Egyedül az Úr Jézus értette és nyilatkoztatta ki
a nagy eszme értelmét és ez az eszme az ő tervét,
hivatását és tanítását áthatotta. Ez volt az Ő földi
létezésének oka, életének vezérlő eszméje és
dicsősége.

Heidegger nem tudja, honnan jön az ember és
hová megy . . . Az ember csak a sors kitett gyer-
meke. Az Úr Jézus ellenben számtalanszor meg-
mondta: Az Atyától jöttem ki és jöttem e világra.
Ismét elhagyom e világot és megyek az Atyához
(János, 16).

Heidegger és a mindenben kételkedők mind a
halálban semmisülnek meg . . . — Az Úr Jézus
tudja, hogy a világban sok a baj és sok a szoronga-
tás, . . . de híveit biztatja: Bízatok, én meggyőz-
tem a világot!

Az állati emberek, akik a szellemben nem hisznek, a földi életben keresik a boldogságot és a halálban a létezés kialvását, a semmit. Isten fiai itt, az életben csak a létezés egy nehéz és komoly alakját ismerik, amely után az örök élet vár rájuk minden dicsőségével.

A «semmi» elbűvöli azokat, akik nem ismerik igaz értelmét és nem mernek vele szembenézni. Inkább belevetik magukat önként, hogy bele ne zuhanjanak.

Mi is mindnyájan elmondhatjuk: Az Atyától jöttünk ki, — mert az Atya az Ő Igéjében öröktől fogva ismert bennünket is. És eljön az óra, mikor mindannyian érdemeink szerint visszatérünk vagy az Atyához, vagy az ördöghöz . . . !

Miértünk is imádkozott a megtestesült Ige: . . . «Közöltem velük az igéket, amelyeket rám bízta és ők befogadták és igazán meggyőződtek arról, hogy Tetőled jöttem ki . . . és elhiszik, hogy Te küldöttél. Érettük könyörgők. Nem *a világért* könyörgők, hanem érettük, akiket nekem adtál, mert a Tieid. És mindenem a Tiéd . . . és ami a Tiéd, az az enyém. . . , mert megdicsőíttetem bennük. Szentatyám, tartsd meg azokat a Te nevedben, akiket nekem adtál, hogy egyek legyenek, amint mi is . . . Én közöltem velük a Te szavaidat. És a világ gyűlölte őket, mert nem e világból valók, ahogy én sem vagyok e világból való. És én érettük szentelem magamat, hogy ők is meg legyenek szentelve igazságban» . . .

Hogy ezek a szavak nemcsak a tanítványokra vonatkoznak, a következő igék mutatják.

«De nemcsak őérettük könyörgök, hanem azokért is, akik az ő szavukra hinni fognak bennem, hogy valamennyien egyek legyenek, mint ahogy Te, Atyám énbennem és én Tebenned, úgy ők is mibennünk egyek legyenek. Hogy elhiggye a világ, hogy Te küldöttél engemet, . . . és szeretted őket, amint engemet is szeretted, Atyám, akiket nekem adtál, akarom, hogy ők is ott legyenek velem, ahol én vagyok, hogy lássák az én dicsőségemet, amelyet nekem adtál, mivel szeretted engemet a világ terem-tése előtt . . .»

Ez igékből nyilvánvaló, hogy a «világ» és Krisztus országa két különböző létezési valóság. A «világ» és Krisztus hívei soha egyet nem képeznek. Eredetükben, életformáikban és végső sorsukban úgy elkülönülnek egymástól, mint az élet és a halál. A megdicsőülés Isten országa; a megsemmisítő letörés a pokol! Két véglegesen ellenkező örökkévalóság. Örök dicsőség és örök kárhozat. Ha ezt az óriási különbséget érző szívvel és a tiszta észnek villámfényénél megismerjük, csontunkig és velőnkig megrendülünk. Heidegger majd talán azt mondja: viseljük a megsemmisítő szerencsétlenséget hősiességgel! Nézzünk bátran mi, a sors kitett gyermekei a pokol tüzébe! Inkább legyünk bátrak, mint gyávák! Vessük be magunkat önként, hogy bele ne zuhanjunk önkénytelenül! De mit ér ez a hősiesség abban a pillanatban, amikor még nem is a szerencsétlenségek közepette, hanem csak a kezdete előtt vagyunk.

Az Úr Jézus szemében csak az Isten országa lebeg. Imádságában hívja: Jöjjön el a Te országod!

Az egész zsidóvilágban ezt hirdeti. Ezért küzd imával, tanításával és csodáival. Ellenben a zsidók téves felfogásai, a farizeusok ravaszkodásai és kép-mutatásai, a szadduceusok hitetlenségei gátolják tekintélyét és sikereit. A tudósok lenézik, a nép hol lelkesedik, hogy elbágyad. A papság gyűlöli . . . De Ő tudja, hogy igéi soha el nem múlnak. A könnyen lelkesedők azonnal királlyá akarják Őt kikiáltani. A gyűlölködők pedig már föllépése kezdetén a hegyről le akarják taszítani.

Vannak, akik félénken kérdezik: «Az Isten országa mindjárt meg fog jelenni?» És az Úr Jézus elmondja a mínákról szóló példabeszédét . . . buzdítván, hogy a ránk bízott javakkal jól kell gazdálkodni, mert akinek van, az kap és bővelkedni fog . . . Akinek pedig nincs, még azt is elveszik tőle, amije van . . .

Máskor ismét fölveti a kérdést valaki: Uram, kevesen vannak-e, akik üdvözülnek? Ő pedig feleli neki: Igyekezetek a szűk kapun bejutni, mert mondom nektek, sokan akarnak majd bemenni, de nem fognak tudni.

Ugyanezt mondotta a gazdag ifjú esetében: Fiacskám, mily nehéz Isten országába bejutni azoknak, akik a pénzben bíznak. Mikor pedig a farizeusok kérdezik: Mikor jön el az Isten országa? — feleli: Az Isten országa nem szemmel láthatólag jön el. És nem is fogják mondani: íme, itt . . .! vagy: íme, ott van. Mert «az Isten országa bennetek van». De az Úr Jézus látta, hogy «bennük» nincsen semmi . . .

A politikus zsidók diadalmas zsidó országot

vártak. Róma legyőzőjét. Ezeknek a képmutatóknak is isteni bölcseséggel mondta: Bennetek nincs Isten országa.

Isten országa, mondjuk hát ki, nincs bizonyos szűk időhöz kötve. Felöleli az idők és a világok teljességét. A földön veszi kezdetét, ahol erőszakot szenved, azaz küzdeni kell érte, de az eget fogja betölteni azon időpontban, amelyet az jelöl ki, aki tudja művének titkát és az időknek jellemét.

Isten országa a Lélek uralma a lélekben, mert hisz azt a Lélek alapítja és az embernek előbb újjá kell születnie a Lélekben.

Az Úr Jézus főpapi imájából kiérezhetjük, hogy ez az ország majd mindent céljához vezet, mert a cél elérésére Ő adja az embernek isteni mindenható erejét és világosságát;

hogy ez az ország nem e világról való, mert ez a világ állati, érzéki úgy eszében mint vágyaiban, amelyek mind alsóbbak Isten Lelkénél;

hogy ez az ország az erőszakosaké, az erős akaratúaké, akik képesek magukban az anyag szeretetét, ösztöneit és bűneit levetkőzni, akik képesek magukat fájdalommal átváltoztatni, újjáteremteni.

De mindezt mindenki megteheti, mert az ember lelkében és lelkiismeretében Isten Lelke lakik és az emberrel együtt működik.

Világos, hogy ez az ország örökkévaló, mert Isten Lelke, amely azt élteti, idők és századok fölött lebeg. Minden mulandóság és halál fölött.

Ezt az országot semmiféle hatalom meg nem döntheti. Mert Istennel szemben ki lehet győztes.

Ez az ország a béke országa, mert lelke a szere-

tet. És ott, ahol a szeretet van, ott rend és béke uralkodik.

Ez az ország láthatatlan királyság és mégis látható társaság, mert ez az Egyház egyesíti a századok folyamában kiválasztott lelkeket, akik megőrizték Krisztus lelkét, szavát és hatalmát. Ebben az országban Isten élő és személyes lelke a kormányzó. Ő hódít meg minden fajt és művelődést. Ő a végső menedéke a szegényeknek, az alázatosoknak, a szömorkodóknak, akiket a világ elnyom és akik új haladást várnak jóságban és igazságban. Ezek képezik az emberiségben az elitet, a nemességet. Ezek az Isten után vágyók, az élet mozgatói. Ezek megértik Isten országát, hacsak mindenféle uszításokkal, gyalázkodásokkal, forradalmi lázzal és főleg hatalommal az ördög ügynökei el nem rontják őket.

A meglegedettek, a boldogok, az erőszakosak, akik elnyomják a szegényeket, . . . a tudományukban elfogultak, . . . a gőgösek, akik önmaguknak hízelegnek, nem ismerik a Végtelen után való vágyát, ők meg sem értik Isten országát.

Világos, hogy a világ valami egészen más, mint Isten országa.

Más a világ existenciája, szelleme, értékelési módja, öröme, reménye. Más után vágyódik. Másban találja föl a boldogságát és másban nyugszik meg a lelke. A világ elbámul azon, ami Jézus szellemében nagy, dicső és végtelen. Az állat és a «világ» híve megegyezik abban, hogy mind a kettő tisztára érzéki lény, érzékei után indul. A kettő azonban különbözik is egymástól. Mert az állatban nincs

szellem. És ezért sohasem tisztul szellemivé. Az állati emberben azonban föl kellene a szellemnek ébrednie. De nem tud, mert nem akarja maga az ember, hogy szellemivé finomuljon.

De Isten akarja, hogy a fensőbbrendű ember legyőzze magában az alsóbbat. Mert az Ige ezért testesült meg. És Isten országát ezért alapította. És annak mégis — bár lassan — meg kell valósulnia. Teljesen meg kell valósulnia. «Mert Isten előtt semmi sem lehetetlen.»

Lassan — mondom —, mert az Isten országában az értékelés egészen más, mint a világban. De ugyanez volt a helyzet az Üdvözítő eljövetele idejében is. A görög-római birodalomban. És az a világ megtanulta és megszerette az új *átértékelést*, mert a saját értékelése szerint a világ már nem volt boldog. És az emberiség nagy válság előtt állott. És azért a lemondás óriási volt!

De nem áll-e a mi romlott világunk is nagy válság előtt? Nem ez hangzik-e ki XII. Piusz pápa karácsonyi beszédéből is? . . . Vajjon a mérhetetlen gazdagság az egyik oldalon, és a feneketlen szegénység a másikon; a megtévesztő bölcsélet és bővérű istentelenség nem követelik-e meg, hogy számot vessünk kultúránkkal és technikai elgépiesedésünkkel és újra fölemeljük szemeinket az ég felé, Isten országa felé? . . . Az igazság, a béke és a szeretet felé?! . . .

De hogy ezt megtehessük, elő kell vennünk Jézus életét és mint tankönyvet forgatnunk az evangéliumokat. Meg kell figyelniük, hogyan értékelte ő át kora tudományát, életfelfogását, szel-

lemét . . . Mikép értékelte a különféle existenciákat, emberképleteket . . . és mikép becsülte őket föl Isten országának szellemén keresztül? . . .

Tanulmányom ez a része a gyakorlatban mutatja meg mindazt, amit elméletben eddig megfontoltunk.

Bizony sokan fogják mondani nekünk is: «Kemény beszéd ez! . . . Ki hallgatja meg? !» . . . Ki hallgatja? A megváltozott szellemiség! Mert az ember eszméi is divatosak. A divat harsonája hosszannázza és kellelti a jó és a rossz szellemet. És én ezt meggyőződésből vallom, mert negyven év alatt szemem előtt éltek ki magukat a legdivatosabb és a leghangosabb tévedések és csiráztak ki új és nemes eszmék.

HARMADIK RÉSZ.

Az országépítő megtestesült Ige.

«Betelt az idő és eljött Isten országa. Tartsatok bűnbánatot és higgyetek az evangéliumnak!» — írja Szent Márk evangéliuma elsősorban. És Uram! a te szolgád is élete napjainak alkonyán újra meg akarja élni és átérezni a te világfelújító művedet.

Ime, már megjelent az Úr Jézus és hirdeti az evangéliumot, csodákat művel és éli köztünk isteni életét, a mi életünknek példaképét a világ végéig!

Ez az élet isteni élet . . . fenséges élet, mindenféle életformát magában foglaló és megszentelő élet.

Az Ő élete a mi utunk!

Az Ő országa a mi országunk!

Az Ő szenvedése a mi szenvedésünk!

Az Ő halála a mi halálunk!

Az Ő megdicsőülése, az igaz isteni megdicsőülés, a miénk is!

Ehhez a megdicsőüléshez ne zengjen Wagner muzsikája, a halál mély bánata . . . Ehhez az élethez diadalt zengjen az egész természet! Minden élettelen és élő . . .! Mert nemcsak az ember, hanem az egész mindenség felszabadul a bűn és a büntetés kísértete alól. Egy Isten áll mellénk! Országot alapít . . . Isten országát. Lefekteti annak alappilléreit. Beléhinti végtelen kegyelmét. És szemeink előtt éli le az isteni élet példáját, hogy aszerint éljünk mi is! . . .

Képek jelennek lelkem vásznán; a testté lett Ige, az Üdvözítő Úr Jézus életét vázolók és biztatók, hogy ennek az életnek útján haladjak vele együtt nem a «Semmi», hanem a győzelmes föltámadás felé! Segíts Uram, mélyen átérezni országépítő munkád minden részletét, hogy Szent Pállal én is vágyódjam szétesni és veled együtt boldogan élni. Átélni, mert Téged érezni, lélekben ölelni gyönyörűség! Olyan sokan merengnek el életük alkonyán lepergett életük kedves percein, napjain, évein. Én, Uram Jézus, a te áldott megváltó életed nagy tényeit forgatom elmémbe, hiszen ez az élet vala az én életem eszményképe és buzdítója is. Ez a kegyelemteljes élet volt életem forrása és buzdítója.

Szent János evangélista szerint, Uram, ezt mondtad: Én felülről való vagyok! Valóban az Üdvözítő eljövételének összes körülményei égiek. Fogamzása, születése, az angyalok dicsőítő éneke, a pásztorok és a királyok imádása égi jelenségek. Megjelenése a templomban, Atyja házában . . . égi jelenség. A kánai menyegző csodája . . . égi jelenség. És ez az égi ragyogás mit aranyoz be? Az istállót, a jászolyt, a názáreti szegény házat, a műhelyt, szóval a szerénységet, a szegénységet és mindazt, ami a földön nem kívánatos a világi ember számára.

Az égi fény nem a palotákra, a gazdagokra esik, hanem a kunyhókra, a munkásházákra, az igénytelenekre.

Az égből jövő világosság, Krisztus világossága a szegények otthonában gyúl ki. Ott melegít és ott

enyhíti az élet terheit. Mindenki láthatta, hogy a megtestesült Ige mint «fejlődik bölcsességben, korban és kedvességben Istennél és az embereknél».

Eljött azonban az idő, midőn Keresztelő Szent János megkezdte működését. Hirdette: «Tartsatok bűnbánatot, mert elérkezett Isten országa». Nagy volt a hatása, de Ő kijelentette, hogy ő nem a Krisztus. Ő csak vízzel keresztel, de Krisztus tűzzel és Szentlélekkel fog kereszteni. Tüzet és Lelket fog a világba sugározni.

És eljön hozzá Krisztus is megkeresztelkedni, «hogy beteljesedjék az Írás»: «És íme megnyíltak neki (Jézusnak) az egek és látta a Szentlelket mint galambot leereszkedni és magára szállani. És egy hang szólt az egekből: «Ez az én szeretett Fiam, akiben kedvem telik»!

A megkeresztelt és a Szentlélekkel eltelt «Jézust a Lélek ezután a pusztába ragadta», hogy imával és böjttel készüljön nagy művére. Az ördög azonban megsejtette veszedelmét és próbálta Őt megnyerni magának. De csalódott. «A kísértés után pedig angyalok szolgáltak neki.»

Ez előkészület után betelt az idő és hirdetni kezdte, «hogy eljött az Isten országa, tartsanak bűnbánatot és *higgyenek az evangéliumnak!* . . .»

És az Úr Jézus megkezdte isteni működését . . . Látom a nagy jelt, mikor Szent János evangélista szerint a jeruzsálemi templomban feltűnik s amikor az árusoktól és a pénzváltóktól megtisztítja a templomot. A zsidók elcsodálkoztak e bátorságon. És valószínűleg fenyegetve kérdezték Őt: Micsoda jelet mutatsz nekünk, hogy ilyeneket művelsz? . . .

Jézus nem ijedt meg a testi fenyítéstől, hanem felelé: «Rontsátok le e templomot és én harmadnapra fölépítem azt! . . .» A zsidók erre zavarba jöttek. Nem értették meg, hogy testének templomárólmondotta, illetve saját föltámadásáról. Ez alkalommal sok csodát is művelt. Sokan *hittek* benne, de Ő magától is tudta, *kiben mi lakik*.

E hívők közül kivált Nikodémus nevű főrangú zsidó, aki az üdvözülésről kért tanácsot. «Bizony, bizony mondom neked, ha csak valaki újra nem születik, nem látja meg Isten országát!» Az újjászületés a lélekből ered. Hinni kell! De ha ti akkor, amikor földi dolgokról beszéltem nektek — mondá a többek között —, nem hittetek, hogyan fogtok hinni, ha majd mennyei dolgokról beszélek nektek? . . . «Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda érte, hogy senki el ne vesszen, aki benne hisz, hanem örök élete legyen...»

Az Üdvözítő a világba lép, hogy meggyógyítsa az életet, az embereket. Gyógyszere a hit az egész világ betegségei ellen. A világ széles útján ballagóknak a hit az erős támaszuk, menedékük és erősítőjük. Sőt isteni szemük! Mert, aki hisz, Isten szemével lát.

«És eljött Isten országa . . .»

Az egész világon nyugalom van. Az angyalok dicsérete: «békeség a földön a jóakarátú embereknek» — megvalósult. A csillag a népeket nagy eseményekre készítette elő. Az egész világ érezte, hogy a «világ alakja» elváltozik és új létezési forma készül.

bén állunk. A szívek, lelkek már elő vannak készítve. A csend a népek életében sokszor nagy átalakulások előjele.

Betelt az idő. A pogány vallás aláhanyatlott. A nép ugyan még kitart mellette, de a műveltek bölcsellettal pótolják. A papok helyét a bölcselők foglalják el. De ezek nem Plátó és Arisztotelesz hívei, hanem inkább Epikureuszé és Zeno-é, illetve a sztoikusoké.

Ez a bölcsélet nem égi, hanem földi bölcsesség. A boldogságot keresik a földön. És rettegnek a bajoktól. A boldogság teljesen a földi énré irányul, a földi élvezetekkel kielégített énré. Talán nem is a mérhetetlen gyönyör a céljuk, mert az is bajt hoz . . . Azt is kerülük! Csak a kellemetlen létet tartják maguktól távol. A létezés ezen formája is merő önzés. A halál — mondják — semmi. «Amíg élünk, nincs halál. Halál után pedig már *mi* nem vagyunk.» A halál tehát nem baj. Ez is igazi existenciás bölcsélet, életfelfogás, de mélység és eszményiség nélkül.

A sztoikusok komolyak, magas erkölcsi célokat tűznek maguk elé. A vallást pótolják. Te szabad-akarattal bírsz, tehát uralkodjál magad fölött. A boldogság is az önmagad fölött való uralomban áll. És a fájdalom? ! . . . Az nem létezik, ha legyőzöd! És a halál . . . és az üldözés? ! . . . Ezek se bántsanak! . . . *Te* létezel. Senki sem foszthat meg téged *magadtól*. Ez a bölcsnek elég. Légy az, ami vagy! Önmagad légy! Ez a boldogság!

Ez az existenciás bölcsélet, ez az élet- és lét-forma megcsúfolja Heideggert is! A rettenthetet-

len, büszke sztoikus bölcsek szembeszállnak a világ üldözéseivel. *És a zsarnokokat, akik őket sohasem győzték le, megvetették*

Krisztus világosságában ezek a tanok fényes külső alatt a gőgöt, a képzelődést és a tehetetlenséget ápolják. A borzasztó római zsarnokság és a pogány romlottság között ezek az érces, hajthatatlan akaratok mégis hősiesen hatnak. És ha Epiktétre gondolunk, érezzük, hogy ez az életszemlélet még a rabszolgákat is megragadta, a népre is hatott. Sajnos, mind a két bölcseleti iskola csak a földi én kultusza. Az «én» mindkettőjük utolsó szava. De ez az «én», akár a kellemes érzésekbe, akár az akaratba helyezzük is, borús, sőt zordon én. Nem fénylik benne semmi magasztos; semmi eszményi. A pokol árnyékában szomorú. E ponton a földi «én» elégtelen. Az égi «én» pedig még ismeretlen. Innen ered az a nagy szomorúság, amelyet bölcseletükből kiérzünk.

Látom, hogy betelt az idő a zsidóságban is. De ők másképp kezelték a Megváltó személyét. A zsidó nép romlásának fő oka nemzeti öntudatának eltévelyedése. A zsidóság föladata nem a világ politikai, hanem erkölcsi meghódítása. Ők őrizték a kinyilatkoztatásban Isten gondolatainak elrejtett kincseit, azokat kellett volna gyakorolni és főleg az egy Isten eszméjét ápolni. Míg a pogányok bálványaikhoz tódulnak, a zsidók csak részben maradnak hűek a világot kormányzó Istenhez, a lelkiismeretet kötelező tízparancsolathoz és a messiási reményekhez. De ezt a nemes idealizmust is eltorzítja bennük az, hogy lehetőleg elzárkóznak a pogányok.

elől. Saját életüket élik . . . szinte népet képeznek a népek között. Mivel a zsidót sehol sem szeretik, a rómaiak ezt a külön életet nem akadályozzák, sőt elősegítik. Adót szedhetnek a jeruzsálemi templom számára, nem katonáskodnak. És maguk között bírászkodhatnak első fokon.

Gazdagságuk és ügyességük révén mindenhová bejutnak, de nem alkalmazkodnak. Ellenállanak a bálványozásnak, a bölcseletnek, a hellén művelődésnek, az üldözésnek, sőt még saját Megváltójuknak is. A zsidó nép nem tért meg. Semmit át nem alakított, de sok mindent megőrzött!

Megőrizte főleg faji érzését, összetartozását. De megőrizte mérhetetlen gazdagodási vágyát is. Náluk jobban senki sem ismerte a gazdagodás mesterségét. Mert senki sem tanusított finomabb gyakorlati érzéket, szigorúbb egyszerűséget, szívósabb akaratot a pénzt illetőleg. Kereskedelmi hajókon bejárják a világot. Mint zsibárosok fölkeresik a népet, de nagyobb tiszteletet (legalább is nyugaton!) nem szereznek maguknak. Az ily jellemű nép lehet hű a törvényhez és fajához, de magasabb szellemiség, égi eszményiség iránt süket és vak . . . A zsidó élet- és létforma (existencia) főleg a rómaiaknál megvetésben részesült.

És ily szellemiség között előlép Jézus, mert «betelt az idő és eljött az Isten országa».

De miben telt be? Betelt a pogány vallás lehasnyatlásában. Betelt az egész világ egy uralom alatt való egybeforradásában. Betelt a politikai békében és a rendben. De betelt-e abban, hogy a világ a föld szeretetéről áttérjen az égiek szeretetére? . . .

Elfogadja-e az epikureus, a sztoikus, vagy a zsidó szadduceus a földi javakról való lemondás, az anyagi világ teremtésének, a halhatatlanságnak és a jövő élet boldogságának a tanát? Mindezek hirdetése és közkinccsé tétele Jézus műve.

De ehhez szükséges volt a teljesen anyagias földhöz tapadt szellemiség átértékelése égi szellemiséggé.

Szükséges volt a politikai élet átértékelése zsarnokságból a szabadságba.

Szükséges volt az emberi személyiség fölmagasztalása és megvédése.

Szükséges volt a lélek értékének kihangsúlyozása a test és a föld minden kincse fölött.

Szükséges volt a munkásosztály és a rabszolgaság fölszabadítása.

Szükséges volt a föltámadás és a halhatatlanság hirdetése.

Az Üdvözítő tudta ezt. Azért volt Ő szegény, iparos, kegyelemmel teljes már föllépése előtt. És amikor beteljesedett az idő, akkor sem a tudósokhoz, sem a papokhoz nem szegődött, hanem a zsidóság *másodrangú* népéhez: a galileiekhez. Azok között is a legegyszerűbbekhez, a halászokhoz. «Áldalak téged, Atyám, ég és föld Ura, hogy elrejtetted ezeket a bölcsek és az okosak elől és a kicsinyeknek nyilatkoztattad ki. Igen, Atyám! Mert így tetszett Neked.»

«Atyám mindent átadott nekem. Senki sem ismeri a Fiút, csak az Atya. Sem az Atyát nem ismeri senki, csak a Fiú és az, akinek a *Fiú ki akarja* nyilatkoztatni.» Ez pedig a szegény nép!

«Jöjjetek hozzám mindnyájan, kik fáradtok és meg vagytok terhelve. És én megnyihítlek titeket: Vegyétek magatokra az én igámat! És tanuljatok tőlem, mert szelíd vagyok és alázatos szívű . . . És megtaláljátok lelketek nyugalmát. Mert az én igám enyhe és az én terhem könnyű.» Az Üdvözítő a világ megszentelését alulról kezdte és nem felülről.

Mikor pedig gyermekeket hoztak hozzá, hogy tegye rájuk kezét és imádkozzék (és áldja meg őket), Jézus így szólt: «Hagyjátok a gyermekeket hozzám jönni és ne tiltsátok el őket, mert ilyeneké az Isten országa! . . . Bizony mondom nektek: aki nem fogadja be úgy az Isten országát, mint a gyermek, nem megy be abba! . . . És miután megölelte őket és rájuk tette kezét, megáldotta őket» . . .

Ilyen egyszerű apostolokat választott Ő magának és ilyen egyszerű néphez kívánt szólni Isten országáról. Ez a beszéd egy hegyen hangzott el. Amint a zsidók a Sína hegyén vették a tízparancsolatot, az ószövetség alkotmányát; épúgy a jó Jézus is hegyről hirdette ki az újszövetség vezérgondolatait, «új híret».

A hegyi beszéd.

Mielőtt a beszéd a hegyen elhangzott, apostolokat választott magának az Üdvözítő. Gazdag, tudós, nép véne, vagy zsinagóga fejedelme egy sincs köztük. Szerény, még hazájukban is ismeretlen férfiak ők. Talán János, aki Kaifás főpap ismerőse és Lévi, a vámos magaslik ki közöttük tudást illetőleg.

A tizenkettő ezentúl nem hagyja el Jézust. Lelke bennök és fölöttük lesz. Ő lesz erejük, tudományuk és hatalmuk. Ők fogják hirdetni Isten országának igéit. És hogy küldetésüket bebizonyítsák, hatalmuk lesz a betegségeket gyógyítani és Mesterük nevében ördögöket űzni. Gazdagságot, politikai bölcseséget, ékesszólást vagy durva eszközöket ők nem ismernek.

Miután a választás megtörtént, a hegyről alábbszállt, ahol nagy sokaság várta, hogy hallja az emberi lét új és isteni formáját, az új existenciális bölcséletet.

Lelke sugárzott . . . leült és beszélni kezdett. De azt hiszem, beszédjének tárgya meglepő és megdöbbentő. Mindenki mást várt! Valami hatalmas politikai vagy vallási megnyilatkozást. Igaz, hogy az Üdvözítő a boldogságról, a békéről, örömről, vigasztalásról beszélt. De nem a bölcselők, a katonák, a jóllakottak boldogságáról. Nem az uralkodók és a népek boldogságáról, hanem a földön is a legkisebbek boldogságáról.

Egyenként szedte elő az élet különböző szenvedőit és alázatos rétegeit . . . És fölmagasztalta őket; a boldogság részeseit! Az élet, a létezés pedig teljesen új értelmet nyert.

„Boldogok a lelki szegények, mert övék a mennyeknek országa.”

A vagyon, a kincs, a hír és dicsőség hajhászása emésztő gonddal és felelősséggel jár. Az ember testi és lelki erőit örök izgalomban tartja. A börtönzárak, a spekulánsok hogy lennének igazán boldogok? . . . A telhetetlenség kísérti őket . . . és

örökös, reszkető aggodalom. Ezek mind rabok, bálványimádói a pénznek. Boldog az, aki semmihez sem ragaszkodik. Szegény a lelkében s a vagyona nem szívbeli ügye. Nincs ez így? Az ördög ganéja a pénz, — vallotta Szent Ferenc. És egyúttal az ördög varázsszere! A lelkiszegénység egy új existencia, létezési forma, amelyet Jézus állított föl. A szegénység és igénytelenség boldogsága új ígért.

«Boldogok a szelídek, mert ők bírják a földet.»

A szelídeket mindenki szereti már itt a földön is. Ők mindenkit elvarázsolnak, elbájolnak. Még az Istent is! A szelíd és alázatos, aki mint maga az Úr Jézus, a mennyei Atya akaratát keresi s az ilyen nyeri el a mennyországot is. A szelídség a legszebb létezési mód a földön és az égen. A boldogság légkörét sugározza.

«Boldogok, akik sírnak, mert ők megvigasztaltatnak.»

Sírni sokfélekép lehet. De nem minden sírás vált ki vigasztalást. Isten csak azokat vigasztalja meg, akik természetfölötti értékeket siratnak; Isten ügyéért, országáért sírnak. Ezer ok van az ily sírásra. Isten megbántása, az Egyház üldözése, a jók lenézése . . . számtalan alakban merül föl. De az Úr ezeket megvigasztalja. Lelküket a vigasztaló Lélek fölmagasztalja.

«Boldogok, akik éheznek és szomjúhozják az igazságot, mert ők megelégtetnek.»

Az igazság nagy kincs! De a száraz emberi elme kielégítheti-e az élő igazságot keresőket? . . . Az emberi elme inkább csak holt betűket és rideg

elvontságokat ad, de ritkán nyújt éltető szellemet. Amire azonban az ész nem képes, azt közli Isten. Isten titkos igazságait és az ember nyomorát pedig csak a Lélek ismeri. Ő fénylik minden tiszta lelkiismeret fölött. Az Ő fénysugarai pedig annál behatóbbak, mennél jobban vágyódunk és minél aláztosabb, szerényebb szívvel epedünk az igazság után. A lángelme magában nem sokat ér. A szeretetnek kell hevítene az észt! A gőgösek, akik saját rendszerükben és bölcsességükben bíznak, félre fogják érteni az isteni igazságokat. Isten bölcsességét dőreségnek, azt a rejtélyes erőt pedig, amely az alázatos vágyódókat vonzza, gyöngeségnek nézik. Aki korlátolt tudományához ragaszkodik, sohasem vesz részt a végtelen éltető igazságban és nem is éltet. «Akit azonban Isten küldött, Isten ígét mondja.» És ezek az igék «élet és lélek.»

«Boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmasságot nyernek.»

A barbár és vad szellem nem ismeri az irgalmat sem a harctéren, sem a békében. A harctér kegyetlenségei mindig égbekiáltók. De a magánéletben is mindig ki volt téve az erősebb szívtelenségének az adós és a gyöngé . . . Napjainkban velőig hat a szívtelenség a csatatéren éppen úgy, mint azonkívül. De él az Isten! . . . A kegyetlenek nem várhatnak irgalmat Istentől. Ő az igaz bíró. Ővé a büntetés. A véreskezők a társadalom salakja. Undorral fordulunk el ezektől az existenciáktól, ezektől az életrombolóktól. Ezek nem hősök! . . . A hősök nagylelkűek; lovagok! Ezek — gyilkosok! . . . Az Üdvözítő életét adta, de senki életét nem vette!

«Boldogok a tisztaszívűek, mert ők meglátják az Istent!»

A tiszta szív a földi és az égi boldogság föltétele. A tisztaszívű gyöngéd, természetszerető, minden nemes örömnél csengő kútja. A virág és az állat; az erdő és a mező; a jóérzésű emberek . . . megérik a tiszta szív nemes erejét és szépségét. De a tisztaszívű önmagában is derült boldogság. Semmiféle lelki szenny nem ködösíti légkörét. A jó lelkiismeret legnagyobb áldását élvezik. És ők meglátják az Istent. És . . . csakis ők! . . . Olyan ragyogó a létezésük, existenciájuk, hogy sokszor már a földön is meglátják az Istent.

«Boldogok a békeségesek, mert Isten fiainak hivatnak.»

A békeséges természetűek atyja: Isten. És a békeségesek az Ő fiai. Mily nagy kitüntetés! . . . Az Atya mondja nekik: Ti fiaim vagytok! — Hiszen az Üdvözítő is békét hozott. Búcsúszavaiban is békét adott és hagyott nekünk. Ahol a békeség, ott az Isten Lelke lebeg . . .

A földi életben a béke a legnagyobb jótétemény. Az emberek tehetségei a békében sarjadzanak ki . . . és gyümölcsöznek. Földművelés, ipar, kereskedelem, tudomány, irodalom, művészet, vallás, jog és társadalmi élet, műveltség és technikai haladás a békében virágzanak. A legnagyobb áldás a béke! . . . És a legnagyobb nyomor a béke hiánya. A béke a *rendnek* is légköre! . . . A rend pedig szintén boldogság! . . . A világ legnagyobb jótevői a béke és a rend fenntartói és megőrzői. Szűk körben és a nyilvános életben méltók arra, hogy Isten

az Ő fiainak szólítsa őket. Ragyogó, életépítő, Istennek dolgozó erők, existenciák ők! . . .

«Boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért, mert ők a mennyek országa.»

Az igazság itt Isten igazsága. Ma az igazság sokszor nem igazság! . . . Emberi önkény és hatalom, ha nem tetszik neki az igazság, föllázad az igazság ellen. Kaifás azt mondta: Jobb, ha egy ember hal meg a népért, mintha a nép pusztul el. És Krisztust halálra ítélték. Napjainkban nagyon sokan szenvednek az igazságért. A jog és a törvényes igazság hívei ma a vértanuk életét élik . . . De az igazságot nem lehet halálra ítélni. Az igazak meghalhatnak, de az igazság föltámad és újra él . . . És az igazak is élni fognak örökké a mennyországban.

A világ szemében ma is a nyolc boldogság — nyolc nyomorúság. Nem az élet lendítő ereje, hanem az élet tagadása. Az érzéki, földi ember visszariad attól, ami az égi embert lelkesíti és átszellemiesíti. A földi ember a «földről beszél. Aki az égből jött, arról tesz bizonyosságot, amit látott és hallott; és bizonyosságát senki sem fogadja el». (János 3, 22—36).

A hegyi beszéd az egész életet átértékeli. A végtelenség szempontjából szemléli . . . és a Végtelenhez vezet. Így lesz a kicsiny nagy . . . és a nagy — kicsiny. «Mert, akit Isten küldött, Isten ígéit mondja: Isten ugyanis nem mérték szerint adja a lelket.» (U. o.)

Sem a pogány, sem a zsidó nem ismert mennyországot. A föltámadás és a halál után való élet

is ismeretlen volt. A pogány és a zsidó a halállal lezárt mindent. Azért nekik a nyolc boldogság csak nyolc nyomorúság . . . De annak számára, aki a halál után várja az emberi lét kiteljesedését és boldogságát, annak a számára a szegénység, az alázatosság, a könnyek, az igazság gyötrő vágya, a lemondás mindenről, ami a szív tisztaságát zavarja, . . . a béke szeretete, a minden erőszaktól irtózó szelídség, végre az üldöztetés e világon (amire a hatalmasok mindig készek a gyöngékkal szemben!), annak a számára ez az út az Isten országába vezető út . . . «Mert, aki hisz a Fiúban, *örök élete* van; aki pedig nem hisz a Fiúnak, nem látja meg az életet, hanem Isten haragja marad rajta.» (U. o.)

És amikor az apostolok azt mondják, hogy ők mindehhez az első lépést már megtették, az Üdvözítő feleli: «Örüljete és vigadjatok, mert a ti jutalmatok bőséges a mennyekben!»

Ha a nyolc boldogság egyes pontjait szívünkkel és eszünkkel újból és újból átgondoljuk, megértjük annak mélységét, óriási jelentőségét és gyógyító erejét. A vallási és társadalmi tévedések, a szabadság, egyenlőség és testvériség elgázolása s az ezekből származó testi és szellemi nyomorúság az életet keserűvé tették. És főleg a szegényeket testileg-lelkileg keserűen sujtották. Misereor super turbam — mondotta az Üdvözítő. Könyörülök a népen! És valóban, a hegyi beszéd szavai: megkönyörülés a népek. De lázadás azok ellen, akik miatt a társadalom szenved és akiknek terhe alatt nyenyed az egész emberi élet. Ha a társadalom

magáévá teszi a nyolc boldogság szellemét, szabadság, rend és béke száll a földre. Az Üdvözítő nem tart a hegyi beszédben vádbeszédet, bár vádja a szavak mögött meghúzódik. Ő a rend, a béke és a szabadság szellemének köveit rakja le az igazság nevében. Mert az igazságtalanság minden eszményt, magasztost, nemest, minden vallásos szellemet, jogot és erkölcsöt lerombol. És az életet sarkaiból kiforgatja. És pokollá teszi az életet már e földön is. A nyolc boldogság igazságai mennyországot ígérnek már e földön is... és főleg az égben!...

A mai ember sok hihetetlen és szinte elképzelhetetlen nézetet és fölfogást tanulhat meg, ha korának szellemiségével meg akar ismerkedni. És e mai nyomorúságból, hitetlenségből és kegyetlenségből is csak a nyolc boldogság követése menthet ki.

Ez a szellemiség nemes, jó, hősiek létezőket (existenciákat) nevel ki. Istennek hőseit és lantosait, akik az emberi léleknek legmagasztosabb, legelhanyagoltabb tulajdonságaihoz tértek vissza. A szívet szikkasztó önzésből az eleven Isten igé-nyeihez lángoltak föl.

A hegyi beszédben Isten szelleme zeng föl az ördög bölcsesége ellen. És azóta az ördög nem szűnik az igazság ellen harcolni.

Harc az igazságért.

Korunk bölcselete is könnyelműen bánik el az igazsággal. Harcol az igazság ellen. Nincs igazság — vallja. Legalább is nincs föltétlen igazság. Csak

vélemények, múltó igazságok vannak. Az emberek-től és a korok igényeitől függ, mi az igazság. És végül is arra a nézetre bukkant: igaz az, ami hasznos. A jelenlegi világháborúban is a felek ezt vallják. Ezt az Amerikából idejött bölcseletet! . . . Igaz az, ami hasznos. És — amíg hasznos! Ez az igazság hasznossági elmélete.

Ilyen gondolkodók Krisztus idejében is éltek. Mi az igazság? — kérdezi már Pilátus. Kaifás ráfeleli: hasznos egy embernek meghalnia a népert. Ez az igazság!

De az Úr Jézus vallja: Én azért születtem és azért jöttem a világra, hogy bizonyosságot tegyek az igazságról. Aki az igazság híve, hallgatja az én szómat. Róma az erőszakban, Krisztus az igazságban, a zsidó pedig a haszonban bízik. Melyik erősebb: a hatalom, vagy az igazság vagy a haszon? Az előbbi ideig-óráig tart, az utóbbi örök. A haszon ingadozik!

A nyolc boldogságban az Üdvözítő az élet kicsiny és mégis alapigazságait tanítja. Azokat az egyszerű igazságokat, amelyeken az egyén, a család és a társadalom ereje nyugszik. Ha betartjuk ezeket az igazságokat, akkor mi is oszlopai, erős existenciái vagyunk az életnek. Ellenkezőleg szétzüllik, elemeire oszlik az egyén, a család és a társadalom.

A legfőbb igazság, hogy mindenki legyen igazán az, ami! Mindenkinél van hivatása, kötelessége, természetében rejlő ereje. Mindezt ki kell futni, ki kell virágoztatni és így megvalósulni. Aki ezt nem teszi, az csak félemler és nem teljesen megvalósult egyéniség. Próba-ember . . .!

Amint az embernek joga van arra, hogy kiteljesedjék, épúgy a társadalomnak is kötelessége az egyéniségek, a személyiségek kivirágzását elősegíteni. Az egyéneknek nem az a hivatásuk, hogy csordákat képezzenek és a csordákba beilleszkedjenek. Az egyén elsősorban önmagáért van és azután a közért. A kiváló egyéniségek erősebb oszlopai a köznek, mint az idomított félemberek.

Csodálatos, hogy az Úr Jézus apostolainak a mennyek országát megígéri, de csak akkor, ha azok lesznek, amiknek lenniök kell . . . t. i. jó apostolok.

«Ti vagytok a föld sava, mondá nekik» De ha a só megromlik, mivel sóznak?»

«Ti vagytok a világ világossága. Nem azért gyujtanak gyertyát, hogy a véka alá rejtsek, hanem a gyertyatartóra, hogy mindazoknak világosodjék, kik a házban vannak.»

«Ne véljétek, hogy fölbontani jöttem a törvényt vagy a prófétákat, hanem beteljesíteni.»

A régi törvény holt kőbe volt vésve. Az újat az élő Lélek a szívbe írja. A Lélek lehelete az új törvény. Az első külsőleg kötelez, a másik belsőleg. Az egyik ijeszt, a másik szereteter lehel.

Mindenkit kötelez ez a törvény. Mindenkinek a legmagasabb fokban kell magát kiképeznie és kötelességét teljesítenie. «Mert mondom nektek, ha a ti igaz voltotok nem lesz különb, mint az írástudóké és farizeusoké, nem mentek be a mennyek országába.»

Az írástudók és farizeusok képmutatók. Mászt mutatnak, mint akik: amik. Önmaguk gonosz lényegét nem tárják föl, mert rútak. Festett ko-

porsók. Külsőleg szépek, belülről undorítók. Jaj nektek képmutató írástudók és farizeusok! Jaj nektek! Nyolcszor ismételte meg nyolcszoros képmutatásaikért az Úr a «jaj»-t a fejük fölött. Ők a nyolcféle boldogtalanság okai és terjesztői a földön.

Igazságot követelt az Úr Jézus a beszédben is. Ami a szívünkben van, azt mondjuk. Ne hazudozunk, mint a sátán! Hamisan ne esküdjünk, sőt! . . . «Én pedig azt mondom nektek, hogy egyáltalán ne esküdjetek!» . . . «Legyen beszédetek: igen, igen; nem, nem. Ami ezen fölül van, a gonosztól van! . . .»

Igazságot hirdetett az Üdvözítő a jócselekedetekben. A jót a jóért cselekedjük Isten dicsőségére. Csak az ilyen cselekedet jó és erényes. Ne tegyünk jót a magunk dicséretére, hogy az emberek lássák és magasztaljanak. «Alamizsnád rejtekben maradjon. És a te Atyád, aki a rejtekben lát, megfizet neked . . .»

Imádságokat is rejtve végeztétek! . . . és «a te Atyád, aki a rejtekben lát, megfizet neked». Ha az emberek tetszését keressük, már elnyertük jutalmunkat.

Igazságot kíván az Úr Jézus e földi javak dolgában. A magánvagyon kérdését nem feszegeti, de az elv, amelyet fölállít, megoldja szíveinkben és értelmünkben a javak birtoklásának nehéz kérdését.

«Ne gyűjtsetek magatoknak kincseket a földön, ahol a rozsa és a moly megemészti és ahol a tolvajok kiássák és ellopják, hanem gyűjtsetek maga-

toknak kincseket az égben! . . . Mert ahol a kincsed, ott a szíved is.»

Tehát ne gyűjtsetek! A gyűjtés fősvénységre vezet. A fősvénység pedig bálványozás. Ki mit szeret, azt imád. Szereted a kincset, azt imádod! «Nem szolgálhattok egyszerre az Istennek és a mammonnak!» Aki így gondolkodik, az a magánvagyonra nem célnak, hanem a jóra való eszköznek tekint. Nem imádja, hanem vele kötelességet teljesít. A szeretet kötelességét.

De a jócselekedetekben is fő az igazság. «Ha alamizsnát adsz, ne kürtöltesd magad előtt, ahogy ezt a képmutatók cselekszik.»

Az igazságot tartsuk szemeink előtt az egymással való érintkezésben — legyen az akár barát, akár ellenség!

«Hallottátok: Szeresd felebarátodat és gyűlöld ellenségedet. Én pedig azt mondom nektek: Szeressétek ellenségeiteket is, hogy fiaii legyetek Atyátnak, aki a mennyekben van . . . Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok is tökéletes.»

Igazság legyen a házasságban is! Még gondolatban sem szabad ezt az igazságot megsérteni, illetőleg a házasságtörést elkövetni.

Igazságosak legyünk beszédeinkben! «Ne ítéletek, mert amilyen ítélettel ítélték, olyannal ítélnék meg titeket.» — «Mit nézed a szálkát testvéred szemében és a gerendát a magad szemében nem látod!»

«Tehát amit akartok, hogy az emberek cselekedjenek nektek, ti is mindazt cselekedjétek nekik! Mert ez a törvény és a próféták.»

«Nem mindenki, aki azt mondja nekem: Uram, Uram! — megy be a mennyek országába, hanem aki Atyám akaratát cselekszi, az megy be a mennyek országába!»

«Azért mindaz, aki ezen ígéimet hallja és követi, hasonló lesz a bölcs emberhez, aki házát sziklára építette . . . és a ház nem dőlt össze, mikor jöttek a viharok.»

«Mikor Jézus ezen ígéket befejezte, a tömeg álmélkodott az ő tanításán, mert úgy tanította őket, mint akinek hatalma van és nem úgy, mint az írástudók és farizeusok.»

Nem csoda! Az Úr Jézus szavai tiszták és világosak. És szigorúak. Nem tesz engedményeket az érzéki embernek, mint Mózes is tett. Ő nem szorul engedményekre. Ő a színültig telt igazságot hirdeti minden bölcséleti álokoskodás és képmutatás nélkül. Egyedül Ő képes erre! Mert egyedül Ő közli a gyenge lélekkel Isten erejét és kegyelmét. Az embert megszabadítja a zsarnokoskodó szenvedélyektől . . . A gyönyörtől, a haragtól, a bosszútól, a gyűlölettől, a kincsek imádásától. Szelídségre, önmegtagadásra, jóságra és szeretetre oktatja. Kiszakítja a földi giz-gazból, amelyben a lélek kiszárad és elhal. És megtisztítja azt a lelket. És visszaviszi az Atyához, aki a mennyekben van. S egyedül képes az ilyet az örök életben és boldogságban részesíteni . . .

Nyomorult szellemiség ezt nem tudja jól föl sem fogni, sem értékelni. A porban csúszik-mászik bölcslete és az égre föl sem képes tekinteni. És hűségéről beszél! . . . Hősi hatalmáról! Mert

annak úgy is be kell következnie. Éspedig a semmiért!

Jézus követői szemében a fájdalom, a szenvedés nem a sors kitett gyermekének nyomora. Sőt, . . . emeltyűk, eszközök a magasabb lét felé. Akik mindezt szívesen elviselik és lemondanak minderről, Istent bírják . . .

A földi embernek ez a bölcsesség keserű! . . . Épp azért, mert földi és nem tud szárnyalni. Mert nem hatja át a hit, hogy a földi lét csak út a boldogság felé, de nem maga a boldogság. Pedig az ember szellemi lény is. Az érzéki kielégülés csak elhervadó, múló testét édesíti, de lelkét elsenyveszti. Pedig a lélek sorsa és útja a fő! A lélek a földi léten csak átsurran az örökkévalóság felé. De hogyan? . . . Bűnökkel terhelten-e vagy megtisztulva? — «Aki életét szereti, elveszti azt. Aki életét nem szereti, megnyeri azt.» Ez az igazság! Ez Krisztus bölcsége! . . . A Megváltónak a hegyen tartott törvényhozói beszéde egész szépségében e körül forog.

Az emberi bölcsesség legyőzetett! . . .

Amíg az ember fiatal, a vére lázadozik egy-egy kijelentés ellen! Mikor azonban élete alkonyodik, akkor Krisztus szemével lát és Krisztus igazsága lelkesedik lelkében.

Isten tenyerén.

Isten tenyerében hordoz mindent. A végtelenben pihen minden. De a minden nem a végtelen. A Végtelen túlmagasztosul mindenben. Mert a minden együtt is csak véges. A Végtelen pedig

végtelen. A Végtelen tenyerében pihen tehát minden. A nyolc boldogság szelleme a Végtelenhez fűz és a lélek ott pihen, ha hisz.

És hány ember él úgy, mintha nem is Istenben élne. És hány ember él úgy, mintha Isten nem élne benne!? . . . Pedig Isten belül és bennük él! Ők meg Istenen kívül.

Szerencsétlenek ezek, mert azt vélik, mert azt vallják, hogy csak magukat ismerik, ha ismerik. És sem Istent, sem mást híven nem ismernek. Mert nem is akarnak! A természetet, a külvilágot sem akarják úgy megismerni, amint az önmagában van. Hanem csak úgy, amint az nekik kívülről látszik, tetszik. Ezek a nagy magánosok azt hiszik, hogy egyedül ők a valóságok. Minden más csak árva «ÉN»-jük tükrözése. Isten is csak képzeletük tükrözése és nem valóság! Ezek igazán a sivatag semmiségébe kivetített lények. És mégis öbennük születnek a világok, mert a világ az ő képzetük. Ők a mindenben minden és nem *Isten* . . . «Ich bin der Einzige! . . . — mondják Stirnerrel, und die Welt ist mein Eigentum.» Az ő tenyerükön pihen meg Isten, és nem ők az Istenén.

Sajnos, azért ők nem boldogok. Félnék! Fáj a nagy magány! Tele vannak aggodalommal s azért keresik a «más»-t is magukon kívül. Ha talán képzeletükön kívül az mégis létezik. Egységbe óhajtának illeszkedni a külvilággal és az egész mindenséggel . . . De akkor ismét «szorongás» fogja el őket, mert mint ők, minden együttvéve is véges. A végeesség mély átérzése, a halál zordon szele csapja meg őket. A halál pedig számukra megsemmisülés.

Honnan jöttem? . . . Nem tudom! Hová megyek? . . . Nem tudom! Miért vagyok? . . . Nem tudom! Korunk sok-sok ezer lelke ily bánatos, szorongó hangulattal van tele. Elszakadtak Istentől és a semmibe zuhant minden eszményük és reményük. Ó, ti a sorsnak kitett gyermekei! . . .

Érdemes velük foglalkozni? . . . A kort mindig ismernünk és értékelnünk kell. Bármily sötétbe szállunk is alá, nem baj! A mi fényünk annál fényesebben ragyog fel.

Mi tudjuk, honnan jöttünk és hová megyünk. Mi nem akarunk tehetetlen és mégis teremtetlennek lenni. Tehetetlenek, mert a semmi mélységes kútjából nem tudnak az eleven és ragyogó valóságához fellángolni. Teremtők, mert abba a képzelt semmivilágba, az örök halál birodalmába, ők maguk szőtték be magukat.

Ők az istentagadás és az önistenítés áldozatai. Hegel hitt Istenben, de azt tanította, hogy az Isten az emberben jut öntudatra. Heidegger nem hisz Istenben, mégis úgy beszél, mint aki maga a világot elképzelő és ébren álmodó Isten. De ha hinne, úgy mint Hegel, lelke nem szorongana. De nem hisz! . . . Azért megborzad önmagától, menekül önmagától és szorong, bár az isteni benne is él. Hiszen szerinte minden olyan, mintha ő teremtené. Mert a benne élő ész varázsol eléje mindent, az egész világot . . . De milyen zord világot! A semmit!

A keresztény bölcselő lelke örömmel teli. Tudja, honnan ered a világ és honnan nyerte létét ő. Az Úr játszi kedvvel — ludens in orbe terrarum —, örömtől eltelve, szeretettel alkotott mindent. Men-

nél gyökeresebb bennünk a hit, annál lángolóbban ragaszkodunk hozzá. Az ószövetség szent könyvein és az Úr Jézus szavain Isten végtelen szeretete sugárzik át.

«Úgy szeretete Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adá érte» — mondja maga az Üdvözítő.

És viszont az Úr Jézus a maga részéről példázza: «Van-e nagyobb szeretet annál, mint mikor valaki életét adja oda»?

És a Szentlélek pünkösdi lángolása — nem a végtelen szeretet jele-e?

A zsoltáros mondja: Ne aggódjál, hanem vedd az Úrra gondjaidat és nem fogsz sohasem ingadozni! . . .

Az Úr Jézus pedig szétnéz az egész természetben, az állatokon és a növényeken, a verebeken és a liliomokon. És hirdeti: Ha ezeket úgy szereti és gondozza az Atya, tirólatok megfélemlíthetnek-e?...

Boldog az, aki hívő lélekkel vallja: «Benned bízom, Uram, mindig és nem jövők zavarba sohasem»!

Ezentúl nincs többé hiú gond! Az ember, mint Isten gyermeke, fiúi bizalommal fordul Atyjához. Miért is aggódnék? Hiszen az Atya gondoskodik és titokban őrködik fölötte. Ezen bizalomtól áradó Jézus lelke is vért verejtékeztet! . . .

Ezt a bizalmat ojtja Ő be mindnyájunk lelkébe. És ez a bizalom a szelídség és a kenetesség kimeríthetetlen forrása. Az ember, aki érzi, hogy Isten őt szereti, szeretetre gyullad minden jó és nemes iránt. Megszelidül! Alázatos és jóakarátú lesz mindenki és minden iránt. Másokat nem ítél el. Hamarább látja saját hibáját, mint másét.

Aki Isten tenyerén pihen, nem hallgat a hamis prófétákra, hanem hű marad Krisztushoz, az életfájához. A hamis próféták a kárhozat fája, melynek gyümölcse halált hoz. Az Ő tanítása örök és meg nem ingatható . . . életet adó. Szikla, melyre gondolatvilágunkat építenünk kell.

Aki Isten tenyerén pihen, az boldog önmagában és örül mások boldogságán is. A «sors kivetettjei» számára embertársak nem léteznek. A nagy magános a felebarátot nem ismeri. Embertársa is olyan valami «Zeug», mint bármely növény vagy állat. Ebből a rideg észből nem fakad közösségérzés. — Ezért hagyták el Heideggert hívei.

Talán épp ezért múlta ma idejét ez a bölcelet is. Mert föltámadt egy más életszemlélet, egészen ellentétes. Az ÉN imádata kizárta a közösséget. Magával volt csak elégedett. Az új közösség szemlélet pedig úgy magába zárta az ÉN-t, hogy az szinte megsemmisül.

Az ÉN szeretete a legnagyobb önzés. A közösség kizárólagos jogosultsága a legtúlzóbb ÉN-csonkítás. Az ÉN harsonása meghal. És ha már meg kell halnia, hát hősiecs lélekkel viseli szomorú sorsát. A közösség bámulója meghal, hogy fennmaradjon és tovább éljen a *faj*. Az ÉN elveti a közösséget, a közösség megsemmisíti a személyiséget.

Mindkét bölcelet túlzás. A csordában nincs kiválóság. Viszont a túlhajtott kiválóság megveti a csordát. A csordát nevelik és áttelekítik a kiválóak. A csorda pedig kitermeli magából a választottakat. Nietzsche is így gondolkodott. Ma azonban már nincs Übermensch, csak közösség.

A keresztény bölcsesség Krisztus lelkéből merít. És a túlzásokat kiegyenlíti. Ki szerette jobban a tömeget, mint Ő? És ki szerette jobban az egyént is, mint Ő? Ő a jó pásztor, aki ismeri övéit és övéi ismerik Őt. Ő örül a tékozló fiúnak. És Ő keresi az elvesztett kis pénzdarabot, míg meg nem találja. A kis pénz a kis ember.

Tanítványait is az egész világra küldi, hogy hirdessék Isten országát, tanítsanak és . . . megszenteljenek.

A felebaráti szeretetet az ellenségre is kiterjeszti. Mert ha csak barátainkat szeretjük, ellenségeinket pedig gyűlöljük, miben vagyunk különben a pogányoknál? . . .

Közösségben nevelkedik az ember. Ezer ember dolgozik egy-egy emberért.

De a kiválóak a közösségbe folyton sugároznak új energiát, szellemet, erőt, eszmét. Ők a haladás zászlócai.

Isten tenyerén minden boldogan él együtt, ha minden befogadja az Istenből átömlő jó szellemiséget. Isten szelleme derültté fényesíti az életet. Hisz egyaránt fölkelte napját a jókra és gonoszakra. És egyformán ad esőt az igazaknak és a megtévedetteknek. Isten tenyerén érezzük a Gondciselés meleg szeretetét. A zsoltáros így énekel:

Az Úr az én világosságom és üdvösségem:

Kitől kellene félnem?

Az Úr oltalmazza életemet,

Kitől kellene remegnem? . . .

Ha táborok kelnek is ellenem,

Nem ijed meg szívem:

Ha harc támad is ellenem,
Akkor is reménykedem. (26. Zs.)

Az Istenben bízók — hősök! Hősiebbek, mint
a kor fiai.

«Legyetek férfiasak és bátor szívűek
Mindnyájan, kik az Úrban reménykedtek.»
(30. Zs.)

Az Úr nem hagy el soha, mert szeret.

«Mert szereted mindazt, ami van,
Mit sem utálsz abból, amit alkottál.

Mert, ha gyűlöltél volna bármit is, meg sem
teremtéd,

Meg sem alkottad volna.

Hogyis maradhatna meg bármi, ha te nem
akarnád?

És hogyan állhatna meg, mit nem hívtál létre?

Kímélsz mindent, mivel a tied, Uram!

És az élőben leled örömedet! (Bölcsesség k.
11. f.)

De íme! . . . Nem pusztulnak-e el a népek sze-
meink előtt? Ó, Uram, mit higgyek? És Te fele-
led: «És ki illethet váddal ha elpusztulnak a né-
pek? . . .» Vajjon nem az Úr igazsága-e az igazság?

«Hisz nincsen kívüled Isten, ki gondját viselné
a mindenségnek!» Tehát az Úr a felelős, ha a népek
elpusztulnak!

«És nem vonhat kérdőre sem király, sem feje-
delem azokért, kiket elvesztettél.» Hinnünk kell az
Úrban:

«Mert igaz vagy. Mindent igazságban intézesz.
Hatalmad az igazságosság alapja.»

Ezzel a bánásmóddal pedig arra tanítod népedet,

«Hogy az igaznak emberségesnek is kell lennie.»
(U. o. 12.)

Istennek nagy a fogalma az emberről!

«Nem tudjátok, hogy istenek vagytok?» —
kérdi a zsoltáros. És kérldheti, hiszen Isten saját
képére és hasonlatosságára teremtetten az embert.

Kérldheti, hisz az ördög is érezte Ádám kiválósá-
gát, de ismerte nagravágyását is. És ezt még
ígérettel fokozta: «Olyanok lesztek, mint az Isten:
jót és gonoszat tudók», ha megszegitek az Úr
parancsát!

Az Úr Jézus is megismételte a mondatot: . . . ha
ti istenek vagytok . . .»

Sőt egyszer felszólított bennünket: Legyetek
tökéletesek, mint a ti mennyei atyátok is tökéletes.

És lehetünk is istenek, hiszen ha jók vagyunk,
az Atya mibennünk és mi az Atyában vagyunk.

Az egész megváltás ezt az eszményt igyekszik
megvalósítani a szeretet révén.

Élt már e világon ember törvény nélkül. És
élete a háború volt, mint a vadállatoké.

Élt e világon ember a törvény vasláncá alatt.
És élete a törvény által kicsiszolt barbár élete volt,
eszménye pedig a jog és az igazság zord szigora.
A túlajtott jog, túlajtott igazságtalanság.
Summum ius summa iniuria.

Élnie kellene Krisztus után annak az embernek,
aki már megistenült a szeretet meleg fénye és ereje
alatt . . . és eszménye a szeretet. Ez az ember nem-
csak erős, nemcsak igazságos, hanem szent is.

Valaha Circe, a boszorkány, a hősöket a gyönyör
révén állatokká változtatta. Jézus a szeretet révén

az állatokat istenekké szépíti és tökéletesíti. Oly sokan, millió és milliós számban aljasodnak az állatokhoz! Miért nem nemesedünk Istenhez? ... aki azt akarja, hogy szentek legyünk! ... Nem arra hív föl, hogy igazak legyünk mint Isten. Sem arra, hogy bölcssek legyünk, mint Ő. Isten Jézus révén Atyánkká lett: Szeretetté lett. Tehát legyünk mi Jézusban méltó fiai Atyánknak, ki szeretetét igazakra és hamisakra egyaránt kisugározza. Igen, fiai legyünk Atyánknak!

Az emberek erősek, hatalmasok, kimagaslók, emberfölötti emberek akarnak lenni. Van-e erre a célra is magasabb eszmény, mint a jó Isten? ... Sajnos, az ember ki akar a többiek közül emelkedni, csak éppen isteni nem óhajt lenni! ... Mert nem divat!

Divat istentelenné lenni — és tagadja Istent. Divat lábbal tiporni az erkölcsöt — és erkölcs-telenné süllyed. Divat a természetet imádni — és imádni fogja a természetet. Divat a vallást változtatni — és csereberéli hitét. Divat spiritiszta ülésekre eljárni — és hinni fog a szellemekben, a démonokban ... és mindenféle babonában, csak Istenben nem.

Elhagyjuk a boldogságot, amelyre születünk, amelyért hitünk szerint éltünk, amely a miénk és amely boldogságot mindenütt keresünk, csak ott nem, ahol ezt megtalálhatjuk: Istenben!

Aki a boldogságot keresi, tudtán kívül is Istent keresi. Mert nem keresnők a teljes boldogságot, hanem valamiképpen lelkünkben Isten fénye nem ragyogna, mint a teljes boldogság ígérete.

Heidegger, és a sors kitett istentelen gyermeke nem keresi ezt a boldogságot, mert lelke nincs Istenre hangolva. Boldogtalan, mert istentelen! Szent Ágoston jól mondja: «Magad számára teremtetél, Uram, bennünket. És nyugtalan a mi szívünk, amíg Benned meg nem nyugszik». Ha a szem érzéketlen a fény iránt, fog-e látni? Ha a szív és az ész érzéketlen Isten fénye iránt, megrezdülnek-e valaha is Isten kegyelemteljes érintésére? És lehet-e boldog a süketnéma vagy vak oly módon, mint más egészséges ember? Élvezheti-e azt a boldogságot, amit az egészséges érzékszervűek élveznek? Valamiféle boldogság lehet az ő osztályrésze is. De nem az a teljes boldogság, amelyet az ép érzékszervűek megélnék.

A sors kitett gyermekei nem tudják, mily boldogság az: szentnek lenni. Az ő boldogságuk az, ha szívük nem «szorong».

De mi többre vágyunk! Az Isten bennünk van, istenivé akarunk felfényleni. A mi bajunk, ha Istent nem érezzük magunkban. Ha az isteni szikrát, mint valami páncél, mélyen befalazza bensőnkben a bűnnek gonosz kérge. És a fény nem tud betörni életünkbe. Így azután félig emberek és félig állatok maradunk. Kentaurok délcegség nélkül vagy csábító szirének bájosság nélkül... Faunpofájú és kecskelábú démonok... Erre születünk-e mi, Isten képmásai? Haladhatunk-e így egy boldogabb, szebb emberjövő felé? Nem lehetne-e ezt az életet más életre cserélni, istenibbé finomítani... és végül az eget lehozni? ... az ég törvényét a földre? ...

«Nem tudjátok, hogy istenek vagytok?»

Nem tudjátok, hogy ez az új élet, ez a földi és mégis égi világ az Isten országa? . . . Nem lennénk-e boldogabbak ebben az országban? Nem születnék-e meg az «új föld», amely után vágyódunk?

És mi ennek a föltétele? A szeretet! De nem a heideggeri szeretet! Hisz ő csak mértani viszonyokat lát ember és ember között melegség és belső kötelesség nélkül. Az új föld feltétele az igazi szeretet, mert ez önt új lelket, új eszményt az állatemberbe. Ha ez a szeretet lehetetlen, üdvözlésünk is lehetetlen. Ha ellenünkre van, sohasem leszünk a földön sem boldogok. Sőt, a föld még nagyobb borzalmaknak lesz színhelye, mint manapság. Az állati ember fog még mélyebbre süllyedni, az égi pedig elhalványulni.

A Heideggerek az átistenülést, az átégiesítést, az átemberiesítést ugyan soha nem fogják elősegíteni. Az ellenség szeretete — mint eddig — örültség marad. Az erősebb Kain továbbra is agyonveri a jó Ábelt.

Szép eszményeink ugyan mindig voltak, de ezek csak az élet felszínét szépítették. Az irodalmat és a művészetet ihlették. De, ha tette került a sor, az ördög az emberben újra felszabadult. És a vége megint csak nyomor és szenvedés . . . Az eszmények boldogságra nem vezettek. Hiányzott belőlük az Isten szívéből fakadó szeretet.

Azt hittük, a gyönyörök tesznek boldoggá. A legkörmönfontabb élvezetek és a legtermészetellenesebb gyönyörök marcangolták testünket, míg

végre szomorúan és kiábrándulva törtünk össze testileg és lelkileg.

Bíztunk a tudományban. Megpróbáltuk az észet . . . Számbavettük a világegyetemet, megoldvastuk a csillagokat, leírtuk a növényeket, a holt és eleven dolgokat. Összefűztük őket a fogalmak finom fonalaival és a dolgok nem elégitették ki tudásvágyainkat. A legbölcsebbek bevallották, hogy nem tudnak semmit.

No, majd a művészetek segítenek éhségünkön és szomjúságunkon. De a legújabb művészet is a múlt jelenségekbe bonyolódott. Azt, ami örök, a változhatatlan elhanyagolta. De ha akarta volna is, a Magánvalót, az Egyetlent, a Változhatatlant, ami egyedül boldogít, formákban — színekben kifejezni nem tudja. A lelkünk nem pihent meg semmiben. Szívünk tehát továbbra is csak mindig keres, mindig csalódottabb és egyúttal öregebb, fáradtabb és üresebb. Semmi jóban sem találja meg a boldogságát, békességét és örömét. Szóval ott vagyunk, ahol Szent Ágoston volt: «Nyugtalan a mi szívünk, amíg csak Benned meg nem nyugszik, ó, Uram!» Isteninek kell lennie annak, aki boldog akar lenni.

Ez a legkézzelfoghatóbb követelmény is. Ez egyedül a földi életünket szabályozó elv. *Heidegger bölcselete is nem az elvont létet fogja meg, hanem azt, ami az én, a te és a valóságos létet.* Csak nem jut vele semmire. Az egész önmegértésből a teljes semmibe zuhan. Mi is magunkat teljes egészében és valóságában a földi élet örömében és viharában szemléljük. És megállapítjuk, hogy minden, ami

mulandó, az ember létének csak egy kis részét elé-
gíti ki. *Egész létét* semmi boldoggá nem teszi, csak
Isten. Mert Ő a teljes Lét, a kis léteknek ősi forrása
és végső célja. Minden kicsiny a nagy, minden
hiányos a teljes felé törekszik. Máskülönben a
kicsiny még kisebb lesz. És Heidegger, mivel nem
emelkedik fel az Atyához és az Ómagához, a Kez-
dethez és a Véghez, végül is a semmit, a megsemmi-
sülést vállalja magabízottan és vitézül. Isten nélkül
csak ez marad hátra.

Szomorú, ha éppen a kiváló elméjű egyének
jutnak ily sorsra. Az Úr Jézus ugyan sohasem
csodálta a magas műveltségűeket, de az észet ő is
becsülte. Az észet, amely megértésre és igazságra
törekszik. Az észet, amely eszeskedik és nem esztelen.
Tudja hivatását és annak meg is akar felelni.
Igyekszik mindent lehetőleg teljesen, hűen és a
valóságnak megfelelően megismerni. Nemcsak úgy
Heidegger módra: ... «amint én gondolom»,
hanem amint az valóban van! Az Úr Jézus sokszor
bánkódott azért, hogy őt nem értik meg. Isten
országába nem szólíthatta ő sem a hülyéket! ...

Azt mondja az Irás: «dícsérik az Urat, akik Őt
keresik». Mert, akik keresik, meg is találják s azok
dícsérik, «akik megtalálják». Kerestelek Uram és
megtaláltalak. Gondviselő, jószágos tenyereden ta-
láltalak meg. Egész életem minden útja a Tiéd!

Gondoskodás.

Bölcselőknek is gondja a «gondoskodás». De ő nem szívből, hanem csak pusztá ésszel gondolkodik. Az ember, a «más» nem felebarát, csak együttlét valakivel a térben és időben. Mégis foglalkoztatja őt a gondoskodás is, de ebből a gondoskodásból sohasem lesz bensőséges kapcsolat, testvéri szeretet, igazi barátság. Az ő gondoskodása («Fürsorge») sohasem szül közösségi érzést. Az csak «um — zu» viszony!

Pedig az existencia, a létezés, megköveteli a gondoskodást. Emberek kölcsönös gondoskodás nélkül nem élhetnek. És minél szeretetteljesebb a lélek, annál gondosabb is. Közönyös lelkek önzők. Az önzés pedig nagy bűn. Isten országának légköre a szeretet és a gondoskodás.

Mária ott áll a jászol mellett és gondját viseli isteni gyermekének.

Jézus a kereszten függ és gondját viseli isteni anyjának és Jánosnak.

«Asszony, íme a Te fiad!»

«Íme, a te Anyád!»

«És attól az órától a tanítvány magához vette őt.»

A gondoskodást megszentelte a kereszten függő Jézus.

A gondoskodás társadalmi és egyéni erény. A társadalom tartozik gondoskodni tagjairól! Vanak kötelességek, amelyeket csak a közösség teljesíthet. Ilyenek a jogvédelem, a személyiség testi és erkölcsi védelme, a szegényekről való gondoskodás. Az államnak is ezek a föladatai. Az állam van a

polgárokért és nem a polgárok az államért. Sajnos, ez utóbbi eset már nem gondoskodás, hanem jogtalan uralkodás. Az egyén itt megszűnik személyiség lenni, önmagát élni és tehetségeit kifejleszteni. És ha az államfő kimondja: «az állam én vagyok», akkor megszűnik minden egyéni gondoskodás, szellemiség és egyéni akarat.

A gondoskodás célja előmozdítani az emberi személyiség méltóságát és jogait, nem pedig azt lerombolni.

Az emberi gőg azonban arra is képes, hogy magát istenné tegye és a vallás fejévé kiáltsa.

A modern állambölcselet azonban meghunyászkodik és aljas rabszolgaszellemmel igazolni képes még azt a hóbortot is, hogy a vezetők isteni szellemiségek.

Az Úr Jézus a társadalmi rendet megszentelte. Védte a császárok jogait, de védte az Istenét is. «Adjátok meg a császárnak, ami a császáré és Istennek, ami az Istené!» De nem mondotta: Adjátok meg a császárnak, ami az Istené. És azt sem mondotta: Adjátok meg az Istennek, ami a császáré. De Pilátusnak a szemébe mondotta: «Semmi hatalmad sem volna fölöttem, hacsak fölülről nem kaptad volna!»

Isten a császártól nem kaphat semmit, amiye nem volna. De a császár Istentől nyeri hatalmát.

A gondoskodás alulról fölfelé halad. Az élet minden fokozatát a gyermekkortól kezdve a férfikorig, a szegénytől a császárig átöleli. Ápolja a haladást, a fejlődést. Ápolja az egyén és az állam virágzását, jólétét és teljes kialakulását. A gondos-

kodás célja nem csonkítás, hanem a személy teljes megvalósulása.

A gondoskodás Isten szelleméből táplálkozik. Ezért csak az egyén és a köz javára és nem a hatalom felduzzasztására szolgálhat. Sajnos, napjainkban e tétel megfordítottja divatos és borzalmas. A világ és az egyén helyzete kétségbeejtő. Kiveszett a világ szelleméből a legfőbb gondolat. És azért a világ-helyzet javulását — mondja XII. Piusz pápa — csak akkor lehet elérni, ha újból visszatér olyan jogi rendnek a tudata, amely Isten legfőbb uralmán nyugszik és mentes minden emberi tekintettől. Olyan rendnek a tudata, amely védő és büntető tekintetét kiterjeszti az ember elidegeníthetetlen jogaira és védelmezi azokat a támadások ellen . . . minden emberi erővel.

A Szentatya itt főleg a személyiség jogait hirdeti és követeli. Ez az ő öt pontja között az első és a legfőbb.

A gondoskodást — amint azt láttuk — az Ú^r Jézus saját példájával szentelte meg. És bármily egyszerű volt is külső élete, az emberek gondoskodását ő sem utasította el. Hiszen édesanyja őt szeretettel ápolta. Szent József kereste számára a kenyeret isteni gyermeksége idején. Viszont Ő engedelmes volt nekik. Tehát a maga részéről is eleget tett kötelességének.

Mikor föllépett, tanítványai gondoskodtak róla. Ők őrizték a pénzt meg az adományokat. És ők mentek bevásárolni . . .

De főleg az asszonyok vették körül szorgoskodásukkal. Szerettek volna nővérei, szolgálói lenni,

hogy ott legyenek mellette. Kenyérrel kínálják, ruháit mossák, fáradt lábait és nyíratlan haját megkenjék. Voltak is olyanok, akik követték őt és pénzükkel segítségére voltak. Így a Szentírás szerint Mária, ki Magdolnának hivatik és akiből hét ördög ment vala ki. És Johanna, Kuzának (Heródes gondviselőjének) a felesége. Továbbá Zsuzsanna és még sok más, «kik szolgálnak vala neki vagyounukból».

Viszont az Úr Jézus gondját viseli az asszonyoknak. Egyetlen asszonyt sem bocsát el megnyugtató nélkül. A betegeket meggyógyítja. A naimi özvegy zokogása pedig úgy megindítja, hogy föltámasztja halott fiát. A kananeusi asszony idegen, mégis meggyógyítja. Láthatsz néha az utcán öreg, görbehátú anyókat . . . és megsajnálod. Egy ily ismeretlen asszonyt, aki már tizennyolc év óta béna volt és aki egészen meggörcbült és teljességgel föl nem nézhetett, meggyógyított . . .

Egy Jézus-korabeli rabbinikus közmondás azt mondja: «Égesd el a törvény szavait inkább, de ne tanítsd meg rájuk a nőket!» Jézus ellenben a nőket is tanítja és a szamáriai asszonyt Sichar kútja mellett mélységes igazságokra is oktatja. Ismerjük a szent szavakat, hogy az Istent lélekben és igazságban kell imádni!

A tanítványok a városból visszatérve csodálkoznak, hogy az asszonnyal beszélt.

Ahol ilyen a testi és lelki gondoskodás fogalma, ott a «semmi» valóban semmi. Ott nem a «semmi»-ből jött az ember, nem a «semmi»-ben zajlik le az élete . . . és nem a «semmi»-ben semmisül meg.

Ott a szeretet lángol! Szeretetből, Szeretetben élünk és a Szeretet karjai közé rohanunk . . .

Boldog vagyok Uram, mert egész életem a Te gondoskodásodat dicséri. Mennél mélységesebben átérzem életem letűnő napjait, annál fényesebben lángol bennem bölcs vezetésednek és atyai szeretetednek meglátása.

Ki vagyok ?

Korunk hangulatát tartom mindig szem előtt és iparkodom azt Krisztus bölcsesége mellett megvilágítani.

Ő is megérdezte egykor tanítványait: Kinek tartanak engem az emberek? De csak Péter (Atyától ihletett) lángoló szelleme mondta meg: «Te vagy Krisztus, az élő Istennek Fia!»

És kinek tart *minket* a Szentlélek ihlete? Te «Isten képmása» vagy! «Ti istenek» vagytok! Te az «Isten magja» vagy! Te az «isteni természet részese» vagy! Ilyen szép szavakkal illeti az embert a Szentírás . . . És ezt vallottuk mi századokon át . . .

És kinek tart bennünket Kant, korunk hangulatának irányítója? — Az ember az a középpont, aki körül forog az egész világ. Milyenek a növények, állatok és az emberek önmagukban? — Mi azt nem tudjuk. Minden csak olyan, amilyenekké azokat érzékszerveink és eszünk elvarázsolják. Az emberi ész nem másolja *hűen* a külső világot, hanem a *saját képére* és hasonlatosságára teremti . . .

Igy beszéltek Kant után a XIX. század idealistái: Fichte, Schelling és Hegel. Így jelentette ki

Stirner: . . . a világ az én tulajdonom. És helyesebb szavakkal Schopenhauer: a világ az én képzetem. És ugyanez a hangulat szökik elő Heidegger egyéniségéből, mikor elgondolja, hogy mindent csak magamon keresztül «um — zu» és nem önmagában ismerem meg. Az én eszem következőleg nemcsak lemásolja, hanem teremti is a külső világot. Az ember ezért a világ középpontja. Körülötte forog minden — mint a föld a nap körül. Ő ad színt, illatot, alakot és lényezetet a dolgoknak. Sőt Hegel még tovább ment! Azt mondta, hogy Isten is csak bennünk jut öntudatra, bennünk ismeri meg magát. Schopenhauer ezt a gondolatot tovább folytatta: . . . Mikor pedig Isten bennünk öntudatra jutott, belátta, hogy *ő minden nyomor oka*. És elhatározta, hogy *többé nem teremt* . . . Akaratát megszünteti, hogy vége legyen itt minden szenvedésnek. Ez már buddhizmus.

Heidegger Istent nem ismer! Csak az emberi végesség köti le figyelmét, amely halálra szánt lét (Sein zum Tode, Geworfen in den Tod). A gyöngé, olcsó és nagyon is kérdéses lét keseríti. A tökéletes végesség tölti el szomorúsággal. Az elmúlás zordsága hangolja le.

Ki vagy te (kérdezzük mi is) Krisztus szemén keresztül?

Létező vagy! Létezel! Minden létező magában véve is érték. Nem *mi* adjuk a létezőknek az értéket. Az érték a létező tulajdona. Minden létező Arisztotelesz szavával élve egy entelecheia: egy célfelé törekvő létmag, életláng! Ebben a magban, lángban szunnyad az ásvány, növény és állat értékessége,

értékkincsei. Az érték és az értéknek a hordozója elválaszthatatlan bensőséggel forrnak egybe. Amilyen az érték magja, olyan értékek szöknek vagy szökhetnek ki belőle. Más a só, más a topáz, más a kvarc magja. Tehát mind egész más-más értékek és szépségek hordozói; másféle jegecek birtokosai.

A virágok magja szemeink előtt fekszik és tudjuk is, mi rejlik benne; mi bontakozik ki alkalmilag belőle; mily értékek szöknek a napfényre!

Ugyanez áll az állatokról is.

Mégis a tulajdonképeni érték-hordozó az ember. Ő nemcsak érték-hordozó, hanem érték-felfogó is. Az ember értékérző, értéktudó, értékfelbecsülő és értéktisztelő. Az ember boldog, ha fölismeri értékét és vele együtt kötelességét is. Az ember boldog, ha kiéli rejtett képességeit, értékkincseit saját maga és a köz javára. Ő az értékeket rangsorba is állítja és a rangsor csúcsára magát a létet állítja. Az ember lét- és érték-hordozó is egyszerre. De ha mint lét ráismer önmagára és értékeire, képes a *legbecsebb* értékekért, például Istenért, még saját létét is föláldozni. Mennél kiválóbb az ember léte, annál pazarabb a kincsháza. Mert ember és ember között is van fokozat. A személyiséggé csúcsosodott ember érzésében, gondolkodásában cselekedeteiben csodássá magasztosulhat! . . .

De épp ez a fő! Ráébred-e minden ember arra: te ki vagy? . . . milyen kincseket hordoz a te lényiséged? . . . Szóval: milyen existencia, lény vagy? . . .

Keveseknek van bátorságuk és tehetségük feltenni így a kérdést. És még kevesebben tudnak rá

felelni. Embertársaink, de mi magunk is, hét pecséttel lezárt titkok vagyunk. Ismeretlenül élünk ismeretlenek között. Számtalan nyomorúságnak önmagunk félreismerése az oka. Akadhat király, aki inkább szolgaszerepre hivatott. Nézd meg ezt vagy azt a katonát. Inkább hordár, mint tiszt. Van, aki verseket ír és nem értette meg a benső szózatot: neked kishivatalnoknak kellene lenned! . . . Akad, aki drámát ír, mert örömét leli a pénzben, az aranyban. Bátran lehetne aranyműves. Ez vagy az a hadvezér iskolamesternek született. A nagyravágás és a belső elégedetlenség gyakori forrása a hivatás félreismerése. De akad boltos is, aki meg detektívnek született. És detektív, aki jó bíró lehetne.

Nekünk árt az ilyen tájékoztatlanság. Nincsenek lelki szemeink, amelyekkel saját vagy más lelkébe pillanthatnánk. Pályatévesztés az eredmény.

De ha a földön nem is ismerjük ki magunkat, az ég szempontjából tudósok lehetünk. A nevelés folytán az égiek birtokába jutunk. Tudjuk: van Isten, lélek és halhatatlanság. Ezeket az eszméket a bűn kiírthatja belőlünk, de akkor a bűnösök mi magunk vagyunk.

Viszont azt is tudjuk, hogy Isten egyedül végtelen, mi meg véges lények vagyunk. A Végtelen szíve ugyan bennünk is dobog, de mi magunk nem adunk Istennek «öntudat»-ot. Ez káromlás! Ha Istennek nem volna öntudata, véges volna. Az öntudat, ez a legdrágább kincs, már nem tartozna kincsei közé. Esztelenkednék — mint Schopenhauer mondja — és szellemi vaksága volna a földön minden baj forrása. Mi eszesek vagyunk Isten

eszessége kegyelméből, de Isten nem vagyunk! Ő adja eszességünket . . .

Másrészt minden értékek között mi vagyunk a földön a legértékesebbek. Kincseinket, amelyeket Isten adott, ki kell használnunk, ki kell fejlesztenünk! Sőt, kamatoztatnunk is kell a magunk és a közösség javára. Az Úr Jézus egy példabeszédben oktat ki erre. Egy ember, mielőtt elutazna, kincseket oszt szét. Az egyik szolgának öt talentumot adott, a másiknak kettőt, a harmadiknak egyet. Kinek-kinek képessége szerint, hogy kamatoztassák. Aki öt talentumot kapott, még öt talentumot nyert. A két talentumos is kettőt. Aki pedig egyet kapott, elrejtette és nem hasznosította talentumát. Ezért az úr megharagudott és az egy talentumot is odaadta annak, akinek már tíz volt. «Mert, akinek van, annak adnak és az bővelkedni fog . . .» A haszontalan szolgát pedig a külső sötétségre vetette. Ott pedig lesz sírás és fogak csikorgatása.

Felelősek vagyunk tehát tehetségeinkért: testi és szellemi kincseinkért. A mag kicsirázik. A kis állat igyekszik megvalósulni. Annál inkább kell «Isten magjának» isteni életben, tökéletességekben és erényekben kivirágoznia.

Az ember nemcsak magános, hanem társas lény is, tehát úgy egyéni önző mint önzetlen társas ösztöneit, nemes érzéseit és erőit tartozik felféltetni. Sőt, a keresztény Krisztusban és Krisztusból él. Azért Krisztus szellemében kell lelkét szüntelen megújítani. Amint Szent Pál írja: «Emiatt hajtom meg térdemet a mi Urunk Jézus Krisztus Atyja előtt, adja meg nektek az ő dicsőségének

gazdagsága szerint, hogy az Ő Lelkének erejével a belső emberre nézve megerősödjete, . . . hogy Istennek egész teljességéig beteljetek». Ez az Istennel telt ember embertestvéreihez «mindig alázattal és szelídséggel» járul «türelemmel elviselven egymást szeretetben». És megőrizni igyekszik a lelki egységet a béke kötelékében. «Egy test és egy lélek, amint hivatástok reménye is egy.» «Mind-egyikünknek Krisztus ajándékának mértéke szerint adatott kegyelem.» «Némelyeket apostolokká, némelyeket prófétákká, másokat viszont evangélistákká . . . rendelt a szentek teljes kiképzésére, Krisztus testének fölépítésére, míg mindnyájan eljutunk a hitnek és az Isten Fia megismerésének egységére, a teljes férfikorba, Krisztus teljes fejlettségének korhatárába.»

A krisztusi világnézet csak így nézheti az embert. Van olyan bölcs, aki a Wotan szellemét igyekszik fajtestvéreibe megújítani. De mi azt mondjuk: mindent Krisztusban kell megújítani! Az istenek alkonya már leáldozott. Krisztus azonban ma és örökké ugyanaz. Ezt «az igazságot követvén, a szeretetben növekedjünk minden tekintetben. Abban, aki a fő, t. i. Krisztusban» (Efez. 4, 1—17). «Újultok meg — folytatja Szent Pál — gondolkodástok szellemében és öltözzetek új emberbe, aki Isten szerint van alkotva igazságban és szentségben» (u. o. 23—24).

A mai pogány szellemiség elszakadt Krisztustól. De tud-e fenségesebb és magasztosabb életet és életformát (existenciát) élénk varázsolni? . . . Tud-e szebb és reményteljesebb jövőt képzeletünk elé tárni,

mint Krisztus követése? A mai borzalmas világban nincs Isten- és nincs emberszeretet. Minden kegyetlenség és hátborzongató véres gyűlölet abból az újraföltűnt pogány világfelfogásból ered, amelyet egykor Krisztus legyőzött, de most újból föltámadt.

De korunk barbársága is kiéli magát és gonosz gyümölcsei majd felnyitják a század fiainak és leányainak a szemét. És utódaink évszázadokon keresztül tanulni és hallani fogják, hová vezet az Isten-tagadás és Krisztus-gyűlölet.

«Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok is tökéletes» — mondja az Üdvözítő.

Isten lebegjen szemeink előtt, aki szeretettel alkotott mindent és szeret is mindent.

«Vigyázzatok tehát testvérek, hogy óvatosan járjatok mint bölcssek és nem mint esztelenek. Jól használjátok föl az időt, mert rossz napokat élünk» (u. o. 5, 15).

Ki vagyok én? Bárcsak kezünkben volnának mindig Szent Pál apostol levelei! . . . Hiszen mindegyik erre a kérdésre felel és életbölcséséget sugároz lelkünkbe szomorú napjainkban. «Mert sokan — sírva mondom — úgy viselkednek, mint Krisztus keresztjének ellenségei, kiknek végük a romlás, istenük a has és dicsőségük az ő gyalázatukban áll, . . . kik a földieket hajhásszák. A mi hazánk ugyanis a mennyekben van, ahonnan az Üdvözítőt is várjuk, a mi Urunk Jézus Krisztust, aki átalakítja a mi gyarló testünket és hasonlónvá teszi az Ő megdicsőült testéhez.»

Ki vagyok én? A mennyek országának tagja. Az én földi létezésem ez a tudat magasztosítja

... és megdicsőíti. És erőt ad arra, hogy a kegyelemből nyert képességeimet Isten dicsőségére és magam égi javára kifejlesszem. Krisztusban megvalósuljak! ...

De az a vég! ... Az a vég! ...

Heidegger teljes határozottsággal állítja, hogy minden lét véges. De honnan erednek a lények, ha minden véges és Isten nincs? Ki szüli és szülte a lényeket? Mi is tudjuk, hogy minden időben keletkezett és keletkezik, de a gondolatunk mögött ott díszlik az első ok. Minden okok oka. A metafizika Arisztotelesz óta tanítja, hogy első oknak kell lennie, mert ha nem volna első ok, akkor még ma sem és sohasem volna semmi létező. Mert minden a világon véges. Ami pedig véges, az nem keletkezett önmagától. Hiszen senki sem lehet önmagának az apja és minden gyermeknek van szülője. Ha tehát az egész világ véges, akkor az egész világ valakinek, tehát a végtelen első oknak a szülöttje. Az első okot pedig senki sem szülte. Az egyszerűen van. Ő a Lét és minden más létnek az anyja. Ő a Lét. Létezésének magyarázatát önmagában bírja. A Lét, létezés és élet benne egy. A Lét azért Lét, mert benne a létezés összeesik a Léttel. Ha ez nem volna igaz, akkor a Létet valaha megelőzte volna a «Semmi». De «semmi»-ből semmi sem eredhet. Ez nyilvánvaló. Ha «Semmi» valaha is uralkodott volna, akkor ma is a «Semmi» uralkodnék és a Semmi birodalma pusztá volna és üres.

De mi a lét? A Szentírás megmondja! A Lét az Isten. Az első ok. «Én vagyok, aki vagyok» — mondja az Úr Mózesnek a csipkebokorban. És azt

üzeni Mózesnek a Fáraónak: «AKI VAN . . . parancsolja». Fáraó ezt a nyelvet megérti, mert tudja, hogy mi a Lét. Egyiptomban a Lét nem volt titokzatos fogalom.

Az istentelenek természetesen ezt nem értik. Heidegger ezért vallja: *Ex nihilo omne ens qua ens fit.* (Was ist Metaphisik? 25.) Más szóval minden létező, mint létező, a semmiből lesz. Más szóval: Ő a «Semmi»-t Létté teszi. Teremtő erővé magasztalja. Ásvány, növény, állat és ember a Semmi erejéből, hatalmából és szelleméből ered. Mi erre azt is mondhatnánk: tehát a «Semmi» az Isten. De ő Istent nem ismer. Egyébként is szokása, hogy nem bizonyít. Tétéleit kérdőmondatban teszi föl. Azt akarja, hogy más feleljen neki és helyette.

Mondhatnók azt is, hogy mindazzal, amivel mi a Lét fogalmát csak kitöltjük, ő a «Semmi»-t tölti ki. De ő ezt nem mondja! Tehát a «Semmi» csak semmi marad.

A Lét fogalma más. A Lét minden . . .! Sőt: mindennél is több! A Lét végtelen. Minden a Végtelenben van, a Végtelen pedig mindenben. «Isten minden» — mondja a Szentírás. De nemcsak minden. A világmindenségnél is nagyobb a Végtelen, mert a mindenség, mint ilyen, véges. De a Végtelen: végtelen. A Lét nincs a mindenségben bezárva. A mindenség a Lét tenyerében pihen, mint egy porszem.

Heidegger a Semmi ölen kesereg, hogy minden véges. Aminek az oka a «Semmi», az nem lehet más mint véges, ha ugyan a «Semmi» szülhetne valamit. De nem szülhet végest sem.

De a Végtelen teremtményei is végesek! Tehát mi is keseregjünk, hogy minden elmúlik, . . . hogy minden véges . . .? Dehogy kesergünk! Mi tudjuk, hogy a halál után is élni fogunk! . . .

A Végtelen mindent teremthet, csak egy önmagával azonos és egyenlő Végtelent nem. Akkor ugyanis már két végtelen volna, illetőleg egyik sem volna végtelen, mert a Végtelen csak egy.

De a Lét alkotásai, bár végesek, mégsem szánni valók. Bár minden véges, mégis mindenben ott van a Végtelen pecsétje. A változó, a véges és mulandó lények valamikép mind hordozhatnak föltétlen és örök értékvonásokat. Hiszen mindenben benn van az első OK. Sőt, Szent Pál a korinthusi levélben azt óhajtja, hogy Isten legyen mindenben minden. Az efezusiban pedig, hogy Isten mindenekben mindenné teljesedjék.

Az emberi ész Isten ezen örök kézjegyeiből következtet arra, hogy van Isten. Ezek Isten létének bizonyosságai.

Krisztus eljövetelekor az angyalok énekelték: «Dicsőség a magasságban Istennek és békeség a földön a jó embereknek». Énekelték, mert a «jó hír» az evangélium híre zeng már ezentúl a földön. Elérkezett Isten országa. Isten velünk van! Van-e ennél biztatóbb, szívvidámítóbb hír?!

Filozófusunk és követői elszakadtak az «út, igazság és élet» forrásától. És egyedül maradtak. Ők a «semmi»-ben magára maradó és csak önmaga talpán megállni akaró embert ábrázolják. Ők a semmibe «vetve» és «halálnak szánva» hősiesen akarnak meghalni. Ez nem époly nagy dolog, amin

csodálkozni lehetne. Hiszen sokan mentek és mennek az akasztófa alá is keserű jókedvvel. Vígán halunk meg — mondják. A németek, a Niebelungok népe tud így meghalni. A «sors» karjai közé esnek, miután Isten gondviselő kezét elvetették. A drámának itt azután vége van!

Más az élethangulata az istenes embernek. Az istenes ember leolvassa az ásványok kristályos formáiról, a bámulatos szép növényvilág illatából és színeiről, az állatvilág erejéből és életnyilvánulásából, az embernek a Végtelen felé irányuló gondolataiból és lelkesedéséből, hogy van első ok. Hogy ez a mi Atyánk, gonviselőnk és végcélunk.

A «Semmi» és a «Sors» bölcselete a legnaivabb és legszánandóbb szellemiség. Elkeseredett élethangulat, elégedetlen kedélyvilág, csalódottság és benső meghasonlás szülhet ilyen gondolatokat, hitetlen életalakítást, de a mindennek legmélyére tekintő és ott fürkésző bölcseleti ész ezt nem elégíti ki. Semmiféle tudós fő nem veszi föl tudományos gondolatai, eszméi közé a «Semmi» és a «Sors» fogalmát. A közéletben megszokásból is kimondjuk ugyan e szavakat, mint pl. az «izé»-t is, de jelentőséget nem tulajdonítunk nekik. E szavak ismeretlent helyettesítenek!

Viszont a tudós, mennél mélyebbre hatol tudományos kérdéseibe, annál világosabban felragyog előtte az első Ok, a mindennek az Alapja, szóval az Isten. És ezek a kemény szavak (ok, alap) kutatásai közben ellágyulnak. Az erő, a hatalom jósággá és szeretetté finomulnak. Az egész mindenséget átható gondviselés pedig Atyává magasztosul.

És ha mindenki, tudós és nem tudós belső emberré finomulna és olvasni tudna lelke rezdüléseiben, vágyaiban, fohászaiban, észrevehetné, hogy «Isten az, aki bennünk mind a jó szándékot, mind a véghezvitelt eszközli jóakaratából». És azon lennénk, hogy «Istennek zúgolódás és habozás nélkül kifogástalan és egyszerű gyermekei legyünk a gonosz és elvetemült nemzedék között», . . . akik között úgy világoskodunk mint a fényforrások és megtartjuk az élet ígét. (Szent Pál Filip. 9, 13—15.)

A vég minket nem nyugtalanít. Tudjuk, hogy Istentől jöttünk és Őhöz térünk vissza. A mennyországától pedig nem félünk. És azért «Isten békesége, amely minden értelmet meghalad, megoltalmazza szívünket és elménket Jézus Krisztusban» . . . És tudom, hogy «mindent megtehetek azáltal, aki engem erősít.» Így beszélt Szent Pál és ez ígék harsognak az Úr Jézus szelleméből is, Számunkra az élet csak föltételes megállóhely és út a boldogság felé! Szorongás (Angst) nem fog el bennünket. A szorongás a lélek mélyén nyugtalanító isteninek fenyegető visszhangja a tudatban.

A vég, a vég pedig a dicsőség koszorúját lengeti felénk. Hisszük, hogy nem a pokol feneketlen mélységébe, nem a megsemmisülésbe zuhanunk. Minket Krisztus vár az út végén!

Vigasztalják csak magukat a Niebelungok fiai hőseik makacs és halálbarohanó hősiességével. Mi tudjuk, hogy a krisztusi élet hősiebb élet, mint az ő elvilágiasodott lelkű és Isten nélküli életük. A mi hőseink új világot alkottak és nem az éjsza-

kába foszlottak. Ez a világ a romboló szellem minden erőlködése dacára Krisztus keresztje tövén született meg és nem az erdők borzongató mélyeiben lépett a népek képzeletébe.

Hősies szellem.

Korunk hangulata hősies. Oly világban élünk, amelyben a jóság és a gonoszság küzdelme egymás ellen szinte titáni. Akik ezen írásomat olvasni fogják, talán visszaemlékeznek majd korunk egyik nagy államférfiának mondására: világnézet harcol világnézet ellen. Ha a gonosz szellem a küzdő téren marad, a világ ismét rendbe jön.

Igaz-e ez? Lehet, hogy a katonák már leteszik fegyvereiket, de a szellemet végleg legyőzni, új meggyőződést ojtani az ellenfelek lelkébe, vajmi nehéz lesz.

A látható fizikai világ be van ágyazva a láthatatlan elektronok és sugarak birodalmába. Észrevesszük-e ezt szabad szemmel?

A látható szellemi világ is be van falazva a láthatatlan szellemi világba. És itt nemcsak a szívekben-lelkekben meghúzódó láthatatlan meggyőződésekre gondolok, hanem a jó és gonosz szellemi lényekre is, akik közöttünk élnek és javunkat vagy romlásunkat okozzák. Ezek az angyalok és az ördögök!

A világegyetemben semmi sincs elszigetelve. Amint a bolygó eredetében, fejlődésében és legcsekélyebb átalakulásában is az égen marad, amely átöleli; úgy az ember gondolataival, szabadakara-

tával, szenvedélyeivel és ösztöneivel, egész lényével érintkezik a szellemvilággal, mely közte és Isten között létezik. Ezerféle titkot, sugallatot nyerünk tőlük és bizony a sok mindenféle rossz eredetét e láthatatlan gonosz seregek indításában is kereshetjük. Minden ember érzi a sátánnak gonosz támadásait és kisebb-nagyobb öntudatossággal ráeszmélhetünk arra, hogy a gőg és az érzékiség, az önzés és a halál magvát ő hinti belénk. A démon titkos működése ébreszti fel rendetlen ösztöneinket és hajlamainkat. Ez rontja meg tiszta szellemisségünket. Innen ered lázadásunk és hitetlenségünk Isten és minden isteni világszemlélet ellen. Mert az ördög is a saját szellemi birodalmát igyekszik fölépíteni. Mindennap hallunk misztikus felsohajtásokat arról, honnan van, miért van a világban az a rengeteg gonoszság, vadság, gyűlölködés és barbárság? ! A sátántól!

De így volt ez már a krisztusi világban is. Azért buzdította híveit Szent Pál: . . . Öltsétek föl az Isten fegyverzetét, hogy az ördög incselkedéseivel szemben megállhassatok . . . «Mert nem a test és a vér ellen kell küzdenünk, hanem a fejedelmek és hatalmak, e sötét világ kormányzói ellen, *a gonoszság szellemei ellen az égi magasságokban*. Ennek okáért ragadjátok meg Isten fegyverzetét, hogy ellenállhassatok a gonosz napon és megállhassatok, mert mindent megtettetek . . .» És hogyan van felfegyverezve Krisztus hőse Szent Pál szerint? . . . Milyen az ő katonája?

«Úgy álljatok tehát, hogy derekaitokat felövezétek *igazsággal* s rajtatok legyen az *igazság vértje*,

lábatok saruja a *béke evangéliumának* hirdetésére legyen fölkészülve!

Mindezekhez vegyétek a *hit* pajzsát, amellyel felfoghatjátok a gonosznak minden tüzes nyilát. Azonkívül

vegyétek föl az *üdvösség sisakját* és a Lélek kardját (vagyis az Isten Igéjét)!

Mindenkor pedig Lélekben esedeztetek imádságban és könyörgésben.»

Krisztus hőseinek fegyverzete kitűnő: A hit és az igazság a szívben; az igazság az erkölcsi életünkben, a kegyelem sisakja fejünkön; Isten igéje szánkban és örömteljes készség lábainkban elmenni és hirdetni Isten igéjét. Ezek a mi fegyvereink!

Ezzel a fegyverzettel győz Krisztus katonája és országa.

Krisztus hősei titánok. Titánok nemcsak a harctéren, hanem a *közéletben*, a hivatalokban, a műhelyekben, a gyárakban, az élet egész piacán. Csak a jó Isten tudja, mennyi hősies lélek halt meg Európában az elmúlt évtizedekben Krisztusért és saját üdvösségéért és hitéért! . . . Titánok a *társaságban*, mert szemeik előtt az Üdvözítő szavai: «Aki megvall engem az emberek előtt, azt az Emberfia is meg fogja vallani Isten angyalai előtt. Aki pedig megtagad az emberek előtt, az meg lesz tagadva Isten angyalai előtt».

E titáni lelkeknek mondotta az Úr Jézus: «Tüzet jöttem bocsátani a földre és akarok-e mást, minthogy a föld lángra gyulladjon? !» . . .

Titánoknak mondta: «Ne véljétek, hogy békét jöttem hozni e földre. Nem békét, hanem kardot!

Mert elválasztani jöttem az embert atyjától, a leányt anyjától, a menyet a napától . . . És az ember ellenségei a tulajdon házanépe . . . » «Aki jobban szereti apját vagy anyját, mint engem, nem méltó hozzám . . . És aki jobban szereti nálam fiát vagy leányát, nem méltó hozzám . . . És aki föl nem veszi a keresztyét és nem követ engem, nem méltó hozzám . . . Aki megtalálja életét, elveszti azt. És aki miattam elveszti életét, megtalálja azt . . . »

Krisztus országa harcban áll örökké az ördöggel. Krisztus vagy az ördög. Választani kell. Az elmúlt évtizedekben Európában sokan választották az ördögöt Atyjuk helyett. Életüket akarták megtartani az ördög segítségével és elárulták földi szüleiket is és a jó Istent is.

Tüzet jöttem bocsátani a földre, hogy ez a lusta föld föllángoljon és újra éljen! . . . Szeresse az isteni értékeket és javakat! . . . És nem az ördög gyönyöreit és ígéreteit! . . .

Az ördög a test jólétét hirdeti. Földi paradicsomot ígér. Krisztus azt mondja: «A lélek az, ami éltet, a test nem ér semmit» . . . «Mit használ, ha az ember az egész világot megnyeri, de lelkének kárát vallja» . . . «A lélek, az, ami élet, a test nem ér semmit» . . . «Az ígék, amelyeket nektek mondtam, lélek és élet . . . » A tanítványok közül is soknak nem tetszettek e szavak és elhagyták Jézust. «Talán ti is el akartok hagyni?» . . . — kérdezte a tizenkettőt. Péter felelé: «Uram, kihez menjünk? . . . az örök élet ígéi Nálad vannak! Mi hisszük és megismertük, hogy Te vagy Krisztus, az Isten Fia».

Krisztus titánjai tudják, miért harcolnak. Az

örök élet ígéinek igazságaiért. Nem a semmiért. Nem a semmibe rohanásért, hanem az örök életért. A lélekért!... Az igazi boldogságért, amelyet Isten az Ő választottjainak elkészített.

Az ige ma sokféle. A könyvek, a rádió, a film, az emberek maguk között szórják az igét. A politikusok harsonázzák az igéket. A propaganda megszervezve ámitja az embereket. De ezek nem az örök élet ígéi!... Nem Krisztus elvei. A krisztusi elveket hirdetik az evangélium, a tepmlomban a papok, a jó könyvek és jó társaságok. Ezekért az elvekért érdemes meghalni. És meg is haltak éretük az elmúlt tíz évben rengetegen...!

De az ördög tábora is kész harcra és hősi halálra. Ott is lángol az elvekért a harc. De ezek az elvek nem «élet és lélek», hanem halál és semmi. A lélekben ők nem hisznek, de annál inkább a földi boldogságban.

A harc nem szűnik meg. Az élet többé nem álom-élet. Nem lassú tempó. Ellenkezőleg! Izgagtott cselekvés, hódítás, sőt: rekord! Ma minden emberi tevékenység rekordra, csúcspontra törekszik. Krisztus igazságai is valaha rekordhódításra törekedtek és meghódították a római birodalmat. Ez a szent láng nem hamvadhat el, hiszen... «tűzet jöttem bocsátani a földre»... Krisztus ígéiben ma is tűz, véres tűz lángol! Bárcsak követőiben és apostolaiban is ez a tűz lángolna!... A rekordig!...

Ha az «élet és a lélek» ígéi bennünk is valóban élet és lélek, akkor majd átalakul a kor szelleme újra... Akkor a tudomány, a szépirodalom, a mű-

vészet, a technikai fejlődés, a hősies isteni és emberi szeretet, szóval az isteni élet követeléseit fogja szolgálni.

Ha ellenben az ördög szelleme győz, akkor a pusztítás, rombolás és a gyilkosság keserű eszméi tovább is uralkodni fognak.

Ez a szellemiség nem ismer maga fölött sem Istent, sem embert. Sem tekintélyt, sem felebarátot. Sem egyéniséget, sem erkölcsi személyiséget. Ez a szellem csordába tereli az egyéneket. És a csordaszellemet neveli beléjük, a rabszolga-szellemet, hogy ne keressék és fejlesszék önmagukat, hanem a létért való harcban pusztuljanak el: a köznek vagy annak a kedvéért, aki a közt képviseli. A Fáraók világának szelleme szállna le a földre. A milliók egy miatt. S a népek, a fajok közötti harc a végső elpusztulásig fokozódnék, mint a barbárság korában . . . Krisztus előtt . . .

Keresztény hősökre van szükség, akik a keresztény értékeket megbecsülik és szívük vérével is megvédik. A keresztény hős jelszava: «Nem halok meg, hanem élek és az Úr tanait harsonázom . . .» Non morior, sed vivam!

A titokzatos jövő homályába nem láthatunk. Ki tudja, mily sors szakad ránk a nagy világégés után? . . . Milyen szellemiség fog majd kirobbanni a véres harcokban kialakult katonai lelkekben? S mily erőik forrataga és vihara zúdul Krisztus híveire és elveire? . . . Hősies erőnk elég lesz-e a küzdelemre? . . .

Szomorú sejtések és izgalmas gondolatok riadoznak lelkemben! Ördögi kísértéseknek és megpró-

bálatásoknak kerülhetünk a sodrába. Azért kell lelkünket erősíteni, hősieen megedzenünk, . . . Krisztus világosságával és erejével újra felvillanyoznunk. A gyöngék a kísértés óráiban elbuknak. Csak a Krisztus ígéreteivel és kegyelmével átfűtöttek dacolhatnak a viharokkal és szenvedésekkel egészen a halálíg.

Krisztus érettünk szenvedett a halálíg, a kereszt-haláláíg. A haláláíg! . . . de nem a megsemmisülésíg, a semmi-íg, hanem a dicsőségbe nyíló halálíg. Vállaljuk-e mi ezt a halált is, ha élénk dobban? . . .

Ha Heidegger hívei tudnak meghalni a semmiért, meg tudunk-e mi halni Krisztusért, az istenfiúságért . . . — hősieen?

Krisztus megjósolta, hogy az Ő hívei szenvedni fognak az igazságért. Sőt! — mondotta: «Boldogok vagytok, ha szídalmaznak és üldöznek titeket és hazugul minden rosszat mondanak ellenetek miattam . . . Örüljete és vigadjatok, mert jutalmatok bőséges a mennyekben!» És szenvedtek az apostolok! . . . És háromszáz éven át halálba rohantak az üldözött keresztények: Krisztus koronájáért! . . . A keresztény élet minden időben hősie élet volt. És addig ragyogott, amíg a hősök hősieen küzdöttek. Mikor az élet ege kiderült és nem kellett küzdeni, akkor a keresztény élet is ellanyhult.

De ezekben a harcokban mi nem vagyunk egyedül! Nem küzdünk egymagunkban. Krisztus is küzd értünk. Imádkozik értünk az Ő Atyjához és kegyelmeivel eláraszt bennünket. «Atyám! — így esdett halála előtt — akarom, hogy akiket nekem adtál, szintén ott legyenek velem, ahol én vagyok.

Hogy lássák az én dicsőségemet, amelyet nekem adtál, mivel szerettél engemet a világ teremtmése előtt . . .»

«Szent Atyám! Tartsd meg azokat a Te nevedben, akiket nekem adtál, hogy egyek legyenek, miként mi is» . . . «Mibennünk egyek legyenek!» . . .

«Nem e világból valók ők, ahogy én sem vagyok e világból való. Szenteld meg őket az igazságban. A Te szavad igazság!»

Az élet küzdelmeiben tehát nem kell félnünk! Krisztus ígérte, hogy velünk van. Ez az ígélet szent. A mi hitünk Krisztus szeretetébe veti horgonyát. És ez a szeretet . . . végtelen . . .!

A halál fullánkja.

A halál a hívő keresztény lelkében nem félelem-ébresztő, hanem reményt gerjesztő. A halál csak látszat, nem valóság; a halál nem megsemmisülés, nem teljes megszűnése a létezésnek, mint azt korunk hitetlen, a «sorstól kivetett» bölcselői vélik. A halál csak átmenet a lét egyik alakjából a másikba. A fizikai világból a szellemibe! . . .

Isten nagy kegyelme, hogy mi ezt tudjuk. Mert tudja-e a lepke, hogy ő előbb hernyó volt? És tudja-e a hernyó, hogy belőle mily remek lepke szárnyal föl a légi világba? . . .

Tudja-e a béka: hányféle alakon keresztül valósul meg? . . . És tudják-e ezek az alakok: miből erednek és mivé fejlődnek?

Az ember tudja, hogy ő először Isten gondola-

taiban mint testetlen eszme élt. Aztán az erő rendszerébe került és innen testesült meg...

Sokáig csak ennyit vagy ennyit sem tudott az ember.

A halál sokáig a népek lelkében mint megsemmisülés tűnt föl. A halál mint az élet lángjainak teljes kialvása szerepelt. A zsidók is így gondolkodtak. A 113. zsoltár így énekel:

«Nem a holtak dicsérnek Téged, Uram!

És egy sem azok közül, akik az alvilágba szálltak,

Hanem mi, kik élünk, dicsérjük az Urat

Most és mindenkoron...»

Az Úr Jézus szemében pedig a halál: *álom*! Mikor föltámasztja Jairus leányát, azt mondja a siránkozóknak: ... «A leányzó csak aluszik...» Mikor Lázár halálát közlik vele, azt feleli: Lázár csak alszik. Aki alszik, az fölébred! A zsidó és a pogány hit még nem ismerte, hogy a halálból új élet keletkezik. Sem a zsidó Seol-ban, sem a görög Hadesz-ben nem volt új életremény. Az Úr Jézus hozta ezt a tant és a keresztények boldogan aludtak el az Úrban. A katakombák sírjain ily föliratok vannak: Vivas! — Élj!...

Hitünk szerint a halál a bűn zsoldja. A Megváltó ezt a zsoldot megfizette s a halál ugyan mint álom megmaradt, de él az új életre való ébredés reménye a lelkünkben. Azért énekeljük Róla: ... «aki halálunkat saját halálával lerombolta és életünket föltámadása útján visszaszerezte»... Szép ez a gondolat is: «Halálood leszek, ó, halál! És halálood leszek, ó, pokol!»

A halál tehát az élet egy más alakja. A test le-

foszlik a lélekről, a lélek kiszabadul a romlandó test karjaiból és folytatja fényesebb életét. A lélek vár. Várja azt az időt, mikor a romlás teste helyett a megdicsőülés testét nyeri el.

A halál Krisztus szellemében megállóhely a földi és a végleges mennyei, illetőleg pökoli lét között. A jók boldogan húnyják le szemeiket. A bűnösök ellenben szorongással.

Ez a szorongás: halálfélelem, a büntetéstől való félelem. Kiergegaard is, Heidegger is keresztény ősoktól származnak. Az ősök sejtjei bennük élnek, gondolataik bennük reszketnek, szellemiségük bennük izgulnak. Ez az «Angst» még Voltaire-lelkét is megrázta halálos ágyán! A semmi borzalmas, hátborzongató, kétségbeejtő erő. Hiszen még a sötétség is kellemetlen! Hát még az örök sötétség, a megsemmisülés milyen hatással van az idegekre és a szellemre?... Érdemes ezért élni?... A semmiért?!

Viszont Krisztus követője a halálban fölszabadulást, megnyugvást talál. Várja a halált, az új élet kapujának föltárását!...

Eljön az idő, mikor «e világnak alakja elmúlik» — mondja Szent Pál. Minden bűn és erény megszűnik és a legutolsó ellenség, amely elpusztul, *a halál* lesz. Többé nem lesz szerepe a mindenségben. Itt már csak élet lesz. A jók vagy a rosszak, a nemes hősök vagy a «Semmi» hőseinek boldog vagy elkárhozó élete. A halál fullánkját vesztli!

Allelúja.

Az Úr Jézus szellemében a halál: álom. Az álomból pedig van fölébredés. Életre keltek a naimi ifjú, egy szegény asszony egyetlen fia; Jairus előkelő zsidó leánya; végül Márta és Mária fivére: Lázár. Egy fiú, egy leány és egy felnőtt férfiú. És előjöttek sírjaikból sokan Jézus föltámadásakor is.

A halál az élet egy formája. Az anyagi test nem lényeges. Fő a lélek, amely a föltámadáskor szellemi testet ölt magára.

A tudomány nem ellenzi a föltámadást. Az anyagelvű tudós tagadhatja, de nem tudományosan, hanem világnézetből. Mert 100⁰/₀-os igazság a természettudományban kevés akad. Azért van helye az egyéni föltevésnek is a tudományban. Az egyéni föltevés viszont függ a neveléstől, az olvasmányoktól, a környezet ráhatásától, a tanárok állásfoglalásától, az irodalomtól s az egyén erkölcsiségétől.

Az a nemzedék, amely Heidegger szellemével egyivású, régebben a «német» darwinista tanárok, a rejtett vagy nyíltan anyagelvű bölcselők előtt ült. Volt idő, mikor Haeckel, a Hertwig-testvérek, Sigwart, Bölsche, Wundt stb. tanárok könyveit milliók és millió példányban olvasták. Tehát növénydékeik sem Istent, sem lelket nem ismertek. De hol vannak ma ezek a tanárok? Ki hisz ma tanaikban? A hitetlenség azonban megmaradt . . . Szerencsétlen szellemi lények (existenciák) ők, mert hisz ki vallja ma a darwinismus-t? . . . És ki vallja a lélek nélküli lélektant? . . . (Pszichologizmus.) Pe-

dig a halál utáni életnek ezek a főellenzői: az isten- és a lélektagadók; az anyagelvű szellemiség!

Ma más kérdések vannak felszínen. Egyik modern írónk szavait átveszem: . . . »Színtelen, hangtalan, alaktalan, fekete atomok világtalan örök zápora a világ. És az ember színt, hangot, formát, millió gazdagságot ad ennek a fekete özönnek. És visszaajándékozza azt Istennek, mint az emberi lélek csodálatos bokkrétáját» . . . E sorok költőiek, de találók. Az anyagvilág tényleg a fekete atomok vagy a még kisebb elektronok özöne, zápora. De a világ több, mint elektron! Tele van élet- és létcsirákkal. Már a kristály is az élet szerveződésének kezdetleges megnyilvánulása. A növény- és az állatvilág pedig millióféle *életcsirák*, életmagok kiteljesülése az elektronokból. Isten laboratóriumában nemcsak anyag, hanem a régiek: Plátó, Arisztotelesz, Szent Ágoston szerint ideák, entelecheia-k, semina rationis, eszmemagok is vannak, amelyek az elektronokból testet öltenek magukra. Az újabb Tudósok dominansoknak (Reinke), idée directrice — vezető eszmének (Claude Bernard) nevezik ezeket az életcsirákat, amelyek az elektronokból testet öltenek. Az anyag e végtelen kis szemcséi önmagukban az életnek, a léleknek vagy a szellemnek még semmi jelenségeit nem csillantják. A költőnek tehát igaza van, hogy fekete, alaktalan stb. létezők. De arra jók, hogy a testetlen létmagvaknak testet adjanak.

Ha Karlsbadban a meleg forrás medencéjébe ibolyát vagy szegfűt teszek, bizonyos idő múlva kemény burok veszi körül e virágot, de alakját

megtartja. Új testet kap. Az élet őscsirái is így testesültek meg. De finomabban . . . !

Azután tudjuk, hogy a természetben semmi el nem pusztul. Az anyag különféle alakot nyerhet, de meg nem semmisül. Ez az anyag megmaradásának a titka.

De az energia sem semmisülhet meg. Ez az energia megmaradásának a tana (elve).

És csak az élet semmisülne és pusztulna el? Az élet, a lélek és a szellem semmisülnének meg? Az anyag, az elektronok világa nem mutatja semmiféle megjelenésében sem, hogy végtelen erejű. Sőt! Ép azért, mert alakot változtat, mondhatjuk, hogy véges. És mert véges, bizonyos határok között módosul. Nem hű egyik alakjához sem. Az anyag engedelmeskedik, ha kell, a ráható erőnek. Engedelmeskedik az életcsiráknak, amelyek benső mivoltához idomul az anyag és nekik külsőt kölcsönöz. Csak a véges engedelmes és változó. A Végtelen változhatatlan.

Ezek az életcsirák megtestesülnek, de testi kötösük rövidebb-hosszabb életű. Azért gondoskodnak, hogy a test halála után is magjaikkal új életre ébredjenek. Meghalnak és föltámadnak. Hervadásból új életszínek szikráznak.

Az élet csúcsa az ember. Lelke pedig szellem. Magára ébredő, öntudatos szellem. A növény és az állatvilág lelke szigorúan az anyaghoz van kötve. Olyan a test, amilyen a lélek. A test lelkes anyag. A lélek pedig *anyagba* ojtható élet.

Az ember lelke több, mint csak éltető lélek. Azért mondjuk: az ember lelke szellem. Épp azért

e szellemnek vannak olyan működései, amelyekben a test nem vesz részt. Az eszmék és az értékek világa, a tiszta matematika és geometria, az irodalom és költészet stb., csak a szellem művei. A szellem tehát több, mint az állati lélek és több, mint az egész világ. Szépek azért az említett költőnk idézett szavai, hogy az ember millió gazdagságot ad ennek a fekete özönnek és visszaajándékozza Istennek, mint az emberi lélek csodálatos bokrétáját (Szabó Dezső).

Sőt az ember ennek a néma világnak a megszólaltatója. Ő (Novalis szerint) a világ felmérője. Vagyis minden fölött áll és saját szellemében színt, hangot, alakot, fényt kölcsönöz a világnak. Felbecsüli, értékeli a létezőket. Megállapítja mindennek a hivatását, rangját, becsét, hasznát. Az ember, mint mondják, nyelvet ad a néma mindenségnek. Lappangó erőit fölszabadítja, sőt elnyomott képességeit kivirágoztatja. Az ember a növény- és az állatvilágot, sőt sajátmagát is nemesíti, magasabb szintre emeli, ha a fejlődés törvényeit megismeri.

Nos, ha semmi sem pusztul el a természetben, egyedül a szellem semmisülne meg?! . . . A szellem is leveti ugyan ruháját, de csak azért, hogy Isten akaratából egy szebb alakban föltámadjon.

Mi a lélekvándorlást nem tanítjuk. Az anyageelvűekkel szemben azonban azt hirdetjük, hogy van szellemi lélek és e lélek a halál után tovább él. De hittel valljuk azt is, hogy az Úr Jézus tanítása beteljesül és lesz föltámadás. És lesz utolsó ítélet is.

Természetesen ez a tan Heidegger bölcséletével teljesen ellentétes. De mi nemcsak Heideggert

bíráljuk, hanem azokat is, akikből ő kinőtt és akik belőle merítették bölcséletüket és életfelfogásukat. Mert a nevek változnak, a szellemiség azonban sokáig tovább él, ha nem a tudományban, akkor a gonosz életben. Igen, a gonosz életben. A Szentírás azt mondja: az apák bűneiért a fiúk bűnhődnek. Fichte pedig egy helyen írja: amilyen az ember, olyan a bölcsellete. És milyen az ember? . . . Az ember nemcsak lélek, hanem test is. És a test bűnös ösztönei a lélekben tudatos gonosz erőkké forrhatnak ki. — És ismét igazat adok fenti írónknak. «A nő és a férfi csókjában fogan az ember. És minden csókban messzi temetők és rég elfakult napok is csókolnak. Gyilkosok és szentek, rablók és irgalmasok, paráznák és tiszták és minden más lelkek ezrei és ezrei csókolnak minden csókban. Temetők és évezredek irtózatossá válnak az anyaméhben, hogy kinek a formáját mutassa az újszülött, . . . melyik őt másolja a gyermek . . .

Bizony századok szellemi és fegyveres harcai között nemesedik vagy nemtelenedik az egész emberiség. És ebben a forrongásban a bölcselőknek is nagy a részük. Jó vagy rossz magvetők ők is! . . .

De sem az ókorban, sem Krisztus idejében nem akadt bölcselő, aki a föltámadást hirdette. Teljes erővel és isteni tekintéllyel az Úr Jézus tanította. És azt hiszem, a kereszténység győzelmében a pogányság fölött a föltámadás jó híre nagy, sőt döntő szerepet játszott! . . .

Krisztus nem okoskodott, hanem kijelentett. De szavaiban erő, hatalom, mágikus életsugárzás volt. Érezte ezt a «hatalmat» a nép, a tömeg is. De érzi

mindenki, aki a Szentírást olvassa. Beszéde minden szónál lélekhez és szívhez szólott. És erről az erőről ismerjük meg, hogy Isten Fia szól hozzánk. Minden emberi bölcsesség az Ő igéihez mérten emberi balgaság. Mert az Ő igéi isteni. És végtelenül magasabb mindannál, amit az emberi művészet és bölcsesség elének állít.

«Én vagyok a föltámadás és az élet.» Kitalálhatja-e ezt a mondatot az emberi ész?! . . . Itt új isteni világosság és igazság fénylik föl, amelyet csak az jelenthet ki, aki valóban maga a föltámadás és maga az örök élet. Ember így nem beszélhet. Amiképen a legokosabb állat sem mondhatja: én vagyok a bölcsesség: épúgy csak egy magasabb szellemi lénynek a titka és magasabb szellemiségnek a felfénylése e kijelentés: Én vagyok a föltámadás és az élet!

Ember megérti az embert. De isteni kegyelem kell ahhoz, hogy az ember megértse az Istent. Sem a zsidók nem értették meg a föltámadás tanát, sem a görögök, mikor Szent Pál előttük e nagy igazságról beszélt.

A zsidók megbotránkoztak, mikor az Úr Jézus egy alkalommal kijelentette: «Miként az Atya föltámasztja a holtakat és életre kelti, úgy a Fiú is életre kelt, akit akar» . . . «Bizony, bizony mondom nektek, eljön az óra, sőt már itt is van, mikor a halottak meghallják az Isten Fiának szavát és akik meghallják, élnek.»

A kenyerek megszáporítása után ezekkel a szavakkal élt: «Az Atyának, aki engem küldött, az az akarata, hogy ne veszítsek el semmit abból, amit

nekem adott, hanem, hogy föltámasszam az utolsó napon. Az én Atyám akarata az, hogy, aki látja a Fiút és hisz benne, mindnek örök élete legyen és én föltámasztom az utolsó napon».

Beszélt-e és beszélhetne-e ily nyelven *ember*? . . . Egy Istennek is, hogy higgyen neki az ember, erőt, hatalmat, csodákat kell művelnie, amelyek istenségét mutatják. És akkor is sokan hisznek-e majd neki? . . .

De hogy az ember valóban élvezze az örök életet, már a jelenben is az örökkévalóságban kell élnie. Az örökkévalóságban pedig akkor él, ha a földön eszi az örökkévalóság kenyerét, Krisztus testét. «Aki eszi az én testemet és issza az én vére-met, örök élete van és én föltámasztom az utolsó napon.»

Beszél-e így ember? . . . Isteni kijelentés ez! . . .

Azután ott látom az Üdvöztőt Lázár sírjánál. Márta már elhiszi, hogy Lázár föltámad, de csak a föltámadáskor, az utolsó napon. Jézus most megint isteni ígéket jelent ki: «Én vagyok a föltámadás és az élet. Mind, aki hisz bennem, még ha meghalt is, élni fog. És aki él és bennem hisz, nem hal meg soha!» . . .

Kérdem ismét: Beszélhet-e így ember?

Krisztus megígérte, hogy ő bennünk marad mindig, mi meg őbenne. Az örökélet nemcsak eljövendő állapot tehát. Attól a pillanattól, hogy hiszünk Jézusban, már az örökkévalóságban élünk. Hiszen Ő örökkévaló és bennünk lakik. Testünkben ő az Élet. Lelkünkben Ő a Lélek. Hol van tehát helye itt az örök halálnak?

De Krisztus nemcsak mások föltámadását hirdette, hanem önmagáét is megjövendölte. «Rontsátok le a templomot (és saját testére mutatott!) és harmadnapra fölépítem azt!» A zsidók is megértették e szavakat és ezekkel gúnyolták Őt, a kereszten függőt. Pilátustól pedig öröket kértek, hogy el ne lopják testét tanítványai és hogy ne mondhassák: íme, valóban föltámadt! És mikor föltámadt, negyven napig még tanítványaival együtt volt.

Megteheti-e ezt az ember?

De Krisztus saját föltámadása után megdicsőült testben járt-kelt. A mi testünk is megdicsőül a boldog föltámadásban.

Szent Pál elmondja, hogy Krisztus föltámadása záloga a miénknek is. Ha Ő föl nem támad, akkor mi sem támadunk föl, és hiába van a mi hitünk. De Ő föltámadt, tehát mi is föltámadunk. Egyéb-ként:

«Igy van a halottak föltámadása. Elvettetik romlandóságban (a test), föltámad romolhatatlanságban. Elvettetik nemtelenségben, föltámad dicsőségben. Elvettetik gyöngeségben, föltámad erőben. Elvettetik az érzéki test, föltámad a szellemi test. Ha van érzéki test, van szellemi test is.» Szellemi, azaz átszellemült, a szellemtől átfényesült test.

Mi tudjuk, hogy a test is elektronokból áll. A sejt is elektronok szövete. De ebbe a sejszövetbe, amelyet szüleinktől, ők pedig őseiktől örököltek, sok bűn és szenny van beleszöve. Ezekből a tisztátalanságoktól megtisztul majd testünk és átszellemül a szellem fényében. «Az első ember a földből

való: földi. A második ember a mennyből való: mennyei. Tehát, ha hordoztuk a földi ember képét, akkor hordozni fogjuk a mennyeknek a képét is.» ... «Elnyelte a halált a diadal!...»

A Végtelenségben az Ige hordozott bennünket Lelkében. Ott a mi eszménk (isteni ideánk) ragyogó és tiszta volt. Mikor a földön megvalósultunk, őseink bűnös sejtjeit is örököltük és elvesztettük mennyei tisztaságunkat és fényünket. Földi lényekké durvultunk. A föltámadásban itt hagyjuk a földi élet salakját és mennyei szépségbe öltözünk. Ez az Egyház tanítása.

A földi ember mindezt nem érti meg. Nincs hozzá fogékonysága. Isten adja meg rá a készséget, mikor isteni nyelven szól hozzánk. Isteni nyelven, azaz erővel, hatalommal és cselekedetekkel, mindmegannyi megragadó és hódító kegyelemmel. Főleg a hit kegyelmével, amely szívünk gyökeréig hatol és bennünk tudássá s meggyőződéssé lángol. Ha a Szentírást kezembe veszem, a hit szelleme mindannyiszor megragad, átlelkésít. És érzem, hogy minden szava isteni módon fénylik. Ez a fény még a hitetlent is megingatja, mert a fény isteni és vakító fény-erő... és hatalmas bevillanás a lélekbe!... Isten lelkével vagyunk látók...!

A főpapok elküldték a szolgákat, hogy fogják meg Jézust és állítsák elő. De a szolgák nem teljesítették a parancsot. «Miért nem vezettétek Őt elő?» — Felelék a szolgák: «Soha ember úgy nem beszélt, mint ez az ember!» Soha ember oly igazságokat nem mondott, mint Krisztus. Isteni beszéd a Szentírás! Minden szava isteni és végtelenül fölülmúlja

az emberi ész, az emberi tudományt és bölcseséget. Az emberi könyvekből és művekből csak emberi szellemiség árad felém és tudom, hogy minden szó emberi. De Krisztus szavaiban az Isten ragyog felém. És szinte nem is az a fő, hogy rögtön higgyek neki, hanem, hogy megértsem. Mert ha megérttem, akkor tudom, hogy nem ember, hanem Isten szól hozzám. És hiszek! «Tudom, kinek hiszek.» (Szent Pál.)

Az istentelen szellem tagad, mert nem nyílik ki sem a szeme, sem az esze. Az istentelen szellem nem magas szellem. Egyszerűen kritikus és terméketlen szellem. Hiszen a kritikusok a tudomány nevében tagadták Krisztus Jézus létezését is! Tagadták a csodákat! Tagadták tanait! Gyanúsna találták a szent szövegek hitelességét. De hol vannak már ezek a kritikusok? . . . Ki hisz nekik? . . . Egymást csépelelték agyon! . . . A Szentírást azonban folyton forgatják és szüntelen árad belőle Isten szelleme, békéje, boldogsága, reménye, az örök boldogság! . . . Pedig az evangélium csak egy egyszerűen megírt könyv, amelyet csak olvasni kell. Nem kell bírálgatni, hanem egyszerűen elfogadni, . . . és engedni, hogy szelleme a szívre áraszsa melegét, az észre pedig az igazságait. Ha boncolgatni fogod, elhomályosítod fényét és gyengíted erejét. Nem a tudósok számára írták. A tudomány sokszor megakadályozza, hogy megértsük. Boldogok a lelki szegények, mert őket teljesen kielégítik az isteni igazságok, cselekedetek és ígérek. És hallom a káromlásokat: «Az evangélium már megszűnt élni. Számunkra már nincs semmi értelme és értéke».

Mauriac ellenben azt mondja: «az evangélium még vár ránk. Lelki ereje még teljében van és még sokáig nem valósul meg egészen»!

Azt inkább mondhatom, hogy a hitetlen bölcseltek és tudománynak már vége. A hitetlenség már minden formáját kifutotta. Sőt újból és újból igyekezett is föltámadni. Egyideig a nagydob és a hírverés szerzett is neki híveket, de az idő moha mégis betemette őket. Ma a fajelmélet köpenyében jelent meg. De mi lesz ebből az elméletből is néhány év múlva? . . .

Az igazság meztelenségében is igazság. A hazugság a legszebb ruhában is hazugság!

Az ördög azonban nem nyugszik és a jövőben is fog sugalmazni újabb és újabb kételyeket. Ki fog találni újabb és újabb elméleteket, amelyekkel a népek belső és külső életét, az egyének belső és külső békéjét felforgatni igyekeznek. Minden újabb téves tan: bűn és rabszolgaság. Igen sok bűnnek az oka és a szellemi rabszolgaságnak az eszköze. Hány millió és millió ember szenved ma is a bűn és a tévedés rabszolgaságában?! Hány millió és millió ember elfordulása Krisztustól öntözi ma a csata-tereket vérrel?! . . .

Ki szabadít meg a szellemiség rabszolgaságától és a tenger büntől? . . . Az Üdvözítő azt mondja: «Ha megmaradtok az én beszédemnél és megismeritek az igazságot, az igazság majd szabadokká tesz benneteket». Csak az Üdvözítő szabadít meg bennünket bajainktól, mert az ő tanítása egyedül «élet és lélek».

Mi nem akarunk a semmibe rohanni. Mi nem

akarunk árván maradni. Mi ragaszkodunk ahhoz a Krisztushoz, aki legyőzte az ördögöt. Ahhoz, aki mondotta: «Én vagyok az út, az igazság és az élet». Ahhoz, aki vallotta, hogy velünk marad a világ végezetéig, . . . akin a pokol kapui sem vesznek erőt. Ahhoz, aki minden erőtlennek a fülébe harsogja: «Én vagyok a föltámadás és az élet». És: «Jöjjetek hozzám mindnyájan, kik fáradtak és terhelve vagytok, én megnyihítlek titeket».

Igy futottak Krisztushoz vissza — mint most olvasom — a híres francia írók: Francis Jammes, Paul Claudel, Henri Gheon, Charles Péguy, Max Jacob, Jacques Maritain és Jacques Rivière.

De hiszen különben is észrevevessük, hogy a világháború két csoportba osztotta a népeket. Itt áll az ördög hadserege, amott pedig Krisztusé. A háború végén látni fogjuk, milyen szellem árad el az emberiség fölött . . . A halál vagy a föltámadás?!. . . A semmi vagy az örök boldogság szelleme?!. . .

Heidegger eszménye: Meisterung des Lebens zum Tode. A Sein zum Tode. Az életnek a halál számára való kialakítása. A halálba rohanó lét . . . Ezt a bölcséletet egészséges és erőteljes egyének ösztönösen el fogják vetni. Az egészség kerüli a halál gondolatát. Élet, Élet kell a nagyratörő, eszmékkal és célokkal eltelt embernek! . . . Alkotni, teremteni a vágya! Alkotni, de nemcsak ímmel-ámmal, hanem a rekordig fellángoló lelkesedéssel!... Éppen ezért a halál sohasem lehet eszmény.

Eszmény a föltámadás! . . .

Akiben erős a föltámadás hite, az hisz a halál és

a csapások borzalmi között is az emberiség életében. És hisz elsősorban népe időtlen életében. A keresztény hit erővel, lelkesedéssel, hazaszere-ttel tölti el a háború veszedelmébe rohanó katona lelkét. Tudja, hogy minden pillanatban a vérét onthatja, de azt is tudja, hogy az ő véreből népe, hazájának jövője virágzik ki.

Nem a semmiért harcol. Istenért és hazájáért: . . . vállalja a halált. És harca istentisztelet és haza-szeretetet egyszerre.

Igy küzdöttek századokon át a keresztény hősök. És én hiszem, hogy az ily hős valóban hősies, titáni lény. Existenciája, létformája pedig az utókor szá-mára példa- és eszménykép.

*

Ha életemen végiggondolok, felvonulnak lelki szemeim előtt a jó Isten kegyelmei. Testi és lelki ajándékai!

Hálát kell adnom, hogy szülőim révén jó sejteket nyertem és a mai napig megőriztem testem egész-ségét és frissességét.

Hálát kell adnom főleg a sok lelki kegyelemért. A hivatásért, a lelki megvilágosításokért, a kitartó buzgalomért. Lelkemben folyton éreztem Isten erejét (virtutem), sugalmazását (inspirationem) és azokat a fényeket (illuminationem), amelyekről Szent Ágoston mondja: «Te magad vagy bennünk a látó, mert te adtál belénk szellemet, hogy így lássuk műveidet s szeretetre gerjedjünk irántad». Nagy szentünk e szavakkal fejezi be vallomását: E sza-vakat én átéltem.

Életem fonala Isten kegyelméből máris messze haladt előre s úgy érzem, hogy ez a kis mű életem őszének dala. Hála neked, Uram, minden jószágodért. Hála, hogy gondolataimmal mindig Téged dicsértelek és mindig szerettelek. És azért reménylem is a boldog feltámadást. A fellángolást a semmiből a Végtelenbe.

TARTALOM.

	Oldal
Bevezető	5
Heidegger bölcselete	15
A létezés kérdése.....	20

ELSŐ RÉSZ.

A létezés titka. Lenni vagy nem lenni.....	21
A Lét ölen pihenni	25
A Lét fensége. A Semmi semmisége	27
A létezők a Lét utánzatai	31
Hűség a Léthez	36

MÁSODIK RÉSZ.

A Lét mint Ige	39
«Kezdetben vala az Ige» ..	41
«Isten vala az Ige»	44
És az Ige testté lőn	47
«És miköztünk lakozék»	53
Az Ige fiai	57
Az Ige és világa	63
Az Ige és az ördög	68
Az Ige országa.....	77

HARMADIK RÉSZ.

Az országépítő megtestesült Ige	85
És eljött Isten országa	88
A hegyi beszéd	93
Harc az igazságért.....	100
Isten tenyerén	106
Gondoskodás	119
Ki vagyok?	123
Hősies szellem	135
A halál fullánkja	142
Allelúja	145

